

VÄRSKE RÕHK

MIRJAM • PATRICK • MARIANNE • TAARVET • LÄTI
PARVE • SOOME • HARJU • KASE • VIHIK

• INTERVJU ANNA-KRISTIINA PAEGA •
ANN VIISILEHT → MEHIS HEINSAAREST
PILLERIIN PUHLOV → PEEDU SAAREST

ILLUSTRATSIOONID:

MADLI LAVIN

SILVIA URGAS

kas hakkas nüüd parem

ma vihkan jaanipäeva
nagu 9-volliseid *craft beer*'e
nagu su pilku kui sa mind enam ei armasta
nagu vihkan fakte mis kinnitavad
et iga hetk kordub vaid korra

nagu vihkan et ei ole
enam kunagi noorem enam kunagi noorem noorem noorem kui praegu kui siis
kui ma vihkasin mõttetut püha mis minu elus mingit tähtsust ei omanud

ma vihkan jaanipäeva nagu
päikeseloojanguid mida ma ei näe
mille magan maha
olles kõige kurvem tüdruk ida-haapsalus
ma vihkan jaanipäeva
nagu maasturijälgi
mustikapõõsastes
nagu õlitamata rattaketti
nagu inimesi
kes endale nädalavahetuseks
out of office'i peale panevad
sest kuidas muidu teataks
et neil on kiire
aga et nad leiavad siiski aega iseendale

ma vihkan jaanipäeva ja tema vihkab mind ja ta päike irvitab mulle läbi
vihmapilvede näkku ja küsib kas ma olen rahul

aitäh küsimast
olen küll

see on mu kalleim traditsioon iseendaga
vihata aasta pikimat päeva
kui palju valgeid minuteid
mida täita vihaga
ega rohkemast
unistada oskagi

via loxa

väiksena arvasin
et lasnamäest edasi
ei tulegi midagi
kärberi tänavast idas
on maailma äär

astud
ja kukud alla

mida adrenaliini

ma ei mõistnud
miks nõnda ei tehtud
miks ei lastud endal vajuda
pehmesse lõpmatusse lasnamäe all

kuuldavasti on seal kõik paariliseta jäänud sokid
kampsunid mida pesti liiga kuuma veega
kirillitsas tänavasildid
meie kõigi au ja väärikuse viimased riismed

selle peale on lasnamäe rajatud
ma siiani ei mõista
miks rohkem inimesi
ei taha tunda oma juuri

selleks on vaja teha üks samm
vajuda pehmesse tundmatusse
lasnamäe all

milleks meile kosmos
kui on kõik see

sõitsin nüüd lasnamäest edasi
mind üllatas et mul oligi alati õigus olnud
kärberist edasi ei tulnudki midagi

vaid äär
ja kahe iksiga maxima

sise-eesti

kui kõik elavad tallinnas
ei näe keegi enam
lumevalle sise-eestis

kas teadsid
et antslas on ikka veel lund
et kui madila kandist
metsa poole kõndida
siis talla all krudiseb
ja kui hooletult astuda
pudiseb kuuskedelt
krae vahele

et tegelikult veel polegi kevad
kõik käru küla teed on valged

elu linnas on lihtsalt
veel üks viis iseendale
valetamiseks

justkui poleks meie jalge all pelgalt soo
mõne dinosauruse laibaga

justkui su teispäevahommikune koosolek
tühistaks fakti et su vanaema
suri toas mille seinale
oli naelutatud punasetriibuline vaip

aga juba tema luges raamatuid
käis kinos kogus teatrites kavalehti
juba tema oli tulevik
tulevik on alati juba juhtunud
ta oli oma osakonna juht
ta oli üks esimesi naisi ülikoolis
ta autorataste all krudisesid
muinaslinnuste varemed

aarded viikingite sõjakäikudest
mammutite varbad

mammutid elasid eestis peamiselt tallinnas
juba nemad mõistsid
et kui üldse kusagil siis siin

lund jäi küll iga päevaga vähemaks

euroopa viimane mammut tapeti eestis
ilmselt siis tallinnas
võib-olla on koosolek teispäeval
just tema haua

seda sa muidugi ei tea

nagu seda
kui pehme kui valge
kui särav kui ilus
oleks maailm su ümber

oleksid sa vaid jänedal

tütarlapsest sirgub kontoritöötaja

su vanavanavanaisa murdis sääreluu mõisniku peksu käes
et sina saaksid iga päev tööle hilineda
saades nõnda raha hetkede eest
mil sa tööd ei tee

lõuna ajal vetsupausil käimine
on raiskamine
pissi omaniku raha eest

su vanaema mängis päevad läbi klaverit
et saaksid klapid peas klaviatuuril klõbistada
ühtegi nooti kuulmata
vähemalt on sul *look*
see suurte klappidega
alternatiivne

nad näevad kaugelt:
kultuuriinimene
mis sest et praegu
loomingulisel pausil

kui sa kolmerattalisega kännujuurika taha ninuli käisid
oli see vaid harjutus igapäevaeluks
kui õun sulle võrkkiiiges pähe kukkus
tahtis ta sinult üle küsida
kas mõistsid
et kõik millest unistad
on mõeldud teistele

su peres ei ole kunstnikke

ära pea seda juhuseks

ma vahel ütlen et ma olen jeesus

kui ma vahel ütlen
et olen nagu jeesus
sündinud emale jumalast
siis ma teen ainult pooleldi nalja

jumal
maksa alimendid ära
jumal
vasta küsimustele selle kohta
mis tunne on teada endast alati vaid poolt
jumal
ütles kuidas jeesus sellega hakkama sai
ta elas pika ja õnneliku elu
enne kui ta noorelt ja piinarikkalt suri
jumal
sa ju pidid nägema
kuidas jeesus oli sisimas õnnelik
et tal on pool suguvõsa vähem
kellele jõuluks kinke teha
samas pool suguvõsa vähem
kellelt ise neid saada
jumal
kas teadsid et jeesus arvas
et see on tegelikult päris okei
ta on omadega nullis
jumal
kas aimad et
jeesusel oli tegelikult vist päris ükskõik

aga sellest ei saaks head lugu
sellest ei kirjuta piiblit
heal juhul paar rida
needki peab jumalalt üle küsima

Sellest, et kõik on halvasti, sain aru siis, kui kadus internet.

Mitte lihtsalt kodune wifi, vaid ka telefoni andmeside.

Kõikidel internetilehtedel avanes üks ja seesama teade: „Seoses kahtlase, potentsiaalselt ohtliku tegevuse uurimisega palume teil saabuda politseijaoskonda.” Lisatud oli uurija nimi ja e-posti aadress.

E-post muidugi ei töötanud. Ja mingisugusel kummalisel moel oli neil õnnestunud piirata ka kõik internetivestlused, mistõttu ei saanud ma sõprade käest küsida, kas neil on samamoodi ja mida see üldse tähendab. Korra kaalusin, kas helistada, aga see oleks olnud liiga keeruline. Mis siis, kui nad minult midagi küsivad? Ma ei teaks, mida vastata. Või veel hullem: kui nad ei küsigi mitte midagi, ainult vaikivad hetkeks, siis paluvad vabandust ja katkestavad kõne.

Kahtlane tegevus pole mingi nali, see on põhimõtteliselt kõige hullem, mida tänapäeva inimene saab teha, enne kui ta ülekuulamisele kutsutakse. Olen veendunud, et on inimesi, kellel pole isegi kahtlaseid mõtteid.

Politseijaoskond rahustas mind natukene. Suurem osa inimesi oli seal nagu mina – seisis ebakindlalt nurkades ja üritasid teeselda, et nad pole paanikas. Vähemalt kaks tundi ootasin elavas järjekorras, mis näis pigem hirmust surnud järjekorra moodi.

Kaks tundi ilma telefoniinternetita. Muidugi proovisin wifiühendust saada, aga see avanes hoiatusega: „Kõiki teie otsitud sõnu võidakse kasutada teie vastu. Teil on õigus advokaadile, teil on õigus mitte midagi otsida.” Otsustasin mitte midagi otsida.

Uurija registreeris minu ID-kaardi, klõpsides jupp aega pingsalt midagi arvutis – nii kaua, et suutsin selle aja jooksul ette kujutada vähemalt viit stsenaariumi, mis lõpeksid viivitamatu arestiga. Üsna muljet avaldav, võttes arvesse, et ma ei teadnud endiselt, millega täpselt hakkama olen saanud.

„Niisiis,” ütles ta. „Pea maharaiumine. Verejoa väljapurskamise kiirus, ulatus ja aeg hetkeni, kui saabub šokk. Mürgid. Aeglase toimega mürgid. Mälukaotus. Tõhus vastumürk köögist leitavatest ainetest. Enesetapp, mis näeb välja nagu mõrv, ja mõrv, mis näeb välja nagu enesetapp. Nanoaugmentatsioon. Kassipoeg, kes mängib sisalikuga. Kas kassid söövad sisalikke.”

Ta vaatas mulle otsa. „Oletan, et teil pole mingeid küsimusi selle kohta, miks te siin olete.”

„See on informatsioon, mida olen otsinud,” ütlesin. „Aga saage aru, ma kirjutan raamatut.”

„Nii et olete kirjanik?”

Kohmetusin. „Ma ei ole tõeline kirjanik,” ütlesin. „Ma alles ... ma alles alustan.”

„Järelikult ei ole teil tunnistust,” ütles ta.

„Ei.” Ma isegi ei teadnud, et tunnistus peab olema.

„Kõikidel kirjanikel peab tunnistus olema, muidu me ei saaks ju neid normaalsest inimestest eristada. Publikatsioon on?”

„Ei ole. Ma ütlesin ju, et alles alustan ...”

„Kuulsin, mida te ütlesite. Kas soovite siis ühiskondlikult kasulikke tööd või lahendate oma olukorra, et see enam ei korduks?”

Soovisin olukorda lahendada. Ta tegi ametliku hoiatuse ja andis kirjutamiseks ajutise loa, samuti korralduse astuda Kirjandusakadeemiasse. Ja saada võimalikult kiiresti kaks publikatsiooni, sest ilma nendeta Kirjanike Liitu vastu ei võeta.

Oletasin, et Kirjandusakadeemias on kas ainult noored (sellised nagu mina) või siis heegeldatud sallidega vanaldased tädikeseid. Tegelikult oli seal väga kirju seltskond, ja kuigi suurem osa neist ei paistnud eriti meeldivad, leppisime juba mõne seminari järel kokku ühises vaenlases – esialgu õppejõudude, seejärel juba kirjanduse osas.

Praktikatunnid olid eriti leidlikud. „Te peate õppima oma tegelasi tundma,” ütlesid nad ja me veetsime mitu nädalat, õppides jälitama inimesi nii, et nad meid isegi ei märganud, analüüsides nende tegevust, tuhni-des prügikastides, selgitades välja harjumusi, leides nõrku kohti. „Nõrgad kohad on kõige olulisemad.”

Hiljem: „Lugu ei ole lugu, kui seal midagi ei juhtu”, ja me käisime seiklusparkides, õppisime ära olulisemad relvaliigid mõõgast kuulipildujani. Need, kes polnud juba eelmisel, iseloomude uurimise etapil ukse

lahtimuukimist või salasõnade murdmist selgeks õppinud, tegid seda nüüd.

Ühel neist seminaridest – tundub, et see oli üks vastikumaid Tarzānsi seikluspargi radasid – sain lähemalt tuttavaks Oskariga. Ta oli sihvakas, heledapäine, ilmetute hallide silmadega kutt, nii ilmetute, et esimestel kuudel ei olnud ma teda isegi tähele pannud. Selle silmapaistmatuse oli ta perfektselt välja arendanud. Kord tõi Oskar mulle õige suhkrukogusega teed ja seisis mõnda aega mu kõrval, aga mina märkasin teda alles siis, kui olin juba pool kruusi ära joonud.

„See oleks võinud ka kaaliumtsüaniid olla,” ütles Oskar ning ma võpatasin ja ajasin kogemata ülejäänud tee talle peale.

Pärast poolt aastat intensiivset tööd olime lõpuks esimeste reaalsete tekstideni jõudnud. Saatsime need kriitikutele, olles ärevil ja samal ajal uhked – igaüks meist kartis paaniliselt mistahes kriitikat ja oli ühtlasi sügaval südames veendunud, et kui kohe-kohe ei saa riiklikku tellimust, siis saab vähemalt kultuurkapitalilt raha.

Suurem osa meist kirjutas oma kõige sügavamatest hirmudest, võimalikest õudseimatest stsenaariumidest. Tegelasi kas maeti elusalt või hävitati terroriaktides. Oskar oli loonud kirjatüki lapsest, kes piinab kassipoegi, kuni ema ta ühel päeval imikuga kahekesi jätab.

Mina? Mina kirjutasin loo esimesest kohtumisest häbeliku blondi poisiga, see algab peale valatud teetassist ja lõpeb õrnust täis suudlusega magamistoa ukسل.

„Pärast seda vägistab ja kägistab see kutt ta ära,” ütles keegi. „Või ehk kõigepealt kägistab ja siis vägistab.” – „Sisuliselt pole see vägistamine, see on laiba rüvetamine.” – „Aga võib-olla on tüdrukul seal magamistoaas endine armuke, pesapallikurikaga.” – „Aga võib-olla ...”

Oskar vaatas mind oma heledate hallide silmadega ja ütles: „Aga võib-olla söötis ta sellele poisile sisse mingit ainet, mis toimib peale mürgi ka afrodisiaakumina. Kulminatsioonihetkel jääb tal lihtsalt süda seisma. Perfektne mõrv.”

Ma ei julgenud neile tunnistada, et see on üksnes armulugu.

Siis hakkasid tulema tellimused – nii eraallikatest kui ka riigilt. Tuli välja, et kirjanik on isegi väga nõutud elukutse ja jutud sellest, millised rahad liiguvad kirjanduses, ei ole ei nali ega liialdus.

„Tegelaskuju A, raamatupidaja (manuses IP ja kodune aadress) – on vaja mõrvata või tekitada talle täielik mälukaotus.”

„Tegelaskuju B, suurettevõtte juht – mõrvata, aga nii, et see näeks välja nagu enesetapp, viis minutit enne pressikonverentsi.”

„Tegelaskuju C, truudusetu naine – ükskõik kuidas, peaasi et oleks valus.”

„Tegelaskuju D, naaberriigi saadik – peab jääma mulje, et ta on läinud reisile Brasiiliasse. Tema keha ei tohi üles leida.”

„Mis asi see veel on?” küsisin Oskarilt. Olime just magamistoas praktilise uurimuse korraldanud. „Minust ei saanud ju kirjanik selleks, et tellimustöid teha!”

Ta vaatas mind kummaliselt. „Aga see on ju äri.”

„Minu jaoks ei ole see äri, see on minu südameasi.”

„Vau,” ütles ta vaikselt ja nihutas end veidi eemale. „Ja mida sa siis mõtled ...?”

„Ma mõtlen kirjutada seda, mida tahan.”

„Vau,” ütles ta veel kord ja naeratas kohmakalt. Justkui tahaks mind meelitada.

„Ja, kui sellest tuleb midagi head, äkki see isegi avaldatakse.”

„Oota. Sa tahad kirjutada ... raamatuid?”

„Nojah,” ütlesin. „Võib-olla armastusromaane. Võib-olla isegi erootikat. Miks sa mind sedasi vaatad? Sellepärast me siin ju olemegi, eks ole?”

Siis saingi teada, et olin kõigest hoopis valesti aru saanud.

Tollal, kui esimest korda ilmus kahtlastel teemadel materjalide otsimise keeld, olid kirjanikud korraldanud veenva sõna- ja mõttevabaduse kampania. Võeti vastu seadus, mis lubas neil mõelda – ja kirjutada – teemadel, mis teistele olid keelatud. Mõrvadest, piinamisest ja muudest kuritegudest. Vabad töötunnid ja loomingulisus muutsid selle ideaalseks elukutseks, mida ühendada palgamõrvari ametiga.

See süsteem oli töötanud nii kaua, et tõenäoliselt olin oma rühmas ainus, kes oli akadeemiasse astunud eesmärgiga kirjutada raamat.

Sellest jutuajamisest saati pole ma Oskarit peaaegu üldse näinud. Ta on muutunud veelgi märkamatumaks. Ta on alati minu läheduses. Ta loeb mu e-kirju ja jälgib, kui sõbrannadega kohtun. Ta teab, et tahan kogu maailmale paljastada, kes kirjanikud tegelikult on. Ma tean, et ta jõuab mu tappa, enne kui suudan teisi veenda, et mul pole paranoiati.

Mõnikord tahaksin kõigele lihtsalt käega lüüa, Kirjandusakadeemiast välja astuda, kirjanikukarjääri unustada.

Aga ma ei saa. See oleks liiga kahtlane.

HEKDĪK

tasuta wifi

tasuta wifi, tasuta wifi, tasuta wifi ... ey!
tasuta wifi, tasuta wifi, kiire nett on meil.
tasuta wifi – kui meeldib, laula kaasa,
tasuta wifi igal pool – mida veel küll elult tahta?

õige eesti mees klubis korgijooki pritsib.
meil on metsad, järved, rabad, meil on tasuta wifi.
vägistamisohver politseis, keegi tegeleda ei viitsi,
oma süü, sul miniseelik – a muide, meil tasuta wifi.

neiu 13 tal on kaks suhkruissit,
fentanüül võttis ema – meil on tasuta wifi.
alimendid võlgu, kaotas töö, küte kinni,
üksikema, neli last – meil on tasuta wifi.

mees mul kodus malbe, mööda nõõri käib ja sitsib.
a kui poistega on väljas, siis kõik naised on litsid.
kui peksab, siis armastab, iga päev kellelgi luugid kinni.
raudselt oli ise süüdi, naudi – see on tasuta wifi.

meil on keskealised tõrvikutega konservatiivid,
mehed eelmisest sajandist – meil on tasuta wifi.
nad teavad, kus naise koht on, ja seda jagama pole kitsid.
neil on õige naise definitsioon – a meil on wifi.

meil on wifi
meil on wifi
värdjad litsid
värdjad litsid

meid on sama palju kokku kui põhjusi, miks me joome.
meil on negatiivne iive, meil on pool rahvast soomes.
meil on arvo pärt ja väike pede, oo – meil on ooper.
meil on eeltäidetud tuludeklaratsioon ja koit toome.

meil on vägivaldsed vördjad, ajupeetus, meil on ekre.
meil on pedofiilid, vägistajad liikvel iga reede.
meil on šovinistid ja rassistid, varrol lapsi seitse,
naine pliidi küljes ketis, tal on austria kelder.

tal on austria kelder,
meil on metsad-järved-rabad, tal on austria kelder.
parem negatiivne iive kui varrol lapsi seitse.
meil on metsad-järved-rabad – tal on austria kelder.

meil on ... teemas keelame-kõik-ära-konservatiivid.
meil on ... pool rahvast nii loll, et neil pole isegi piinlik.
meil on ... elevant toas, aga kuvand kui kaunis legend.
meil on ... võimalik netis teha firma ja hästi tunda end.

meil on wifi
meil on wifi
vördjad litsid
vördjad litsid

meil on tissid
meil on tissid
tehke pilti
meil on wifi

poiss ja preester

poiss ja preester
tüdruk ja hobune
ema ja torumees
ema on kodune

poiss ja preester
tüdruk ja hobune
ema ja torumees
valgurikas kohuke

patused mõtted
kreemine käsi
banaan ja kondoom
tra. pole. sinu. asi.

macho-mees
koerapoos
aga ei, see olen mina
ja mu strapon

tigran ja eesel
libauudised!
anu saagim
käed on munnised

nibud on kikkis
mis nüüd küll saab
96 eurot ja jälle
mangi massaaž

kuumalaine
aluspesu väel
kui teised on ammu kodus
isa ja sekretär

valitsus ja korgijook
palun, olge lahke:
põlved marraskil
jüri ratas ja bukkake

kalvi-kalle ja ta vasak käsi, vaseliin, ja nii öö läbi
pole netflixi, pole chilli, toores vaid kihk, pihk on villis
ärimees, roosa ipod laual, promotüdrukud ja missi-laura
noored tibud, edgari juubel, pärast rosoljet – dušš on kuldne

püha isa taevas
sa ju nägid juba ammu
et väikse venna kampsun
täis on preestri persekarvu

püha isa taevas
sa ju nägid juba ammu
et naabripoisi koolikott
täis preestri persekarvu

püha isa taevas
palun anna meile armu
ja jõudu, et siin patupesas
jõuaks hoida sammu

püha isa taevas
kui saab ja sa veel ei maga
siis käperda mind natuke
malaisias, külmkapi taga

AUTORIST: HEKDÏK

Kuidas teie tekstid sünnivad? On see kollektiivne looming?

Tekstid on tõepoolest kollektiivne looming, aga algne impulss tuleb tavaliselt ühelt inimeselt. On lugusid, mis on sündinud tunni ajaga, ja teisi, mida on pikemalt veeretatud, et mõtet täpsemaks saada.

Kuidas suhestub räpp poliitikaga? Kas eesti räpp võiks olla poliitiliselt rohkem angažeeritud?

Räpp on erinevate indiviidide mõtteväljendus maailmas toimuvate asjade suhtes, sinna alla kuulub ka poliitika. Praegu annab SoundCloudi põlvkonna räpp hääle noortele (ja ka noortele naistele, selline mastaap on samuti uuem nähtus). Mitte kunagi pole nii laialdaselt kuulda olnud nii noorte inimeste tsenseerimata mõtteid, mis muidugi on paljuskal naljategemine ja kõvatamine, aga sellegipoolest ajastu peegel. Üleüldse on räpp ajalooliselt andnud hääle marginaliseeritud ühiskonnagruppidele ja on selles mõttes vägagi poliitiline. Aga et kas nii PEAKS olema? Midagi ei pea, kõik *võib* olla. Jah, kultuurilt oodatakse, et see räägiks kaasa päevapoliitilistel ja kaasaegsetel teemadel, eriti keerulisematel aegadel, aga igaühel peab olema vaba valik oma loomingut sinna suunata, kuhu parasjagu õige tundub. Ei ole mõtet hakata „poliitilist” räppi punnitama, kui midagi erilist öelda pole. Eestis on paar sellise loo näidet, aga väga head need ei ole.

Kas hip-hop ongi tõeline tänapäevaluule?

Võib nii öelda küll, et see on üks tänapäevaluule vorme, on tegelikult alati olnud. Endale tundub, et viimasel ajal on väga populaarne kutsuda end luuletajaks, nagu mõni aeg tagasi olid kõik fotograafid. Samuti on populaarne teha mõminaräppi ja trappi. Võta kinni, mis see tõeline on.

PATRICK SOOME

*

olen ülemõtteleja
ma mõtlen üle sinu et näha kõike mida
sa mulle näidanud ei ole
et tunda vee pehmet solinat mis su kõrvust mööda jookseb
et kuulda metsa rasket ohet läbi pilvise öö kui linnud enam ei laula
et saada aru asjadest mille mõistet EKI-st ei leia
sest arusaam on ülehinnatud süsteem iidsetest kunstidest
mida käsitleda sa ei oska

kõrvalepõige 1

vahest
keerutaks end vaiba sisse
ja mängiks
ussi

kui mul oleks vaid vaip

vanaemal oli

istudes 7

tugitoolile langeb vari
mis on viirutatud kaheks
kaheks kuid samas sarnaseks
matemaatiliselt mõõdetavaks kujundiks

istudes 2

liiguta vihma
astu välja enesest
kuuldes tuuleiili vaibumist
ketsid on märjad

sa liigutasid vihma
seinal istuvatest kassivarjudest

ei tunne me rõõmu
kui neid tegelikult ju ei ole

rikastumine 2

vitamiinivaegus võtab sult jõu
mõelda uutele asjadele ja iseendale
vajadus teiste seast välja paista on süvenenud
justkui haigus mis muudab sind üksluiseks ja igavaks
seda ütles ta mulle juba ammu
et peaksin maha rahunema
ja teed tegema

*

panid mu siin maha
maha pikali
et puhata
ma ei liiguta end
ja kui liigutaks siis ainult seepärast et õhkõrn
juuksesalk sattunud
on minu laubale

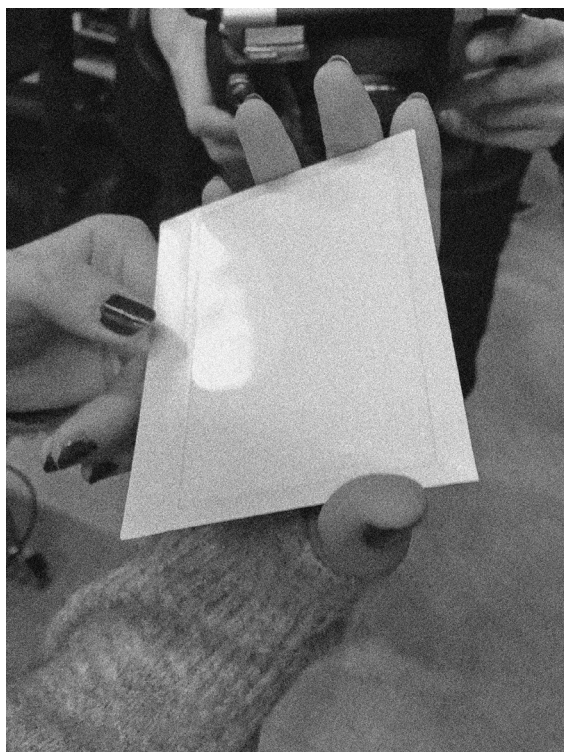

*

valan natuke imet
ilu
iha

sega kõik kokku
et saada sind oma
käte vahele

.

TAAVET KASE HAIGLAPIDU

„Võtke kasvõi suitsetajad ja mittersuitsetajad. Seal on ka lugu. Et kuidas? Ja et kuidas nad hakkama saavad. Kuidas kohtusid. Igasuguseid taga-

maid on seal loos. Kas mittersuitsetaja talub enda kõrval suitsetajat? Või ei talu? Kas halba harjumust talub, toast-tuppa rändavat suitsuhaisu talub? Või on sellega leppinud. Umbes nagu heitgaasidega tänaval.

Ja heitgaasidest tänaval on lugu. Või tegelikult tänavast on lugu. Suitsetajast ja mittersuitsetajast, mehest ja naisest, on see lugu, täpsemalt sellest, kuidas mees köögiaknast välja vaatab, tänavat näeb. Autod, inimesed, ilm, põhiliselt ilm – väljas on alati kõle, tuul puhub, kraade on vähe. Nainegi vaatab samast aknast umbes samasuguse pilguga tänavat. Ainult et tal pole suitsu ees. Ja ta mõtleb teistest asjadest.

Ainult väga-väga lähedalt näeb nende pilgus erinevust. Nende kahe, mehe ja naise pilkude erinevuse saladusest on see lugu. On täiesti lugu ju?” rääkis lugude jutustaja.

„Nende pilkude erinevuse saladusest. Sa ise saad aru, millest sa räägid või? Me teeme suitsu, see on su lugu. See siin küll mingi saladuseni ei jõua. Rahune maha,” hakkas teine kõrval korraks naerma. „Aga nüüd sa ütled niikuinii, et siin on ka lugu, ma tean. Lihtsalt tüüpidest, suitsu tegemas, ilma pilkude saladuseta.”

„Muidugi on ju! Vabalt võib olla. Tüüpidel on täiesti tavalise suitsu-pausi olek. See pole mingi saladus, ei jõua mingi saladuseni, nagu sa ütlesid. Rutiin, suitsurutiin. Ilma tähenduseta. Aga vahel viskab suitsetades ikkagi sealt välja ka. Imelik mõelda: rutiin viskab rutiinist välja. Vahel nagu välgatab ... ikkagi. Jah, lugu ongi vist ühest neist. Sellest, kellel miski peas välgatab. Peen geniaalsus. Ta peab enese argimõtted lämmatama, et seda kuulda. Praegu on seda lihtne teha. Ta sõi enne LSD-d, hahaha.”

Nüüd hakkas lugude jutustaja ise ka naerma. Kõik naersid. Seisid ringis. Suitsetasid.

„Sa oledki ju lugude jutustaja. Jutustad kogu aeg. Kõiges ikka pole lugu, igast jamast ei saa midagi välja imeda, ma ütleks,” rääkis kolmas, musta jakiga mees.

„Absoluutselt kõiges on. On, on! Kui sa kõiges lugu ei näe, ma ütleks, oled detailivaegusega. Näe, detailivaegusega kodanikust – jälle lugu!” vaidles lugude jutustaja. „Vaene inimene oled. Pole aega, lugusid ei näe, detaile ei näe.”

„Sa võid perse pista oma lood,” ütles musta jakiga mees.

„Su persest saab ka loo teha. Kuidas ta persemaal oma perseelu elab. Sellest saab filmi teha ju. Ja perse saab selle filmi keerata. Voh! Persseläinud filmi saab sellest teha!”

Musta jakiga mees näitas lugude jutustajale keskmist sõrme. Kõik naersid jälle. *Fuck-you*-mees naeris ilmselt siiski vähem.

„Ma võin sul detailivaegusega persest ka kirjutada. Detailivaegusega perse saladusest,” rääkis T-särgis mees (see, kes ennegi sõna võttis) kõrvalt, „või ellis detailivaegusega perse saladusest.”

„Jah. Siin see võlu ongi. See on lugude maailm. Ta on otsatu. Ja kõik võib olla, kõik on võimalik. Kõigele saab piisavalt keskendudes anda tähenduse. Tähenduse tekkimine on muidugi protsess. Ta nõuab nii-öelda settimist. Ja kui palju on lugusid tähenduste settimisest? Ja kas tähendus tekib mälestusest?”

„No rahune maha nüüd. Kas tähendus tekib mälestusest ... Vaata, kuhu sa meie suitsupausiga jõuda tahad. Meie tähenduseta suitsupausi tahab tähenduslikuks settida,” pöördus T-särgis mees neljanda suitsetaja poole.

Neljandal mehel tundus lõbus olevat. Ta pühkis WC-paberiga otsaesist. Eks ta oli vähe kogukam ka ja tossas kogukamalt – kolmas järjestikune suits ees. Lugude jutustaja vaatas läbi tossu tema poole.

„Mul on küll lõbus suitsupaus. Rääkige-rääkige ... Ma selles suitsupausis küll mingit tähendust ei näe. Aga tähendusetust ka ei näe. Lihtsalt lõbus on. Ja kui te seote palja lõbu mingi tähenduse või tühja tähendusega, siis te, mehed, mõtlete küll liiga palju. Aga ei-ei, minupärast rääkige-rääkige.”

„Fred, jah? Olid Fred vist?” küsis *fuck-you*-mees.

„Mis Fred, hehe,” naeris paksuke lahkelt, „ma olen Leonhard. Me pole vist tutvunud? Või oleme? Ega ma ei mäleta nii täpselt. Aga ei-jah, Leonhard – mina.”

„Aga miks ma sind Frediks pean siis? No vaata näkku, on ju Fred. Sa olid võib-olla liiga segi, kui me nägime. Või oled siiani, isegi oma nime ei mäleta. Fred mis Fred.”

„Ma tõesti ei kujuta ette. Võis olla küll, tähendab, et ma segi olin. Aga nimi on mul küll Leonhard. Ma ei tea, kust sa selle Fredi võtsid. Nad pole ju isegi sarnased, hehee, Leonhardist ikka Fredi ei tee.”

„No küll on lugu, ma ütleks. Üks mees on samal ajal nii Leonhard kui ka Fred,” jutustas lugude jutustaja. „Või on nad kaksikud. Mängivad inimestega kaksipidiseid mängu. Eks selleski on teatav lõbu. Eriti kui mängu tulevad naised. Voh! Või hoopis kloonid! Vabalt võivad kloonid ka olla. Ainult et ise ei tea. Sellepärast Leonhard Fredi olemasolu eitabki: ta ei tea, et ta on kloon.”

„Mis teeme siis? Lõikame Leonhardi lahti või? Vaatame, kellega tegu? Teised ümber vaatavad, et näe, alles tegid mehed suitsu, seisid niisama, aga nüüd lõikavad kambakesi ühte lahti. Ma ütlen sulle, lugude jutustaja, ära proovi suitsupausist lugusid välja imeda. Võta rahulikult,” ütles T-särgis mees.

„No okei,” jätkas *fuck-you*-mees koguka mehe poole, „mina kutsun sind igatahes Frediks. Ole kes tahes. Tahtsin sulle tegelikult enne öelda, et ma nõustun sinuga, aga nüüd läks juba meelest, millega nõustusin ... Jah, läkski ära mõte ...”

„Üks lugu läks,” ütles lugude jutustaja.

„Hehe, ärme mind päris lahti lõika. Aga vaadake sinna. Meid jälgitakse.”

Suitsuseltskonna kõige paksem tegi peaga suunaliigutuse üle lugude jutustaja vasaku öla, kes oli pikk kõhn tüüp. Ta vaatas tõsinedes üle öla. Ja T-särgis mees vaatas sinnapoole. Ja *fuck-you*-mees ka.

„Vaadake seda kõhna meest seal. Märkate teda? Nüüd märkas tema igatahes meid. Saate aru, mida ma mõtlen?”

„Jah, ma saan aru. Teisedki märkasid meid. Jälgivad.”

Doktor Kraavisoo käis pilguga üle ruumi. Üle kogu korruse. See oli avatud ruum, suured betoonsambad seisid siin-seal, pakkusid inimestele tuge. Paljude sammaste kõrval seisid tuhatosid. Nii umbes käelaba jagu põlvest kõrgemad. Jõle lolli kõrgusega iseenesest – kummardad, kui tuhka raputad. Mõne tuhapuki – neid võiks pigem nii nimetada – ümber olidki tekkinud tooliringid. Inimesed suitsetasid mugavalt, jalg üle põlve. Suitsetajaid näis üldse palju olevat. Õhk nagu auras sinakalt.

Akendest avanes linnavaade. Nad pidid päris kõrgel olema, paariteist-kümnendal äkki. Korruse vasakusse nurka jäi baari meenutav moodustis. Lett oli, riiulid olid, isegi baarmen justkui ... oli. Veidra valge kostüümiga, jah, aga oli. Ainult alkoholi polnud. Riiulitel seisid pildid. Mõned raamitud, mõned mitte, mõned fotod, millelt näisid vastu vaatavat juba ammu surnud inimesed. Maale leidus, peamiselt loodusvaateid, ja mõned pildid tundusid suvaliste laste suvalised kritseldused.

„Doktor Reinhold, ma ei saa päris täpselt aru ... Kes teised?”

„Doktor Kraavisoo, vaadake ise,” liigutas Reinhold lõuga kamba poole.

„Jah, temast ma teile rääkisingi. See on lugude jutustaja. Märkasite tema žestikuleerimist ja üleüldist olekut? Aga ... mis mind veel rohkem huvitab, doktor, kes meid peale tema jälgib?”

„Te tahate öelda, et te ei märganud, kuidas teised ka meid vaatasid? Paksuke nägi meid, must jakk nägi, isegi see, kes seljaga siia poole on, keeras korra ümber. Me oleme täielikult paljastatud.”

„Vabandage võib-olla mu otsekohene küsimus, aga kui mitut inimest te lugude jutustaja ümber täpsemalt näete?”

„Kolme. Kui mitut teie siis näete?”

„Vabandage, kas te võiksite neid ka kirjeldada?”

„Doktor Kraavisoo, milleks, öelge? Vaadake ometi ise.”

„See on nii lihtsalt ... veendumaks, kas märkasime vaatluse käigus samu aspekte.”

„Kas te teete mingit nalja, doktor? Miks te ei vasta, kui mitut inimest te lugude jutustaja ümber näete? Kas sellised naljad on tõesti vajalikud, doktor? Te tahate mulle öelda, et ei näe seda tossajate kampa, paksukest vanameest ja T-särgis meest ja mustas jakis meest ei näe?”

„Rahunege, doktor Reinhold ...”

„Mida te õieti väita üritate, ah?”

„Mitte midagi! Rahunege ... Ma ei väida veel midagi. Nii, vanameest, mustas jakis meest, te ütlete ...”

Kraavisoo keerutas pilku ja vaatas lugude jutustajast natuke liiga mööda. Ta manas näole mõtliku ilme. Reinhold jälgis teda ärritunult, aga muigas siis äkki.

„Selge-selge, doktor. Üritate teeselda, et te ei näe kedagi, on mul õigus? Vahite ringi nagu lollakas, on mul õigus? Ma tahaks ... teate ... teie käest ka midagi küsida, tohib?”

„Aga olge lahke, doktor.”

„Miks te iga kord naersite, kui seal seltskonnas naerdi? Oskate põhjendada?”

Kraavisoo tegi suuri silmi.

„Arvasite, et ma ei märganud, jah?”

„Tähendab, doktor, nüüd tundub omakorda mulle, et teie midagi väita üritate. Ja pealegi midagi täiesti irreaalset.”

*

Märkamatul oli vaidlevate doktorite ette ilmunud lugude jutustaja, suu äsja kustutatud sigaretist veel suitsemas. Kraavisoo ehmus hetkeks, nii ootamatult ilmus võõras. Ootamatult ja vaikselt, sest kogu korrust kattis vaip, beež ja pehme, mistõttu polnud astujate samme kuulda.

„Tere, Rein! Kellega sa siin nõnda kõvasti vaidled?” küsis lugude jutustaja.

„Ahsoo, tere-tere. Teist me just rääkisimegi. Tema on doktor Kraavisoo,” osutas doktor Reinhold enda vasakule käele, aga lugude jutustaja ei pööranud pilku kaasa, „ja tema üritas – vähemalt nii tundus – mind nüüdsama mingi diagnoosiga õnnistada. Äkki tutvustaksite talle oma suitsuseltskonda, kes teist maha jäid.”

„Tere. Jah, äkki tõesti tutvustate meile oma sõpru, lugupeetud lugude jutustaja. Te isegi näisite seal kellegagi vaidlevat. Väga elavalt pealegi ...”

„Aga ometi peaksite ju selle vaidluse sisuga kursis olema, doktor Kraavisoo. Kui te nendega niimoodi kaasa naersite. Niimoodi, väga elavalt ...”

„Laske tal ometi enda eest kõnelda, doktor Reinhold! Tema ju sai meie vestluse põhjuseks, nõustute? Ja ainuüksi tema võib teema lahendada. Kui te just seda niinimetatud suitsuseltskonda siia ei taha kutsuda,” irvitas Kraavisoo.

Lugude jutustaja koukis rinnataskust uue sigareti. Kusagilt oli tema kätte ilmunud ka väike märkmik. Ta süütas suitsu ja hakkas märkmikusse midagi üles märkima.

„Rein, sinu juhtumit ei saa nimetada looks, vaid haiguslooks. Kuigi üks lood ole nad kõik. Nii pean minagi lugude jutustaja rolli asemel võtma haiguslugude jutustaja rolli kanda. Näed, mine sinna,” näitas ta baarileti poole ning ulatas märkmikust välja rebitud paberi, „ja ütle, et mina saatsin. Küll sa siis ... küll te siis saate selgust.”

„Aga haiguslugude jutustaja on ju doktor. Tähendab, me oleme ametivennad, meie ja teie.”

„Jajaa, sellest doktorist on lugu. Meist ja teist ka. Ja isegi selles, kuidas sa sinna lähed, võib peituda lugu. Mine, mine nüüd. Ütle, et mina saatsin.”

*

Baarilett oli ilmatu pikk lahmakas. Veidras valges kostüümis, kurguni kinni nõõbitud jaki – nõõbiridu jooksis üle rinnaesise suisa kaks – ja lumivalgete viigipükstega mees liikus leti teisest otsast siia poole. Ta tuli mängevalt: liigutas käsi justkui jooksusammus, nõkutas peaga, astus vahepeal paar korda tagasi, et siis jälle rütmikalt edasi liikuda. Kõrvuni naeratus pealekauba näol. Kuidagi liiga kõrvuni isegi.

„Mida läheb?” küsis mees hingeldades, kusjuures ta rääkideski täielikult paigal ei püsinud.

„Tema seal saatis meid, lugude jutustaja,” ütles doktor Reinhold, pani letile paberilipaka ja uuris veiderdavat baarmeni. Alles nüüd sähvatas, et ta isegi oleks võinud lugeda, mis seal kirjas.

„Nii. Rein Kraav, jah? Kohe vaatame.”

„Tähendab, mis Kraav? Meie oleme doktorid Reinhold ja ...”

Enne kui Reinhold midagi seletada jõudis, kadus baarmeni peanupp leti alla.

Sekundi pärast ilmus see uuesti. Ja ilmus ka ettesirutatud käsi. Üks sinine, üks punane tablettike peopesal. Kraavisoo vaatas küsivalt Reinholdi poole. Too kehtas õlgu.

„Mis need siis on? Tähendab, meile?”

„Aga kellele siis veel.”

„Ja ei tea, millise mina peaks võtma?”

„Mis sa ikka valid, võta mõlemad. Mõlemad on sulle.”

„Aga doktor Reinholdile? Kas temale pole midagi mõeldud?”

Baarmeni naeratus otsekui venis ja venis. Huuled pinguldusid, igemed paljastusid. Ikka veel polnud ta päris paigale jäänud. Kätt hoidis leti kohal küll enam-vähem stabiilselt, kuid kõik muu, puusad ja õlad ja pea, nõtkus.

„Võta esialgu need. Hiljem saab ju juurde. Kui vaja. Ära muretse. Võta-võta.”

Kraavisoo võttiski, sest leti äärde ilmus teisigi, kes teenindamist ootasid. Baarmen ujus minema.

„Mida see lugude jutustaja endast arvab? Mulle kirjutab mingeid ravi-meid välja. Mulle! Doktor Reinhold, ma arvan, et peaksime need siiski ära jagama. Kas te ei leia?”

„Ütleme, et ma teiega nõustun. Aga ainult juhul, kui ma ise saan valida, millise võtan.”

„Doktor, on sel tähtsust? Te teate isegi, millise mõjuga need rohud on. Kirjutate ju isegi neid välja. Kirevalt eri värvidesse maskeerunud, aga mõjult umbkaudu samad. Ühed ja samad ... aga kui see teile meelehead teeb, siis palun, valige.”

Reinhold võttis sinise tableti. Kraavisoo punase. Leti tagaseinas asuval riiulil jäi talle teiste piltide seast silma hoiatav silt. Välimuselt meenutas see liiklusemärgi, kuigi hoopis iselaadi kujutistega. Kingakujutise juurde oli trükitud „Personal” ning sussi juurde „Patsiendid”. Ta vaatas tagasi, lugude jutustaja oli uues seltskonnas, sigaret ees, märkmik käes. Kaugelt võis tõesti sassi ajada, aga lähemal vaatlusel polnud kahtlust, et jutustajal olid jalas suured koeraninadega sussid, kõrvad tilpnemas. Kraavisoo hüppas kõhuga letile ja küünitas baarmeni jalgu vaatama. Ka sussid! Ta vaatas maha ja nägi enda beežiks kulunud valgeid susse.

Jalataldu kōditas õrn vibratsioon; värises pehmelt-pehmelt vaibas.

Tump-tump-tump-tump, tump-tump-tump-tump.

Muusika. Ta polnud seda enne nagu tähelegi pannud. Muusika tümp-sus, värises, vibreeris. Kaugemal, päris akende juures hüppas plaadimängijate taga olev naine rütmiga energiliselt kaasa. Tal polnud üldse midagi jalas. Või seljas. Ta läikis alastuses, väikesed rinnad üles-alla, küljelt küljele tantsimas. Pikad punased juuksed lehvimas.

AUTORIST: TAAVET KASE (28)

Oled avaldanud romaani „Surmamaks” (2018). Kas romaani ja lühema proosa kirjutamine ka kuidagi erineb?

„Surmamaksu” kirjutamine erines novelli kirjutamisest kõvasti. Ajaliselt samuti – suur tükk, rohkem tööd. Ütleme nii: novell lööb mind üpris tervikliku lahendusena, romaanideed löövad lõpetamata lahendustena, tulevad algusotsad, skeleti esimesed tahud. Novellide ideid tuleb muidugi ka rohkem. Romaani iga päev välja ei mõtle.

Kuidas sa kirjutamise juurde jõuadsid?

Kirjutama hakatakse siis, kui tatikana kodus telekat pole. Selle asemel lugesin raamatuid. Ja noh, millalgi tahtsin ju ikka ise ka kirjutada proovida.

Ühes intervjuus ütlesid: „Kui edasi kirjutat, siis kindlasti ka ühe kirjandusmaastikul mäsleva raskekaallase.” Kas plaan on jõus? Mida sa raskekaallase all silmas pead?

Jah, plaan on jõus. Enese saatuse eest vist ära ei jookse. Praegu olen tegelenud novellidega. Olen novellikogule mõelnud. Üks romaanidee vist ka hangub peas. Raskekaallane võiks kirjutada midagi suurt, ambitsioonikat, raske filosoofilise kaaluga, või umbes nii ...

Mõni lugemissoovitus?

Soovitan Jaan Kruusvalli lühijutte. Tema sõnakasutus on lakooniline ja äärmiselt teravaks lihvitud. Kohati lööb isegi rütmist välja, aga see on läbimõeldud rütminihe. Miski pole juhuslik. Teemad on nii äärmiselt argised kui ka äärmiselt ajatud. Ühesõnaga, fantast.

MARIANNE HARJU

ÜKSKORD BALKANIL

ükskord horvaatias

ükskord horvaatias seisis õhk
seisis päike
seisis diocletianuse palee
selles polnud midagi erilist
ta oli seal juba paar tuhat aastat seisnud
ja seisab edaspidigi
mina seisin ka
sest kõigile polnud istekohta
niisiis oli vaja võtta seisukoht
seda ma ka tegin
seisin koos õhu ja päikese
ja diocletianuse paleega
kõik seisis
ainult jäätis sulas ja sulas ja sulas
kuni kogu horvaatia oli jäätist täis
aga sellest polnud hullu
sest mina otsustasin hüljata oma seisukoha
ja kiiremas korras varvast lasta

ükskord bosnias

ükskord bosnias koksati maha üks mees
teine kord bosnias seisin mina nurgal
kus oli tol eelmisel korral maha koksatud juba mainitud mees
ükskord bosnias hüppas teine mees jõkke
aga vett ei olnud
ja see teine mees
mitte see kes maha koksati
(mis temast enam)
vaid see kes jõkke hüppas
kougiti sealt jõest välja
anti korralikult peksta
aga mis temastki enam
ainult seda et
teine kord bosnias seisin mina jõe ääres
kuhu oli tol eelmisel korral hüpanud juba mainitud mees
mitte see kes maha koksati
(jätke tema lõpuks ometi rahule)
jõkke hüppas see mees kes hüppas jõkke
loogiline
aga nii
aga nii
nii nad tapsidki meie
selle
mis ta nüüd oligi

übskord montenegros

übskord montenegros läks kõik varesti
hea küll kas just varesti
aga igal juhul mitte plaanipäraselt
samas kes olen mina et öelda
et see mis pole plaanipärane on vale
lihtsalt mina tegin plaani
ja jumalad naersid
ühesõnaga – nii nagu ikka
võiks juba ära harjuda
pealegi paistis täiskuu
verine
ja mulle meenus üks vana unenägu
kus mu käed olid klaasikilde täis
see oli ammu
unustame selle
niisiis
kuuvarjutus
ja tol ööl oli õhus midagi teisiti
rohutirtsud saagisid oksa millel nad istusid
muidu viks ja viisakas kass rebis lõhki külaliste telgi
ja kõik ümbruskonna hobused karjusid
nagu kätte oleks jõudnud maailma lõpp
(võib olla jõudiski
aga mina ei märganud)

übskord albaanias

übskord albaanias
kõndis bussijuht poolteist tundi nõutu näoga ümber bussi
ja tegi järgmist:
vaatas mootorit
suitsetas
istus rooli taha
vaatas mootorit
suitsetas
istus rooli taha
vaatas mootorit
suitsetas
istus rooli taha
mitte ilmtingimata selles järjekorras
aga saate aru küll
ja reisijad liikusid sentimeeterhaaval ümber bussi
otsides varju
üha kõrgemale tõusva päikese eest
kuni päike paistis kõigile lagipähe
ja pageda polnud enam kusagile
üks minestas
üks vihastas ja läks minema
üks sõi närviliselt saia
üks kehtas õlgu
ja bussijuht suitsetas
ikka veel
aga bussil oli kogu sellest kammaijaast ükstapuha
tema tööpäev oli lõppenud
enne kui see õieti alata sai
ja ta ei plaaninud omal jõul liikuda
meetritki detsimeetritki sentimeetritki
millimeetritki mikromeetritki nanomeetritki

ei
enam mitte kunagi
enam mitte kuhugi
jaks on otsas

viige mind koju
kus iganes see ka poleks
mis iganes see ka poleks
viige mind koju

ükskord makedoonias

ükskord makedoonias sadas tähti
spektaakel oli vägev
kui oleks näinud
saaks kindlamini väita
aga mul oli parematki teha
istusin voodiserval
anonüümsuse ürp seljas
kohv laual
pastakas paberil
mürk soontes
püstol kuklas
mesi huultel
ja samal ajal sadas tähti
spektaakel oli vägev

ükskord serbias

aga ükskord serbias
kui aknast paistis suur vanker
meenud
ah sittagi ei meenunud
mis läinud see läinud
olin lihtsalt serbias
sel samal korral kui ma seal olin
ja aknast paistis suur vanker

IGAÜKS KANNAB OMA RISTI ISE
PIRET PÕLDVER

Võimatu on öelda, kuhu see kõik läheb. Hommikuti on kummaline tunne, et pole enam tervikut. Põlved valutavad. Selg on kange. Sõrmed ei liigu enam nii kiiresti. Hall on maha tulnud, väljas on sügis. Iga hommik on pikem, igal hommikul ärkan varem, et seda pikemat pimedust vaadata. Puu joonistab seinale varju. Õunapuu, mis nelikümmend, ei, viiskümmend aastat tagasi oli madal ja mille koos emaga istutasime, kui olin veel väike poiss. Kui selg ei andnud tunda ja põlved seisis veel sirged. See puu ei kanna enam vilju. Lõikasin küll oksi tagasi, tegin kõik nii, nagu pidi. Ei midagi.

Miski ei kanna enam vilja. Või polegi kandnud. Tiik kasvas kinni. Marjapõõsad heina. Kuuri uks ei käi enam korralikult lahti. Mina ärkan vara. Ja ema on kogu aeg kohal.

Homme lähen linna. Kella kümnese bussiga. Ülehomme kalmistule, siia lähedale aleviku äärde. Tuleb käia, tuleb teha, ei saa muidu.

Täna on alles hommik. Mis see kell nüüd ongi. Näed siis, üheksa, alles üheksa. Terve päev on veel ees. Hakkan vaikselt sättima. Et midagi ei ununeks. Võtmed taskusse. Ja raha, kindlasti raha. Mitte eriti palju. Mis see toit oligi, palju ta maksis? Võtan kümme, või ei, ikka vähemalt kakskümmend. Kõik on nii kalliks läinud. Tõmban kummuti raske koiauke täis sahtli lahti, võtan selle tagant otsast ajalehe alt raha ja teisest sahtlist rahakoti. See on vana. Lilledega. Naha lõhnaga. Ema lõhnaga.

Ahjaa, kott ka. See läheb mantli vasakusse taskusse. Hea, kui parem tasku on vaba, vahel on vaja. Kiiresti midagi sisse panna.

Kui see selg nüüd enam hullemaks ei läheks.

Nagu oleks hullem ikka. Ei tea ka. Öhtul on ikka alati nagu hullem. Sõrmed on see-eest öhtuti paremad. Eriti kui olen tööd teinud. Täna sepistasin risti. Ammu oli vaja. Jätsin kuuri kõrvale maha. Ei sellega juhtu seal midagi. Ema ütleb: „Mis sa nüüd sinna, seal läheb kõik katki, kõik tükid kukuvad lahti, ööseks lubas lõrtsi, tuleb niiskus, külmab, ja siis ei hoia sul enam midagi koos. Haagib lahti need latid sul.” Aina ütleb ja ütleb. Aga mis ta teab, mis tema ka sepistamisest teab? Ei tea ta sellest sepistamisest midagi. Jälle ta

tuleb, ei lase rahulikult ... aga no olgu peale, olgu peale. Panen mantli selga. „Mitte seda,” ütleb ta, „kus sa sellega lähed, teed kõik mustaks, homme pidid ju linna minema.” Kaua sa kannatad seda ütlemist? Ega ei kannatagi tegelikult, kaua ei kannata, aga mis sa ikka ära teed, kui oled juba kannatanud ja muud ei teagi, kui et oled kannatanud. Kui miski ei võta kannatamist ära. Riputan mantli tagasi varna. Eks tal ole õigus ka tegelikult, hea soe ja korralik mantel on. Plekke pole, kärisenud ka pole mujalt kui voodrist. Ja taskust. Sellestasamast vasakust taskust. Aga ainult vähe. Nii vähe, et kui panen taskusse tühja riidekoti, ei kuku see sealt läbi. Tühja kotti võib seal hoida.

Parem siis juba puhvaika. See on veel vanem, vanem kui ema ja tema rahakott. See on siin alati olnud. Siin meie kodus. Oli enne mind ja võib-olla ka enne ema. See on kulunud, küünarnukkide ja kaeluse pealt paistab vatti, värv on pleekinud, kohati punakaks, oranžiks, värvituks. Tegelikult on punane, oleks liig nende ovaalsete kahvatute laikude kohta öelda oranž. See on värvitu. Ja ajatu.

Välisuks käib mõnusalt, kergelt, aastad ei ole välisust puudutanud. Kõik muu vajub ja kuhtub ja väsib, kuid välisuks on jäänud endiseks. Lükkan selle kergesti lahti, astun tsementtrepile. „Mis sa hoiad seda ust nii kaua lahti, külm võtab kõik porgandid panges ära, pane kinni,” kuulen ema häält, see kõlab valjemini kui varem. Sulgen kiiresti ukse ja lähen trepist alla, ruttu, nagu oleks kiire, nagu tahaks ise ka seda risti sisse tõsta, nagu see niiskus tõesti võiks kahjustada, nagu see külm tõesti võiks lõhkuda.

Jõuan kuuri ette, rist on seal maas nii, nagu ta päeval tõstsin. Ühenduskoht on kindel, midagi ei saa sinna vahele, mingit niiskust pole olemas. Absurd. Miks ma seda teen? Miks ma ei jäta rahule? Selg annab tunda, katsun hoida ristluudest sirgena, haaran raskest ristist, see on jahe, oleks pidanud kindad kaasa võtma. Ei taha tuppa tagasi minna. Tahaks siia õue jäädagi, siia seda koormat tõstma, isegi kui ta on külm. Muudkui tõstaks üles, tassiks ja paneks jälle maha.

Alles siis, kui olen risti üles tõstnud, märkan, et kuuri uks on liiga kinni, risti jaoks liiga ahtake ja see ei mahu sisse. „Nonoh, ma ei morganud, ei näinud õigel hetkel, ei saanud, mõtted olid mujal,” kuigi pole kedagi, kellele öelda, kellele seletada, kes ütleks, et mida sa seisad siin nagu otu, rist paljaste käte vahel, kuuri uks kinni, tee uks enne lahti, siis hakka koormat tõstma. Muidugi olekski pidanud ukse enne lahti tegema. Oleks pidanud kindad võtma. Panen risti maha. Peas kerib taas vabandusi: ma ju ei saa avada ust, kui rist on käes, kuidas ma avan, see käib raskelt, mul jäid

kindad jopetaskusse, panin ju homseks kõik valmis, mõtted olid mujal. Kuulen vastust, ma ei kannata seda vastust, ma tean seda vastust juba ette: „Issand jumal, kuidas sa niimoodi üldse elada saad, unustad enda pea ka maha või!”

Kisun ukse lahti, uks liigub maapinnas juba varem sisse tõmmatud sügavas vaos. Sellest ei piisa, veel kaugemale peab tõmbama, et sisse mahutada. Kisun jõuga. „No mis sa kisud, pime inimeseloom, katki tahad tõmmata või!” Ehmun. Ülaltpoolt tõmmates hakkab keskelt painduma. „Taevakene, mis sa kisud seda ust, rahmeldad niimoodi veel katki teise!” ütleb ema. „Vait! Jää vait!” karjun talle ja virutan jalaga uksele, et mitte virutada ristile. Huh! Kõik jääb tasa.

Nüüd proovin altpoolt, sealt on raskem tõmmata, aga liigub, vaikselt künnab vagu pikemaks, uks tuleb rohkem lahti. Nüüd mahub see sisse. Kuur on pime. Kuhu ma selle panen, jälle tundub nii asjatu see siia mahutada, polegi ruumi, kuhu panna, pliidipuud on ees, vana ratas ja plekkvann, kuidagi katsun risti sinna vahele panna, vann koliseb, kui rist tema vastu puutub, hästi ei mahu, nihutan vanni pisut paremale, midagi langeb sahinaga riida pealt alla, aga nüüd läheb paika. Sohh.

Avan silmad. Pimedusse. Öö on vaikne ja pilkane. Hingan ettevaatlikult sisse. Selg ei anna tunda. Fosforsed osutid kummutil näitavad viit. Pimedas on hea. Kui midagi ei tee, on hea. Siis nagu ei olekski. Ei ole mind ega aega ega ilma. Ei näe midagi, olgu silmad suletud või avatud. Novembripimedus.

Kell heliseb. Kaheksa. Kell on nüüd kaheksa. Jäin vist vahepeal uuesti magama. Võinuks ka sisse magada. Ilma kellata. Sirutan kiiresti käe, et plärinat vaigistada. Jään vaikselt kuulatama. Kõik on tasa. Keegi ei räägi. Tõusen, teen voodi korda ja lähen kööki. Valmistun väljasõiduks.

Ma ei saa linnast aru. Kõik on võõrad. Kõik on kirju, värviline, vilkuv ja nii tohutu suur. Väljas on libe ja tuuline, sees on palav. Poeriiulid on pikad ja vahed kitsad ning ikka on keegi ees, seisab ühel või teisel pool vahekäiku, aga just nii, et mööda ei pääse, kuidas sa lähed mööda, kui ta on ees ja kui seal on veel tema käru ka, kuidas siis, ega teisiti ei saagi, kui lähed tagasi, valid järgmise riivilivahe ja lähed sealt. Lähed sealt ja kui veab, siis seal ei ole seda järgmist ees, kes seisab ja vaatab makaronipakki, kaerahelbepakki, kirevat šokolaadipakki, piima. Ikka ta seisab ja vaatab piima. Vaatab seda kaua ja hoolikalt.

Kassajärjekorras on kohutavalt palju inimesi, nad liiguvad ja sebevad ja suhtlevad ja ma katsun vaadata omi kaupu. Alguses korvis ja siis lindil. Ma ei taha, et müüja mulle tere ütleks. Ma tahan vaadata omi kaupu.

Aga mulle meeldib see jõgi. Maal seda pole. Seal on küll seisva veega kinni kasvanud tiik. Ja oja eemal naabri maja juures, tihedas tihnikus ja läbimatus võsas. See väike nire ja nii tuttav vaikselt voolav vesi. Seal pole seda suurt laia aeglaselt ja rahulikult voolavat massiivi, mis neil siin linnas on. Nemad kiirustavad ja jooksevad ja tõttavad, aga jõgi kulgeb, vaikselt ja tasakaalukalt. Väärikalt. Bussini on aega. Käin alati siin jõe ääres, sellel kaldal, kus on vähem rahvast, vähem liikumist ja pilke, mitte seal, kus see on korda tehtud, vaid seal, kus kalamehed on endale vaiksa koha leidnud, mis sellest, et linn seal taga möllab ja kobrutab. Kui jõuda jõe äärde, kaob see mäslemine uttu.

Laskun nõlvast, haaran haavast ja kõrvalt lepast, et mitte kukkuda, seljast käib läbi valusööst, põlved annavad tunda. Jõuan alla jõe äärde. Olen üksi. Pole kalastajaid, pole ema. Pole inimesi. Jälgin, kuidas novembri lõrts sulab sügavpruuni vee massiivsesse voogu, piisk piisa haaval kukub üksikuna, eraldi, igaüks omaette, ja veepinda puudutades hajub, kaob selle sisse ära, muutub üheks kõigest. Kas mina võiksin ka hajuda ja niimoodi ära kaduda, olla see piisk ja lahustuda hetkega suurde massiivsesse voogu, saada selle osaks, kõiksuse ja püsiva voo osaks? Kui palju kordi ma seda küsin, kui palju kordi see kerkib ja kerkib. Kuidas saada millegi osaks, kui pole terve elu millegi osa olnud? Kui inimvoog ei haara endasse, kui kulg ei võta kaasa, kas võiks siis leida endale oma, isikliku, erilise voo, kuhu sulanduda, kuuluda ja hajuda?

Bussiaknalt peegeldun vastu mina, hägustunud ja mitmetahuline. Ainult endale on hea otsa vaadata. Ainult ennast on hea jälgida. Vana ja habetunud.

Minu peatus on järgmine. „Mis sa istud siin nagu vana mökk, tee midagi,” ütleb ema selja tagant. Mida ma siis teen? Keegi istub ju mu kõrval. Kuidas ma lähen tast mööda, kuidas ma annan talle märku? Hakkan ennast kohendama ja sättima, pole küll suurt kohendada. Jope on endiselt kinni, sall kaelas, müts peas. Ainult kindad võtsin bussi jõudes ära. Hakkan neid aeglaselt kätte panema, pingi alt kotti kohmitsema. Ta vaatab minu poole. Ma vaatan oma kotti. Ta nihutab ennast, vist sai aru. Küsib midagi. Ikka vist veel vaatab. Aga tõuseb ja laseb mööda.

Kell kümme, voodis. Kustutan tule ja näen pimedust. Linnas nii pime ei ole. Isegi kalmistul mitte. Ei näe niimoodi selle musta öö sisse.

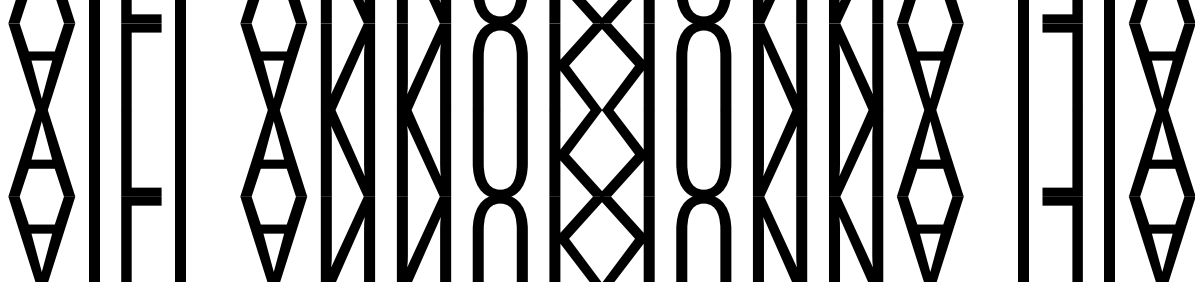
Väljast kiirgub tuppa tavatu heledus. Aknast paistab, et õhtune lörts on asendunud lumega, maa on ühtlase valge korra all. Tunnen kehal värske lume jahedust.

Täna hommikul käib välisuks raskemini. Sest ukse ees on lumi. Seda on palju. Korraks mõtlen, kas peaksin enne kalmistut teed lahti lükkama. „Ära lase külma tuppa!” hõikab ema selja tagant, kukla tagant, minu seest ja teisest toast. See kajab mu kõrvus ja kordub peas. Sulgen kiiresti ukse ja suundun kuuri. Nüüd näen, millise segaduse olin tekitanud üleeile siia risti mahutades. „Sa rumal inimeseloom, mis sul ometi arus on?”

Siin on valge. Parkimisplats on valge, tee on valge, puude kuivanud lehed kannavad värsked lumemütse, üleni valged ei ole ainult kaks autot, mis hommikul siia saabunud. Liigun mööda ammu tuttavat rada haua poole. Paremas, selles terves taskus on küünal ja tikud.

Peatun tuttava kalmu juures. Viis aastat pole me kohtunud, kuid kuulen iga päev tema häält. Rehitsen, istutan, süütan küünla ja puhkan.

„Nädala pärast toon risti ka lõpuks,” ütlen emale enne, kui minema hakkan.

AILI ANNUK

MAITSE ASI

Vihmakoputus aknaklaasil.
Silmas hõõrub uni.
Enda hinge Mr Hyde'i
varjad hommikuni.
Kuni silmapaari võtad uue –
ükskõiksema.
Suhtumise uue –
kõige vaiksema.
Ja oma valikute vaikust

korduvalt
pead
maitsema.

ELUKOMPOST

Kord elukompostist
saab elukompost.

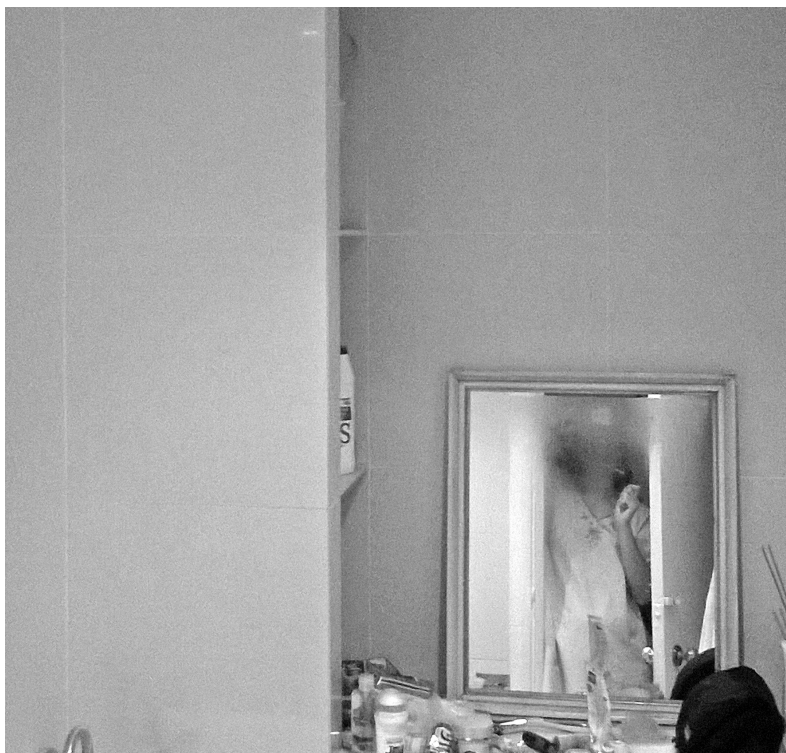
Kuidas väetab me mälestus?
Ei tea.

IROONIALIND

Tihedaima tegutsemise võsas
laulab iroonialind,
kuhvta norutujust puhevil.
Sulepealine mõtteseisak.
Suled ei vii edasi.
Suled ei vii tagasi.
Tahaks päev läbi kaebu kraaksuda!

*

Kui ei taha minna õue
naeratama,
siis võib naeratada ka toas.
No ja mis siis, et keegi ei näe!
Kui ei taha minna õue
naeratama,
siis võib niisama ka minna.
No ja mis siis kui keegi näebki!
Nii lihtne see ongi.

*tühi valge tuba. lahustuda tühja valgesse tuppa. lapsepõlve õudus- ja
õndsusunenägu. muutuda aina heledamaks ja läbipaistvamaks ja
hajuda tühja valgesse tuppa. suvehommikupäike läbi tolmu akna ja
silmaaugude.*

*

Poetan küüneriba biolagunevate jäätmete kaussi. Ma olen biolagunev nagu see hallitav mandariin ja teeled. Kui ma kunagi Kristeva jälestuseraamatut lugesin, seletas see ühtäkki üsna paljut. Ükskõik kas abjektsiooni põhjus on *tegelikult* (mis see ka ei tähendaks) nii eksistentsiaalne, surelikkuse ja

iseenda lagunemise meeldetuletuse tõrjumine (või kuidas soovite) või lihtsalt evolutsiooni sisse kirjutatud mõistlik hügieen (ära söö kahtlaselt haisvaid asju ega (teiste) inimeste tükke) – ikka on kuidagi rahustav sellele mõelda. Jaa-jaa, lihtsalt abjektsioon. Pane supist leitud juuksekarvale teooriaslepiga võõrsõna külge ja seda on kohe lihtsam taluda.

Inimeste tükide söömisest rääkides. Oli ükskord selline hetk. Istusin Tallinna-Tartu bussis ja vaatasin oma käsivart. Korraga läbis pead väga tüüne ja emotsioonitu mõte, et tundub raiskamine, kuidas see käsi vars tilpneb maailmas ringi nii mõttetu asju tehes, kui keegi võiks ta ära süüa. (Oli selline hetk, noh.) Lüheldase guugeldamise järel ilmnes, et inimliharoogade retsepte on internetis leida küll. Kannibalismi propageeriva veebilehe väitel oli vist kahekümnendates emasloom kõige maitsvam. Selline huvitav „fakt”.

*

istud lambivalguse kollases koonuses. turvalise unise hämaruse rõngas läheb täpselt sinu ümbert. kummastki käest-jalast jooksevad sooned keskele kokku, igast varbaotsast südamesse. kõik need väljaulatuvad osad on sinu küljes, iga liiges sobitub pesasse ja pöörab seal vaikse kahinaga, kui end kerra tõmbad. käed sobivad täpselt ümber põlvede. imelik täiuslikkuse sfäär. täiuslikkuse lopergune kera. siis jäävad ristluud kangeks ja sirutad end jälle kahejalgeks lahti.

*

Lugesin suvel järjest Mari Saati ja bussisõitudel või kartuleid koorides kuulasin sekka Jeanette Wintersoni autobiograafiat. Winterson ütleb, et tema vastus elule on põhimõtteliselt alati JAA. Mulle tundub, et suur osa Saadi tekstide peategelastest just otseselt ei eita elu, aga nende vastus oleks kõige optimistlikumal juhul midagi nagu „Nojah, hea küll, kui me juba siin oleme, siis üritame”. Neid kõrvuti lugedes hakkas tunduma, et see on korrelatsioon suhtumisega kehalisusse. Winterson suhtub kehasse üleüldiselt kuidagi vaistliku heakskiiduga. Seevastu näiteks „Võlu ja vaimu” Eedu jaoks on keha miski, mida parimal juhul õnnestub ignoreerida. Miski häiriv, tüütu, alandav ja lausa jäle. Ikka „pettus, toorus, jõhkruks, maotus / julm,

reetlik, äärmuslike süüde segu”; seedimine ja sittumine. Eed on maatüdruk, tema kasvukeskkonnas on suhteliselt palju groteski ja suhteliselt vähe võimalusi sita eitamiseks, tung selle eituse poole aga seda tugevam. Ent mõni oskab kuidagi elada ka ilma põgenemata.

„Kogu kehade elu käis vaid toidu ja joogi, söömise ja joomise ja väljaheitmise ümber, ainult see oli kehade tõeline elu, sest see oli ainus, milleta kehad läbi ei saanud. Kõik muu oli kehade jaoks üksnes mäng, kujutlus ... Ja kõige põlastusväärsem oli tema enda keha, kuna ta selle madalust tundis ja selles ometi kinni oli.

Siis mõtles ta äkki Tiiu-Lii peale – kuidas suudab küll too nii rõõmsalt ja loomulikult oma keha kanda, nagu see polekski talle koormaks? Tuleb see tema rumalusest või hoopis tarkusest? Näeb ta ehk elu ja kehasid kuidagi teisiti kui Eed? Kas ta on nii tark, et oskab näha kehasid puhtana, või nii rumal, et ei oska neid näha haisvana? Ta mõtles, et suurem osa inimesi lepib oma kehaga rumalusest ... Tiiu-Lii? ... Tiiu-Lii kohta ei osanud ta arvata ei seda ega teist. Aga ühest ta teadis – Kalda Antonist! Ta tundis, mis tundega kannab too oma keha – sellesama üleolekuga, nagu ta kannab oma lapitud pükse ja koledaid suuri kirsasaapaid ja vatikuube – nii nagu oleks keha miski, mille ta on endale hooldada võtnud, just nagu selle majagi, milles ta elas, või maa, millel ta elas.”

Ja filmides, juttudes, laulusalmides idealiseeritud kommunistid on Eedu jaoks nii paeluvad seetõttu, et kommunist oli „vaim, kes tahtis hävitada inimest selle igapäevase madala elu tarvetega” ning marssis „reibaste laulude taktis üle kõigi inimlike nõrkuste”. Uh!

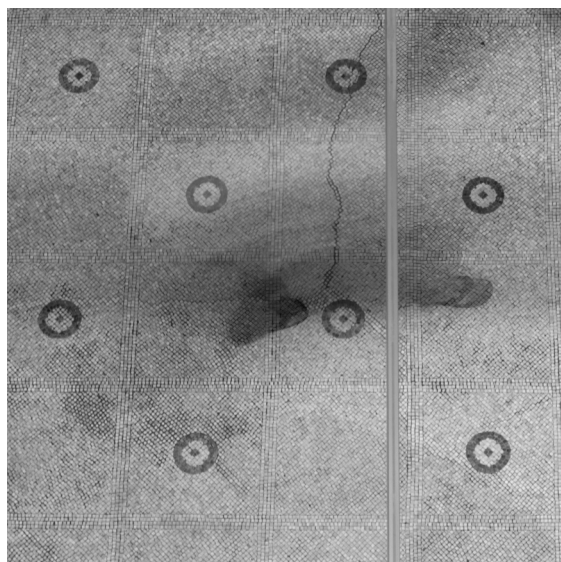
★

tahaks osata end ihuda selliseks nagu kevadejää, selliseks nagu pleekinud linnuluu mere ääres. üleliigse ära. ihuda. jjjjhhhhuda. mis ei tähenda ... ihutustamist, ihu maha ihumist. ihu tuleks ka ihuda selleni, kuidas käsi on põlvel ja selg ja nägu on õhu sees labaselt ja mõttetult nagu kivid. hea küll, liiguvad ja tunnevad, aga olemine on nagu kivil. ja hinge olemine nagu kivil. mis on enda jaoks kerge ja seal, kus peab olema. kivi on enda jaoks kerge.

★

Lugesin mingist kollasepoolsest Oxfordi lehest, et üle linna tuntud eks-tsentrisk Botley Bag Lady leiti surnult. Kellel olevat olnud matemaatika doktorikraad, kodus ajalehtedega vooderdatud onn ja toit prügikastist. Kommentaariumis on virnaviisi kaaskodanike järelehüüdeid. Oli kuuldavasti selline rõõmus helge olevus, noh, korralik õndsake. Ei tundu, et ta oleks küll ullikesejuttu ajanud, lihtsalt eluviis oli ebakonventsionaalne.

Ei tea, miks see ikka üldsusele nii jube tundub, kui keegi kuskilt surnuna leitakse, tükk aega hiljem. Mis see talle enam teeb, kui palju ta haiseb või laguneb. Teistele on jah ebameeldiv, kui on halvasti ventileeritud ja biolagunemiseks sobimatu koht nagu linnakorter. Aga ikka on mingi mõte, et „ei tahaks, et naabrid peaksid ukse maha murdma”. No naabritele jah seda ei tahaks. Peaks siis lihtsalt õigel ajal valmistuma, kolima kompostihunnikule lähemale, hõh hõh.

★

kirvendav ja pigistav tunne randmetes, nagu tahaks sealt tõmbluku lahti sikutada, uhh, nagu kisuks umbset torkivat kampsunit seljast, ruttu, võtke see ära. virutaks millegagi endale vastu pead, virutaks tuimemaks.

kõnnid ringi ja kõnnid ja tahaks üle maailma serva kõndida. aga pimedus majade vahel tõmbab kangemaks ja surub laokil mõtted inimese sisse koomale. pimedas ärkab väikesest loomakesest esivanem, keda iga vari varitseb ja kellele iga krabin kallale kargab. sisalikuaju. või hiire-. alles oli nii ükskõik ja nüüd pead äkki kaela pikaks sirutama, et väikesel loomakesel naeruväärsest ohutundest üle näha. marsid ratsionaalselt rahulikuks sunnitud sammul, selg jäik, nagu lapsena läbi hämara surnuaia minnes – kui, oh sa kurat, sirelipõõsa tagant astub keegi su tee, suur tume kogu, raisk, õhk tardub, randmetest ja roietest käib siuh läbi, hah-haa, vaata nüüd seda piinlikult vaigistamatut elutahet, mis liha pärib looduselt. oh kus jalad pistaks nüüd jooksu, oi väarikust – aga – nojah: tüüp kohmitseb, vist kah ootamatust kohtumisest natuke ehmunud või lihtsalt joobnu saamatusega püksilukku kinni ja kaob kiirustades tänavanurga taha. sääremarjad surisevad, vaikselt hakkab veri voolama ja raudvitsad hajuvad rinnakorvi ümbert. naeruväärne tõesti. marss koju.

*

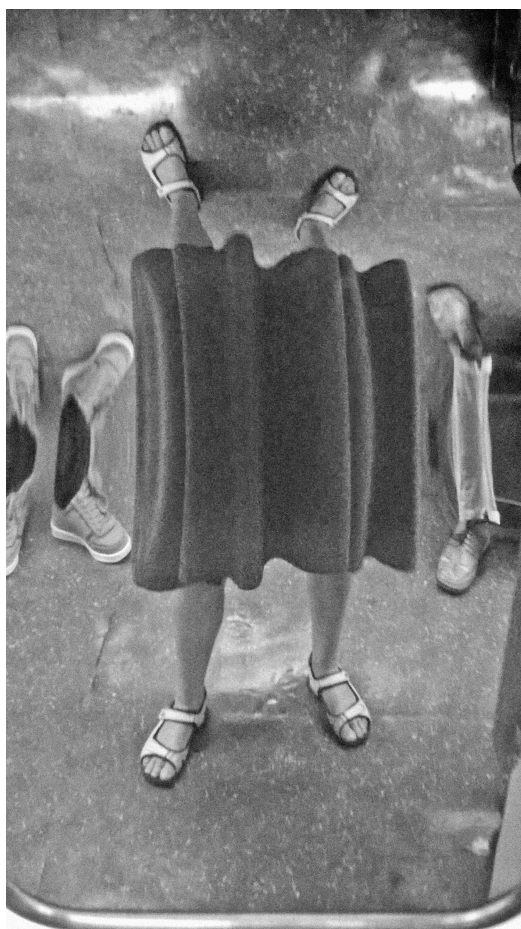
Mind hämmastab alati, kuidas mõned inimesed on osanud oma osi nii selgelt eristada ja neile nimesid anda. Kas või süda/hing ja mõte Alveril või süda ja liha Visnapuul. Päriselt, „kaks algust minus”? Ainult kaks? Ja siis need teised paarid. Hing ja keha? Keha ja vaim? Vaim ja meel? Laulsime kunagi sellist rahvakoraali: „päev lõpeb tääl, mu vaim ja meel uut päeva omal’ ootab”. Noodi saksakeelsest pealkirjast omandasin sõnavara: *mein Geist und Sinn*. See, mis hulluks võib minna, on vist *Sinn*. *Wahnsinnig*. Ja *Geist* on väidetavalt *willig*, samal ajal kui *Fleisch*, raip, ikka *schwach*. Aga teistpidi jälle olevat terves korpuses terve tarkvara, ptüi, vaim. *Mens*. Siis veel kõik see ala- ja ülateadvus, millel võib küll vist mõnevõrra rohkem korruseid eristada. Ühes teises koraalis oli realistlikumalt öeldud: „mu vaim ja meel ja *mis mul veel*”. Avatud loend. Vmt. Jne. Muu (täpsusta).

Tundub hullus kõiki neid mõisteid eri keelte vahel vastavusse seada, kuigi selleks on muidugi omad traditsioonid (vahel tundub küll, et need traditsioonid on hävitanud viimsegi lootuse ühe keele sees neist mõistetest sotti saada). Aga paigutada neid piire oma enesetajule. Ma ei oska. Kas teised inimesed oskavad. Kas nemad said käsiraamatu kaasa.

Keha tundub selles puntras kõige kergemini eristatava tükina, kas pole. Vähemalt pealiskaudsel vaatlusel, kui ei mõtle närvisüsteemi, meelte,

teadvuse jne suhetele. Võib-olla sellepärast mul ongi ülbe tahtmine teda mitte ainult eristada, vaid ka eraldada, abjekteerida (*ab iacere, jeter, eks ole, ära visata, nagu küüneriba ja juuksekarva*), temast eralduda.

Aga seda selgemalt paistab, et eristus on vigane. Mida raevukamalt viskan, seda kõvemini ta end mulle külge kleebib. Seda tugevam jõnks käib kõhust läbi, kui kuskil kõrgel seista. *Das Fleisch* on vägagi *willig*, tema ei lase end kuhugi visata.

läbi palavikuune tunduvad õlad nagu mädaõunad, raskelt patjadesse vajuvad, muljumisõrnad. mädaõun oled, sa oled jahedast niiskest savist raske käntsakas, muud miskit. külm nätske savi ja kuskil selle tumedas õõnes soojust lurtsuvast verest hõõguvad elundid.

Mitte viirastus, meeltepett,
 ega ohver, hardusest hell –
 vaid tohutusuur hotell
 on mu õitsev skelett.

Kui mitu korda ma seda teksti ka lugenud oleks, ikka on kuidagi üllatav, et Alvergi, või igatahes tema lüüriline mina, tundis end vähemalt üks kord eneses võõra ja väiksena. Tema, kes ta on alati nii julge ja sööda kiskjatele elu hiiglakotka musta liha. Kuidagi raske on olnud seda teksti peas ära paigutada. Selle skeletthotelli liftid, trepid ja käigud, peeglid, uksed ja toad ning neid kummitavad valepassidega võõrad võivad muidugi olla ka puhtvaimsed: ei ole tal nii lihtne midagi, et ainult süda ja mõte, seal hiilib teisigi hääli.

Hakkasin kirjutama, et „Tolmu ja tule” Alver ongi ju suhteliselt kehatu ja, hm, tserebraalne, ja marsib ka justkui üsna tihti reibaste laulude taktis üle kõigi inimlike nõrkuste, aga huvitav on see, et ennastsalgav ebamaisus ja meeleline üliküllus käivad tal koos. „Käes kannel ja askeedi piits, nii tahaksid, mis hullus! – / sa paastuda kui karm noviits ja süüa kui Lukullus.” Kuigi võib-olla on see paradoks ainult pinnapealne, kui võtta lüürilise mina maist priiskamislusti lihtsalt kujundina vaimsete kogemuste otsingu kohta. Samas näiteks „Kannibal” ajab küll taga eelkõige selliseid asju nagu hardus, kiivus, kunstielamused jne, aga võrdleb neid üsna huvitavate aistingutega. Jääb mulje, et ta on intensiivselt kogenud, kuidas vaik, kõdunevad ploomid ja kõik see muu värk lõhnab või maitseb. Näiteks kiivusel on sapiõunte maik. Sapiõuntest tehti tinti. Kunagi mõtlesin, kas ta pani need sinna pelgalt nime pärast – kujutlus sapistest õuntest sobib kiivusega küll – või oli ta tegelikult sapiõuna ka mekinud. Leidsin toona ühe 1932. aasta ajaleheartikli, milles mainiti, et „nende maitse kisub huuled kokku”. Võib-olla oli ta lihtsalt seda lugenud. Aga üsna kerge on (ju?) tegelikult ette kujutada ka noort Bettit sapiõuna limpsimisest krimpsus näoga. Tema hambad peavad ju kõike ingveriks ja mandlipiimaks.

See askeedi piits pole samas kah suusoojaks öeldud. Elust ärapäordumist on „Tolmu ja tule” tekstides küll ja veel. Vaimsete ja maiste rõõmude vastandamist ka, ja nende vahel valimise sundust. „enne söömingu algust / lubat roogadest loovutad enese jao; [---] vaevalt maitseid *sääl* vilju,

kui hajub sul verest / maine rütm, nagu pösilt sul punagi.” Need säälsed viljad on ebamaise keelatud valguse omad.

Tundub ikkagi, et üleminek meeleliste aistingute metafoorse ja otsese tähenduse vahel on hägune, ambivalentne. Nagu ka see, kumba olemise-sfääri lüüriline mina siis lõpuks eelistab. Liati – nagu oleks hardus kuidagi vähem kehaline seisund kui vaigulõhna tundmine.

Kui aga vaadata füüsilisest isikust BA-d, siis Oras kirjeldab teda nii: „Esikpoeemi põhjal võinuks oodata pisut provotseerivat, „sajandilõpulist” poosi. Tegelikult oli Betti Alver füüsiliselt ja vaimselt läbini terve, aktiivne noor naine, kes mõnikord – ainult kõige kitsamas ringis – olevat demonstreerind häid akrobaatilisi andeid.” Ise aga kirjutab BA Paul Viidingule 1931. aasta augustis sellise küllaltki sajandilõpuliselt poosetava kirjakese:

„Steppenwolf, mulle meeldib istuda *vis-à-vis* relvaga. Istuda, vaadelda, mediteerida igasugu võimalusi. Muidugi, see oma iseloomult on vaid koke-terii. Kuid tühjastpaljast koketeriist ma sõin täna Kurista metsas peotäie näsimarju. [---] Ma puhuti otse vihkan oma aju – seda ihnsalt konstrueerit tunnetusaparaati, oma ihu, oma kuuluvust selle külge, mis üksnes on, sööb, sigineb, teadmata isegi miks. Ma tahaks välja enesest, tahaks tunnetada asju ilma selle meelte kribu-krabuta. Ah, kuidas ma seda tahaks prae-gugi! – Teate, mu pääs kumiseb naljakalt, see on vist neist marjust. [---] Nii on asjad minuga, teen endist viisi rumalusi suisa kergemeelest. Aga nutnud pole ma ikkagi veel ja mul pole usku mürgiseisse marjusse. [---] Võib-olla homme mind lahatakse Tartus, kui naljakas.”

Ta on seda kirjutades 24-aastane. Päris nunnu.

★

selline tunne, et päev ei saagi otsa ja ära väsida ei olegi võimalik. jalad löövad takti, kaks kolbi, ja sa vihised kruusatee kohal edasi. kahel pool on põllud, sa sirutad käed küljele, vuhh, kõhuõõs on hõre, nagu paistaks läbi, kael ja kõrvad ulatuvad hästi kõrgele õhu sisse. keegi nagu tõstaks sind kätest üles ja sa peaaegu üllatud iga kord, kui saabas nii täpselt maapinnaga kohtub. sa oled raske ja kerge ja väga materiaalne ja vihi-sed kartulipõldude vahel nagu suur must kohmakas vares.

Aga see *body positivity* värk ajab mind ka segadusse. See paistab – vähemalt oma levinuimas vormis – üsna ilukeskne. Noh, jube muidugi, et inimese pilku iseenele on nii kerge moonutada ja et sinna otsa on justkui juba tüve poolest nii lihtne mõelda see (kujuteldav) *hässlich hassenswert*’iks ja et nii kerge on seda *Hass*’i oodata ja karta ja omaks võtta: jajah, kust ma üldse võtan ülbuse sellisena eksisteerida. Tähendab, muidugi, räägitagu sellest ka, et kehadel onujud ja tekstuurid ja see rõõmustab silma. Inimestes on nii palju ilusaid jooni. Aga see on veel terve eraldi teema.

See on terve eraldi teema: ilu on kauge ja ebausaldusväärne nagu talvepäike. Ma ei tea, kui kaua ma pean veel arenema, et ilu ilma umbusuta, täie lihtsusega millekski rõõmustavaks ja kergeks pidada. *Ach*, eks see kõik on sõlme seotud minu ebaterve enese-*Hass*’iga jne, esialgu pole veel lihtsalt jõudnud nii targaks saada, et end nii lihtsaks tunnistada.

Esialgu võiks lihtsalt jõuda selleni, et ei pea üldse kuidagi välja nägema. Tõsi, mingid kahtlased standardid kiusavad ka siis, kui olla peeglist kaugel. Võib-olla alles vanavanaema kleite selga proovides sain ma esimest korda aru, mis tunne on olla oma riitele täpselt paras. Selga *lähevad* iga-sugused asjad, aga seda hämmastavat tunnet, et mu käed ja selgroog võivad olla täpselt nii pikad, kui on, esineb hämmastavalt harva.

Nojah, on ju lohutav meelde tuletada, et kõik kehad on ebastandardised ja ilusad. Aga kõige konventsionaalkaunimadki kehad (juhul kui nad on ikka kolmemõõtmelised ja elus) on ka grotesksed kolisevad-mulisevad moodustised. Üks asi on tunnistada kortsude, vinnikeste ja voldikeste olemasolu, teine asi aga kõõlused-kelmed-kõhred, veresooned, maohape, sitt. Ka loomulikud, vältimatud. Kuigi kuivõrd peaks inimene sedasorti õõvaga võitlema?

Ainult et selles ju ongi häda: et mõistlik hügieeniline vastikusreaktsioon kahtlastele eritistele võib laieneda ebamõistlikuks hüsteeriliseks vastikusreaktsiooniks kõigele. Ei ole mõistlik end surnuks seebitada, et tappa kõik tuntud bakterid. Ega üritada unustada, et füüsiline eksistents jätkub ka silmamunadest allpool. Kindlasti on võimalik end sõbralikumaks õpetada. Kui lugesin kunagi (vist) Donna Haraway hõiskeid seepuhul, et ta teab enda sees ja peal elutsevat mustmiljoneid mikroskoopilisi organisme, siis pärast esialgset silmapööritust tundsin, et see avardas küll pisut mõtlemist. Et keegi mikrofloora lausa eksplitsiitselt rõõmuallikana võtab.

Või lausa, nagu Attila József Ellen Niidu tõlkes:

Su mahlarakud, täpselt nagu tarvis,
sus moodustavad salalinnuparvi.
Ja kopsuhõlmikpuu su rinnas lehtib
ning ainejäävusseadus lihtsalt kehtib.
Ürg-aine kulgeb sooltetunneleis.
Ka aheraine – nagu kõigis meis –
saab uue elu neeru-käärituses.
Kõik päädib isemoodi väarikuses.

Tohoh, eks ole.

Aga muidugi pean ma tõdema, et on igati, hm, positiivne, et mu vaene kere – mind? end? – ikka ringi jaksab lohistada, imetusväärne lausa. Vahel tulvab minust tõesti soe tänutundelaine üle, tahaks tunnustavalt patsutada teda? Ennast? Meid? Pats-pats mu õlale, aitäh, et sa ikka puid ja kaalikaid tuppa tassid. Oh kus ma nüüd hakkan sinu eest hoolitsema, lähen õue, võib-olla isegi päikese kätte, süüa kõögivilju, ei söö ülaseid ega näsimarju, võtan vitamiine. Üritan neid kuidagi koordineerida: tsee, mis ei tohi kokku sattuda bööga, mida tuleb võtta õhtul, aga mis imendub ainult koos ojeega, mida peab võtma hommikul ja kindlasti koos tseega, ja miskit neist võis võtta ainult koos toiduga või oli see nüüd, et jumala eest mitte viis tundi enne ega pärast söömist, ja siis veel kamalutäis teisi väga olulisi ja asendamatu aineid – no ja juba heitungi ja loodan lihtsalt võimalikult kärmelt vitamiinipuudusesse kärvata, et ometi sellest võimatust ülesandest pääseda. Mõtlen, kui kaua inimene elus püsiks, kui ta ainult juustuleibu sööks. [Vanaema, ära sina seda loe.]

*

ronid kivi otsast alla ja keerad kadakate vahele. siin ei puhu tuul vere-sooja nahalt kohe minema ja põsed löövad õhetama. sõrmeotsad surisevad. tõstad need silmade kõrgusele. valgus on terase värvi. sõrmede piirid on aredad, sõrmed on üleni sõrmed, otsast otsani ja naha pinnalt sügavale välja. sinus on tihe klomp olemist, sa oled uskumatult peen ja tihe aine, uskumatult olemas selle tuule ja vareskaera käes. sõrmed surisevad, soojad neemed jaheda õhu sisse.

Talvel on kuidagi selgem, et puhta *ratio* toel ennast sellest kõigest läbi ei vea. Kui temperatuur toas teatud pügalast allapoole langeb, hakkab maailm kohe mustades värvides paistma. Aga teen tule pliidi alla ja võib jälle elada. Eksistentsiaalkriis, phäh. Jälle tõlgendab miski, mõistus, *Sinn*, see, kes verbaliseerib, füüsilist ebamugavustunnet filosoofilise probleemina. Sest see, mis külmetab, ei ole ometi *mina*. Mina suvatseb ju olla see, kes arvab, et ta peaks kõigest väljaspool ennast aru saama, see, mis mõtleb (ja otsustab järelduste põhjal meelt heita). *Cogito ergo* – tarkpea Descartes, kuidas temal küll kõik need asjad nii selged olid. Lõpuks kipub ikka välja kukkuma nii, et mõtlen, järelikult mind pole. Ja õieti siis, kui olemishäädad kipuks nagu mõtlemist takistama, tuleb meelde, et ma (nojah, hea küll siis, kui juba) olen ja mõtlen tegelikult oma olemisega. Milliseid kriidijooni ma sellele olemisele ka tõmban või mis nimesid eraldatud osadele ka annan. *Sinn* ja meel(ed) ja meelemõistus ja meelemärkus sõltuvad muu hulgas ka veresuhkrutasemest ja varbavalust. Ja sellest, mida ma loen või näen ja kelle hääled mu peas parajasti pahandavad või imestavad või asjassepuutumalt patravad.

Aga see pole veel kõik! Helista kohe – kuskil inimeksistentsi paketiis tundub olevat ka see mittebiolagunev süda või keski – hing, „pääs kiirtest ehe”? Vahel paistab see küll rohkem valgete joonte ristumiskohas viirastuva täpina mõnes optiliste illusioonide raamatus. Valged jooned tolles valges toas. Näha vilksti silmanurgast. Ja veel on miski nagu külm tume vesi maapinnas, mis mõnikord vajub lahinal seinapragudest sisse mu pimedasse keldriruumi ja loksuh seal, ilma et ma aru saaks, mispärast või kuidas, kust ta tuleb või kuhu vahepeal kaob. Kuidas selliste asjadega toime tulla?

Pliidi all prõksuh ja tasapisi läheb soojemaks. Universumi harmoonia hakkab taastuma. Mõnevõrra alandav ikka küll – nii vähe autonoomiat mu vaimul (või mis mul veel) ongi. Kevadest ma üldse ei räägi, seda pun-gumisooptimismi on keset talve piinlik ettegi kujutada.

✱

soe peopesa külmal nahal. närviotsakesed sööstavad ta käele vastu, tunglevad puudutuse vastas. kuidagimoodi oled sa päris oma naha pinna alla rutanud, seisad enese uksel, ustel, akendel, kõõlud nagu laps üle haljendava aia värava ja sirutad külalisele käed vastu.

✱

Aga täiesti võrreldamatu meeleline rõõm on asetada haamer suletetekile. Proovige järele, ma ütlen. Füüsilise eksistentsi imed!

KATRĪNA RUDZĪTE

läti keelest Mikk Grins

*

öö on allveelaev ja hingab vaikselt
nagu erkpunased kalad loomapoe akvaariumis
nagu maja mis septembriti poeb välja udust
tummisest aja rusikast
nagu maja mille toad on puhutud täis
koltund valguse sõlmi ja
magavaid linde tiivad
raamatulehtede vahele volditud
nagu hommik kollaste akaatsiate pargis
nagu tühjus mis kiskus lõhki näo
ja käed (aerud taeva poole)

või äkki

kellade tiksumine

võõrastes ja kaugetes tubades palvetab keegi
et tuleks maavärin või sõda või päikesevarjutus
keegi toob kaugelt maalt lavendlilõhnalist masendust

ja

otse siinsamas hingab
surm igavene võrgutaja ja
päikeseuputus aknaklaasil

Tuhakupli all magav linn, su laugudel põrmustub
ja kustub tuhandeid tulukesi punaste hõõgniitide
katkedes. Need on needsamad sidemed, samad kollad, mis
seovad mind perroonidega, kus teesklen, et ootan rongi,
lapsega, selle õnnetu olendiga, kes kiigub muretult maantee
rütmis järjekordses bussis, sellal kui kõrvus surisevad
magusad, trööstitud hääled (hiljem nad muutuvad vastikuteks putukateks –
elektersiniste tiibadega). Selle teise inimesega, kes ei lakka ootamast,
et ime avaneks nagu vili, järsult ja otse, olevusega,
kes on peaaegu loom, kes igatseb rebida seintelt fotod,
lõhkuda nõud ja kirjad, kustutada asjades pesitsev valgus,
enne kui need tema enda välja tõrjuvad, nii nagu päike
tõrjub pilvi. Ja selle olendiga, kes mõtetes tõukab isegi sõpru
rööbastele neil hetkil, kui raev on rinnakorvi kambrites
õieli ega lase hästi hingata.

Tiibade ja suitsu linn,
mille järele peaksin igatsema,
kui kollased putukad, mis roomavad läbi su parkide,
on rahunenud või jäänud tukkuma?
Aga inimesed avaldavad kogemata armastust
neile, keda nad neaksid, kui vaid mustad mülkad ümberringi hajuksid,
vere kohin ajukoopas hävineks ja vaikiks see hää, l,
mis karjub, kui teed lahti mis tahes raamatu mis tahes märgitud koha,
kui jätkuks julgust, ma läheks ja tunnistaks üles.
Läheks ja nutaks su tänavad täis – kolme jõe sängid,
mille põsed ja huuled pragunevad igal aastaajal isemoodi,
mille võrkkest ägestub iga päev isemoodi.
Lõugaksin su aja pühakoja, sandi paradiisi
kibedaid talveõunu täis.
Ütle, mida peaksin soovima,
kui seisan pimeduses,
kui lapsed nuuksuvad silla pragude vahel.
Pöörangutel seisab keegi teine.

*

november puude oksad nagu taevasse rihitud kahvlid
nagu käed mis on lakanud igatsemast soojust
maastiku hõivanud tühjus

ja sulle tundub et oled kõige rumalam inimene maamunal
sa ei kirjuta enam ühtegi luuletust
võib-olla ei näe enam talvegi

su elu sarnaneb telekaga mis ühtäkki
jäi värvidest ilma
kella kopsatused kõige kaugemas toas
nägemused kus su õde upub sohu
ja kirjad mis rändavad nii kaua et on korduvalt
muutnud adressaati

aja jooned on üles harutatud –

kui kõik peidetud pilgud tungivad sinusse
sa pöördud vaatad aknasse
ja järsku tead
et nii jääbki –
november puude oksad nagu taevasse rihitud kahvlid
nagu käed mis on lakanud igatsemast soojust
ja maastiku hõivanud tühjus

*

sinus puhkevad kõik
violetsed ja oranžid
linnalaternad
puhkevad lennukite prožektorid
mis valgustavad kottpimedat jooksurada

viimases trammis kirjutad märkmepaberitele
tähtsaid tuikuvaid sõnu mida hiljem kirjutad ettevaatlikult
ümber sõnumiakna puhtuses kuhu ei jää jälge
hüplikust hingamisest ega hirmuvärinast sellest
et ise oledki rööpad mida mööda
kõik põlev leiab tee

see puhkeb sinus nagu helgiheitja hiigelstaadionil
pimedus hajub ja lubab näha

kuidas sa jood kuidas ronid purskkaevu
kuidas oskad elada
selles vihmas paljajalu
üleujutatud tänavatel kuidas veel suudad
avaneda hommikule
ärgata ja vaadata silma kõikidele fotodele ja varjudele
teades et pead kaarti joonistama ise et mitte keegi
ei tule sinuga pimedusse kaasa
see lihtsalt puhkeb sinus endas

ja järsku mõtled et ta on üksildasim
kõikidest kunagi kohatud inimestest
need on kõige kaunimad pilved rongiakna taga
see on mu kõige kaunim elu

lainetav katkematu joon pimeduses

*

öösiiti tilgub puudelt endiselt musta õli
aga ma ei taha enam käsi määrida
ehk vaid hetkeks kiigel istuda
haavadest niidikesi välja tõmmata
pärida puudelt kas ka nemad
näevad igal õöl aina samu unenägusid
enda omadest rääkida koorida varje kui sibulaid
aga mitte enam kaasa võtta
kes ma siis ilma varjudeta oleksin?

äkki üks neist puudest
kel kõik mõtted välja rebitud
üksnes öösiiti tilgub musta
õli

*

mulle meeldib taevast vaadates ära väsida
pilvede sõudmine on jäänud tulitavalt vaikseks
nagu asjad millega oled õppinud elama

laugude sulgudes ilmuvad klaasist tantsijad
varjud ja murtud käejooned läidavad leeke

lapsepõlves luges ema mulle unelaulude asemel
depressiivseid luuletusi ja muinasjuttu lõokesest ja roosipõõsast
äkki seepärast tundub mulle et öösiti loksub parketi all meri
tumesinine haav mis tasapisi kulutab plankude kirja
kuulen selgelt kuidas ohkavad lained ja veealused olendid
mida keegi pole veel õigete nimedega nimetanud

mu mõtted hakkavad elama minust väljaspool pikkamisi varjates
esemeid ruumis
nii nagu kaugustes kustutab udu laternaide

mul on kahtlane tunne et põrand mu all lõhkeb varsti
et kõik need kirjad mida ma ei lugenud käivad mul kannul
sõnad teravaks aetud kui klaasist tantsijate varjud
pahkluid loputabki juba tumesinine tint

minu all on meri

ARTIS OSTUPS

läti keelest Mikk Grins

1941

Langesid pommid. Minu vanaema viidi hobuvankriga Neretasse ristimisele. Preestril, kes oli kirikust välja heidetud ja kes korraldas tseremoonia oma kodus, oli tuhkjashall, otsekui foto seest välja lõigatud nägu. Punane, liiga punane lapsepõlv. Lunastaja ujus salaja vesirooside vahel.

*

Äike läheneb, toomed tuulutavad talle juba puiesteed.
Sadajalgseid juured tõmbuvad ootusest krampi.

Üks vana mees giljotineerib hoovis kukke,
leplikust lossist, konkubiinide tiivust väljarebitut.

Silmad hämmastusest pungil, kukub pea rohu sisse.
Timukas ise on tühi kui paku pisike lohk,

milles veri kiiresti kuivab; esimene kärgatus, koera niuksumine.
Kirve muusika soonilises käes.

Suvine külaline

Hallipäine laevapoiss, miks küll sõitsid
meile külla kaugelt Riist? Et vaadata neidsamu Vene kanaleid,
kortsutada ärevalt lehti, toas suitsetada ja vaikida?
Vanas alussärgis, tätoveering vasakul, või hoopis paremal õlal,
plekk minevikust – pisike, kõrbemoodi saar,
mis tõmbub üha kokku,
vanaduspäevade terav tiksumine kraapimas ta kaldaid.

Kidakeelne vend, jahe habetunud onu,
sa teadsid kindlasti mõnd kaunist lugu vee tarkusest,
iidsest võitlusest mälu ja mere sõlmede vahel.
Miks sa siis nii kaua teleka ees istusid, kui su süda
elas nagu nelk nõõpaugus – hiilgava ajaloona?

Päevad voolasid aeglaselt, otsekui igatsedes,
aias lamas liikumatu laevakruvi – sinu väsinud ihu.
Teised korjasid sõstraid, varsti keetsid juba moosi,
naersid kibeda üle ja naersid magusa üle.
Pealiskaudne isa, vari kuivaval pesul, sa lahkusid
niisama vaikselt, nagu ka ilmusid, midagi ütlemata
heitsid magama Jaunciemsi kalmistule
nagu ankur, mis vajub sooja liiva.

Juba kümmekond aastat ei hakka me hammas sinu loole peale.
Mispärast mõõtsid nii pikka teed, et öelda
käheda tere hommikust, jääda tukkuma ja siis seilata
viimaste suvetuultega minema nagu laev?

Sõda

Tripoli valede mülkas. Aina uued õhurünnakud, leegid ja rusud, elu piirjooned
nagu lapse joonistus. Tuhanded süütud ootavad hommikut, mil mägedest
saabub viimane kaja. Põhja-Euroopas küsib keegi sosinal: „Keele eredad
lõuendid, miks olete nii õhukesed?”

JUSTĪNE JANPAULE

läti keelest Mikk Grins

*

Öösel saavad metropolidest tehisvalguse väljad.
Ma liigun ühest tähtkujust teise, sööstan
läbi nähtamatu vaheruumi, läbi madalrõhuala,
ebaühtlase hingamise voolu, mille ristumistes
kõigub süda. Suu pingul, käed rusikas,
püüan leida sidet pinna sileda läkitusega,
maastikuga, mis vaikselt taastab kuju, kuid minu saatejaamad vaikivad
ja mõtted – sahin. Laskun madalamale
ja kummaline sädelus lahvatab nagu elektroonikaseade,
mis pärast pikka seismist taas käivitub. Kõrgust vähendades
sätib õhulaev rajale oma kindlad punktid –
ma maandun uude peatükki, aga ei tea, mis leheküljel olen.
Seisan ootesaalis nagu kursor ekraanil, pulseeriv,
valmis jätkama.

Kuutäring

Õösiti muudavad tänavad suunda, katavad
kõik märgid ja nimetused musta kindaga.
Õnn on täring,
mis kukub pimedusel pihust nagu paljas
kuukiir. Tunnelite ja sildade lõngast veereb välja tee
elamukvartalitesse. Vastamisi akendes
segunevad sõnad naabrite vestlustest
ja väljalülitamata televiisoritest, luues uusi lauseid.
Selle tunnini, mida kirikukell enam ei löö,
saab ületada öö labürinti, siis pääseb lagendikule,
kus päev peatub tuuleveskite tiibades
ja iga päevalill pöördub ise suunda.

*

Minu suves on päikesepoolsed aknad kinni. Vaid öösiti,
kui magan vastamata küsimustel nagu
elektrisoontel, võib kuulda raskeid tuuli hingeldamas.
Hommikuti tõusen mässituna vastuste pikka võrku
ja eksin ära sõnadesse, milles kohtuvad keeled.
Kaugekõned on mind mitu kuud hoidnud enda tihedas
haardes nagu ronitaimed lõunaseina. Seina ligi surudes
kuulavad nad, mis tubades toimub, kuni vahemaa
kahaneb seljakoti võrra. Palavusest läbimärg,
viskad sa selle jalge ette maha. Küsin, kas sul on janu.
Jah, ütled sa, ja nõõbid särgi lahti.

*

Ta jäi magama suvel,
väsinud keskpäeva leitsakust.
Laugude taha jäi tuba,
soojad päikeselaigud põrandal,
lilled, mis kiigutasid peenardes raskeid õisi,
ja kuumaks läinud kummidega tolmunud jalgratas,

aga sellest ei teadnud ta enam midagi.

Õues kõlas mängivate laste ja lindude
kilkeid; tema laubale, käsivarrele, akna-
klaasile, siis jälle laubale, ninale, käsivarrele
lendas vahetpidamata sumisev kärbes,

aga sügav uni oli kustutanud kõik helid.

Ma jäin ta kõrvale vaikselt lamama
ja vaatasin, kuidas kardinad värelevad
ja tema unenäod tulevad tuppa
jäätnud looma sammudega, jättes
poriseid jälgi soojadele põrandalaudadele –

ta oli üles äratanud sügise.

*

Sain postkaardi Lille'ist –
katuste teravikud ja laternate kiired tungivad
õhtu sinisesse südamesse.
Ületundide lõppedes astuvad viimased
töölised tumenevasse õhku, mis õhetab
esimeste rändajate mõnust ja veinist,
mida neile pakutakse terrassil, kus õhtustatakse kahekesi,
kinost, mis ohkab pärast seanssi välja muliseva
vaatajate voolu,
ja kevadkollekttsiooni kandvatest
tüdrukutest, keda tõmmud tudengid sõidutavad
oma Renault'des.
Seda kõike varjavad kastanipuud.
Värske lehestik vahutab üle hoovide
nagu kihisev jook üle klaasi.
Ma tean, olen seal olnud.
Pistan postkaardi järjehoidjaks kohtadesse,
kuhu naasta. Lugesdes panen
selle kõhule, kui hingam sisse-välja, liigub ka linn.
Mõtlemas jäädes nurk kaardub,
nüüd on näha, et see on paberist.

ROHELINE VÄLGUSÄHVATUS LINDUDETA KEVADES

INTERVJUU ANNA-KRISTIINA PAEGA

Kristel Algvere

Kohtusime Tasku keskuse Rahva Raamatu roheline interjööri kohvikus. Tol päeval müristas Tartus sel aastal esimest korda ja Tähtvere tänaval nähti isegi keravälku – vähemalt minu naabrid nägid seda. Et välku löi, tunnistas järgmisel päeval ka Kaisa Kuslapuu, kes näitas kuvatõmist äikeseportaalist. Tõesti, üks väike täpik oli Tartu juures – tema sõnul löigi sel päeval kogu Eestis ainult Tartus välku. Meiegi alustasime Anna-Kristiinaga vestlust ilmast.

Kas nägid tänast ilma ka?

Eriti ei näinud, aga mulle saadeti pilte, et oli topeltvikerkaar. Ent ma *kuulsin* ilma, korra trummeldas väga tugevasti. Istusin Aida ja Aleksandri tänava nurgal sõprade korteris ja tegin tööd. Mul on vedanud, et saan kõikjal tööd teha.

Mis tööd sa teed?

Toimetan subtiitrite, erisuguste saadete ja filmide keelt. Töötan ühes väikses Eesti meediafirmas. Korraldan ka mõningaid projekte, peamiselt inglise-eesti keelesuunal, aga samuti läti ja leedu keelde.

Kas vahel tõlgid ka?

Väga harva, peamiselt toimetan. Minu puhul on see õigem, sest olen natuke liiga põhjalik. Kuna mulle on keeletunnetus väga tähtis, siis toimetamistöö sobib mulle paremini. Kui peaksin tõlkima, võtaks see liiga palju aega ega tasuks end ära.

Vahepeal elasin paar aastat Inglismaal ja see aitab mind nüüd toimetajatöös – kohtasin seal väljendeid, mida muidu ei teakski. Kui ma millestki aru ei saanud, küsisin alati üle. Üks mu kolleeg ütles, et hästi paljud räägivad Inglismaal kogu elu *broken English*'it, ehkki on kodanikud. Talle meeldis, et mina muudkui küsisin, kui ma milleski kindel ei olnud. Brittidele väga meeldib, kui nende keele vastu huvi tuntakse.

Mis sind Inglismaale viis?

Alguses läksin Inglismaale sellepärast, et seal toimus palju muusikaüritusi, tol ajal ei olnud neid Eestis nii palju. Käisin siin küll igasugustel festivalidel, aga see ei olnud päris see. Esimesel aastal Inglismaal käisin nädala sees vähemalt kolm korda väljas, sellega sain muusikajanu natuke kustutatud.

Kust su muusikaarmastus on tulnud? Kas oskad ise ka laulda või mõnd pilli mängida?

Olen Märjamaalt pärit ning õppisin Märjamaa Muusika- ja Kunstikoolis viis aastat kunsti. Pilliõppimine tundus sõbrannade hirmujuttude tõttu väga peletav, eriti solfedžo õppimine. Aga kunstikoolis mulle väga meeldis, see andis enesekindlust, arendas loovust ja nii ma muusikakooli ei pürginudki. Praegu mõtlen, et oleks ehk võinud ... Aga laulukooris ma siiski käisin.

Kodustest mängis isa klaverit, tal oli absoluutne kuulmine. Mul on üldse musikaalne perekond. Lapsena kuulasin vinüülplaate, aga tänapäeval on pigem kadunud harjumus kuulata tervet albumit.

Oled Tartu ülikoolis etnoloogiat õppinud. Mida ülikool sulle andis?

Arvan, et see aitas minust inimese teha. Kui ülikooli astusin, ei teadnud ma tegelikult veel täpselt, mida elult tahan. Alguses võib-olla kartsin teha seda, mida tegelikult tahtsin. Astusin kirjanduse ja kultuuriteaduste erialale just kirjanduse pärast, mõtlesin, et see aitab kirjutamisele kaasa. Ained olid huvitavad, aga etnoloogia ja folkloristika olid palju põnevamad ning nii valisin teisel aastal hoopis etnoloogia suuna. Elasin Tartus neli-viis aastat, ülikooliga samal ajal käisin tööl, ja kuigi mulle Tartu aeg väga meeldis, siis eks see oli natuke keeruline aeg ka – olla noor, on igasugu armuvalusid ja ...

Kui lävisid etnoloogide, antropoloogide ja kirjandusteadlastega, kas sa ei tundnud siis, et peaksid pigem teadlaseks hakkama? Et see oleks üks hea viis maailma tõlgendada ... kuigi teadlane surub end pigem alati tagaplaanile, räägib teistest, neist, keda uurib. Kas sinus tekkis mingi konflikt loovisiku ja teadlase vahel?

Nojah, raske on võib-olla selles mõttes, et kui ma kirjutan, siis on see pigem tunde- või ajendipõhine, aga teadusteksti kirjutamisel peab ikka hästi täpne olema.

Kui ma kirjutan, siis on see pigem tunde- või ajendipõhine.

Täpsus on üks asi, aga kas oled ka seda mõelnud, et autorina on teadlane hoopis teistmoodi olla kui luuletaja või literaadina?

Teadust tehakse pigem kellegi teise hüvanguks. Kui uuritakse mõnd subkultuuri või rühma, siis tehakse seda nende hüvanguks, aga kui luuletatakse, siis tehakse seda rohkem iseendale.

Kas kirjandus ongi siis rohkem endale või on see ka teistele?

Olen küll päris kaua kirjutanud, aga varem ma eriti ei avaldanud, ja kui kirjutasin, siis oligi see pigem ainult mulle endale. Ehkki kui mul oli juba päris palju tekste kirjutatud, siis hakkasin ka avaldamisele mõtlema, samas raamatumõte tuli alles tükk aega hiljem.

Kas pead ka päevikut?

Vahepeal olen pidanud ja siis jälle ei ole. Aga mul on unenäopäevik. Tallinna esitlusel mõtlesin, kuidas tekste ettelugemiseks valida. Otsustasin sellise loogika kasuks, et tekstid võiksid seotud olla mingite kindlate kohtadega.

Luuletused ei pruukinud neis kohtades kirjutatud olla, aga et ettelugemisel tekiks rännakumeeleolu. Tartu-luuletused ongi selle unenäopäeviku abil kirjutatud. Noppisin sealt huvitavaid kujundeid. Unenägudega on nii-moodi, et kirjutan need ruttu üles, seejärel ei vaata ma märkmikku mitu nädalat, siis aga loen ja mõtlen: kas ma tõesti nägin seda unes? Näiteks luuletus „Lasnamäe” on kirjutatud unes nähtu motiividel, vihmast tehtud poisid katustel ... Võib-olla on mul kirjutajageen, sest laupäevasel esitlusel tuletas õde mulle meelde, et kui sündisin, siis mu vanaema oli perekonna külalisraamatusse kirjutanud: „Sina kirjutad kõik minu kirjutamata read.” See oli väga liigutav, natuke ka unenäoline.

Mulle meeldis väga luuletus „Unetu kilpkonn miks sa ei maga”.

Jah, inimestele meeldib see kilpkonnatekst, eriti lastele. See on ilmselt selline tegelane, kellega saab kergesti suhestuda. Lugesin kilpkonnade kohta üht artiklit, on teada, et nad elasid kunagi ka Eesti aladel. See kummitas mind tükk aega. Samuti näiteks see, et on vanu matmisrituaale, kus lastele pandi lagletiibu hauda kaasa.

Selliseid unenäolisi tavaolukorrasid on kogus veelgi, kas või luuletuses „Hirm”. Autoavarii ajal – ma kujutasin seda nii ette – mängib muusika, aga luulemina jälgib seda kõike kuidagi rahuga. Mis selle teksti tagamaa on?

See on tegelikult kogu kõige vanem luuletus. Kui hakkasime raamatut kokku panema, vaatasin tekste üle ja mind üllatas, kui värskelt see tekst mõjus. Ilmselt on hirmutunne nii universaalne. Seal luuletuses ei ole ka midagi ülemäära. Vanemate tekstidega on üldiselt nii, et tahtsin kõike väga ilusaks kirjutada, praegu aga tekib tunne, et kõike on seal liiga palju. Kuid selles luuletuses seda probleemi küll ei ole. Kahjuks ei mäleta ma, mis mind seda kirjutama ajendas, aga arvan, et midagi võis mõne filmiga tegemist olla. Üksvahe vaatasin väga palju filme, filmiajalugu pakub mulle huvi.

Mainisid ilu, kas ilule ja lilledele on su luuletustes kohta?

Ikka on. Mu raamatus on koos nii heledad toonid kui ka tumedad mõtted. Aga kindlasti on naivism või ilutaotlus või ilu näitamine mulle hästi olulised, elus on palju kurja ja tumedat. Ilu on oluline, võib-olla eriti naivism. Vahel on seda vaja. Kui inimene läheb töölt koju ja võtab luuleraamatu, siis on parem, kui see teeb ta rõõmsaks, mitte kurvaks. See justnagu tõstaks teda, aga seda ei saa ka liiga palju olla, muidu läheb raamat imalaks. Mulle endale tundub näiteks luuletus „Palvus” olevat selles mõttes tasakaalukas.

Kuidas jõudsid raamatu väljaandmiseni?

Kunagi oli selline kirjandusveeb nagu Poogen, kus tutvusin Silvia Urgasega. Võis olla ka blogi kaudu, aga igal juhul me tutvusime ja mingisuguse luuletuse alla kirjutas ta, et „kui sina kunagi raamatu avaldad, siis mina tahaksin seda toimetada”. See oli tõesti väga ammu, käisime mõlemad siis alles keskkoolis. Paar aastat tagasi sattusin seda kommentaari nägema ja see ajas mind nii naerma. Silvia ütles aga, et pakkumine on endiselt jõus.

Kindlasti on naivism või ilutaotlus või ilu näitamine mulle hästi olulised, elus on palju kurja ja tumedat. Ilu on oluline, võib-olla eriti naivism. Vahel on seda vaja.

Väike kirjastus annab ilmselt võimaluse ka ise rohkem kaasa rääkida?

Jah, Helena Läksi kaudu leidsin kirjastuse Elusamus ja kõik kuidagi jooksis hästi kokku. Ma poleks tahtnud seda suurele kirjastusele anda, mulle oli oluline kujunduses sõna sekka öelda, kas või värvitoone valida. Kunstnik Maari Soekovi töid olin jälginud juba kaua, tal on palju loodust ja müstilisi tegelasi. Mõtlesin kohe, et minu tekstid ja tema pildid sobiksid kokku. Kujundaja Lilli-Krõõt Repnauga oli samuti väga hea klapp.

Nii pealkiri kui ka kaanekujundus tekitavad seose looduskaitse-aktivisti Rachel Carsoni raamatuga „Hääletu kevad” (1962, eesti keeles 1968). Kas see oli teadlik valik?

See ei ole kindlasti viide Rachel Carsoni raamatule. Kui otsisime Silviaga internetist, ega „Lindudeta kevade” nimega raamatut ei ole juba avaldatud, oli see tore leid, sest üks minu raamatu ideedest puudutab kindlasti loodust ja selle kaitsmist, vähemalt kaudselt.

Nimiluuletuses on teatavat maailmalõputunnetust, ongi vaikne ja ongi lumine, mulle tundusid seosed Carsoni raamatuga kuidagi ilmsed. Mis siis tegelikult sinu pealkirja ajend oli?

USA bändil The Innocence Mission on laul „Birdless”. Kuulasin seda lugu palju, tegelikult olin kuulnud varemgi, aga kui loo taasavastas, kirjutasingi selle luuletuse. Olin kaua kogule pealkirja otsinud ja siis „Lindudeta kevad” klappis kuidagi. See on ju oksüümoron, räägib endale vastu. See kujund tähendab ka leina: kõik on justkui korras, on kevad, aga linde ei ole ...

Kirjutasin bändile ka, et nende laul mind inspireeris, ja sõnade autor kirjutas mulle vastu, et tema jaoks on see lugu leinast, sest talle tähendas see, et ta ei saa lapsi. Ma ei olnud selle peale tulnudki, aga kiri oli väga ilus ja siiras.

Minu jaoks on pealkiri rohkem seotud eesti rahvuskultuuriga: kui linnud kevadel tagasi tulid, olid nad sõnumitoojad teispoolsusest. Kevaditi pidi hommikul linnupetet võtma, enne kui õue mindi, muidu võisid saabuvad linnud inimese ära kaetada. Eestlastele on linnud olulised.

Aga sulle endale?

No mina olen looduses kasvanud: päris väiksena maal, seejärel alevi serval, kus mets oli väga lähedal. Olen palju metsas käinud ja suviti Kõinastu laiul, kust mu vanaisa pärit on. Seal ei olnud elektrit, toitu tuli paadiga tuua ja vett sai kaevust. Seal on kõik hoopis teistmoodi ja linnud kardavad

Vahel on vaja see, mida tunnen, välja kista, see võib olla tume, aga ei tähenda veel, et minu mõttelaad selline oleks.

ka inimest vähem. Kuna see oli piiriala, siis seal ei tohtinud Nõukogude ajal eriti käia ja loodus on tänu sellele palju puhtam.

Kolisingi just Läänemaale Ristile, sellesama vanaisa majja. Kõpitsen seal vaikselt. Õnneks ei ole Tallinn väga kaugel, paaril päeval nädalas teen linnas tööd, ja lähen siis maale tagasi. Hea on, et ma ei jää ka sotsiaalselt lõksu, sest kõik mu sõbrad on Tallinnas. Aga maal on ikka mingi teistsugune rahu.

Sul on ka väga ilusad fotod, ma Instagramis¹ natuke stalkisin.

Pildistad sa vist vanade kaamerateaga?

Jah, vanaaisal oli Zenit ning kui ta pilte ilmutas, siis ma jälgisin teda ja õppisin tema käest. Vahepeal tüdinesin ära, aga nüüd olen eri kaamerateaga juba palju aastaid pildistanud.

---

¹ Vt <https://www.instagram.com/introroheline/>.

Märkasin, et pildistad ka kirikuid. Seda tehakse üsna vähe, inimesed kas väldivad neid või siis pildistavad ainult torne. Sul on Instagramis justkui kuldne keskte: on inimesi, on loodust ja kiriklikke sümboleid sekka. Ka sinu luuletustes on mõningaid religioosseid motiive.

Võib-olla on minu etnoloogimina komme jälgida, mida inimesed usuvad või mida nad usust loovad, kuidas seda sõeluvad. Luuletustes on need aga nimme tugevad pildid, mis mõjuvad. Näiteks isegi meieisapalve mõne osa kasutamisel on näha, et see kuidagi kohe mõjub inimestele. Mis piltidesse puutub, siis minu arust on lihtsalt niivõrd ilusad need sümbolid, mida inimesed on loonud, millest inspiratsiooni saanud. Lõuna-Hispaanias – Seviljas, Granadas, Málaga –, kus just reisil käisin, jättis mulle Granadas asuv Alhambra kindlus sügava mulje. See on pooleldi mauride, pooleldi kristlaste loodud, üks huvitavamaid arhitektuurilisi elamusi.

Mis sa arvad, kas sinu kirjutav mina ning inimestega kohtuv, töötav ja pildistav mina on samad isikud?

Eks nad ikka ole natuke erinevad. Näiteks kui ma kirjutan midagi veidi tumedamates toonides ja mu ema seda loeb, võtab ta kohe ühendust ja küsib, kas kõik on ikka korras. (*Naerab.*) Siis ütlen, et aga ema, see on ju ainult luuletus – see tuli kuskilt ja läks kuskile. Vahel on vaja see, mida tunnen, välja kista, see võib olla tume, aga ei tähenda veel, et minu mõttelaad

selline oleks. Samamoodi ei teki sõpradega koos nalja tehes tahtmist äkki luuletust kirjutama hakata. Need on ikka erinevad mõttesagedused.

Kas kirjutad proosat ka?

Kõik küsivad seda ... Kui Märjamaal raamatut esitlesin, tulid õpetajad paluma, et kirjutaksin noortele proosat. Aga praegu ei ole küll kirjutanud. Tegelesin kunagi ühe lasteraamatuga, kuid tundsin, et karakterid ei olnud piisavalt tugevad, niisiis keskendusin luulele. Nüüdseks olen võib-olla rohkem lugenud ja võiks jälle proovida. Selline tunne on küll, et tahaks veel midagi avaldada, ja minu arust on selleks nüüd ka platvorm olemas, sest esimene raamat on ilmunud.

Mis on praegu su öökapiraamat?

Mul on neid nii palju pooleli ... Võib-olla Maryanne Wolfi „Proust and the Squid” (2000). See on sellest, kuidas inimesed raamatuid loevad ja neid analüüsivad.

Aga värskem kultuurielamus?

Xiu Xiu kontsert Sveta baaris. Xiu Xiu muusika on nagu täheplahvatus, millesse on segatud elemente industriaalmürast, pungist, traditsioonilisest löökpillimuusikast, biitluulest, *queer*-popist ja lihtsast siirast karjumisest. Kontserdil oli tugev sünergia publiku ja bändi vahel. Xiu Xiu muusika on kohati räige ja ehmata, aga sellest kumab läbi täielik siirus ja hingepuhtus ning oma suursuguse näitemänguga oli laiv väga liigutav.

*

tasa tasa kõlab vastu mets
laugelt üle lume

metsapiir aegamisi
sulandub
hämarusega ühte

jäljed kaovad
tasapisi kaugusse
varjud tumenevad
kui lugematud killud
tähtedeta ööst

LINDUDE LÕKERDAVAS LAULUS

hingab vihmast jahtunud mets
rõõmsas värskuses

me jalajälgedest tärganud
ülaseid ja sinililli
hangedest võrsunud
nõgeseid naate ja piibelehti

me jalajälgedest tärganud
kullerkuppe ja võililli
ojade nukrad kaldad
talve pisaravees

me jalajälgedest
tärganud krookuseid ja püvililli
kuid lumi pole sulanud veel
mälestustest ega unenägudest

TUULI GEETSIA TŠAŠKIN

*

maha jäid mu mõtted
tunded mis
veskikivid kaelas
nii avar ja kõrge
on taevas
täna kõik trepid viivad üles

nii madal ja tühine
on möödunu raskus
kui teede tolm

lendan nagu liblikas
kelle jaoks
tema üürike elu
ongi terve igavik

TIINA VEIKAT

HARJUTUSED DIALOOGIKS

Oi.

Kaua sa siin juba ootad?

Mõte jäi laokile.

Õige.

*Voici les contours. Nous sommes quelque part.*¹

Minu sees on justkui rikkis foor, mis roostes osutina ägisenud, soolestiku armatuurlauda muudkui manades pistnud, korranud salamantrat, et kord tuleb õnnis päev, kui kõik saab kirja pandud. Kõige hüüdmärgimerega, sitke viha ja ihaga saab need Kronose jätkud maalitud kutsuvale valevpingul paberlinale. Mu hingepaelal on ammu vanaks jäänud koputi. *Mais ça marche encore.*² Võib-olla kergelt lupjunud. Kuid käib küll. Käib küll. See siin-ja-praegu-viivu idüll. Haha. Vabandust, ma ei suutnud end kontrollida.

*Vade mecum.*³ Vaata. Menüüs on fantaasia hargnemised. Ma pakun sulle võimalusi. *Le jardin d'essai.*⁴ Derrida tervitab.

✱

See oli ohke eest, mida sa ei saanud kuulda, aga mille otsustasin vermida teksti sisse. Sinu sisse. Et oleks autentsem, ausam, kehalisem.

Oi. Kas su kulmud söötsid lauba poole? Kas sa just muigasid? Imeline. Sa oled minuga. Paremat ei julgeks oodatagi. Ega see alustamisetõbi ei kurna üksnes loometööd, see ähvardab kõike: ostunimekirja, paranduste,

---

1 Näe, siin on kontuurid. Me oleme kuskil. (pr)

2 Aga see töötab veel (pr).

3 Juhend (pr).

4 Katseaiake (pr).

teha-jäänud-asjade nimekirjadest meilikasti puhastamise, suhtemaastiku kärpimise, kodu koristamise, nädalalõpu organiseerimiseni. Meis kõigis on justkui kuskil vereringes peidus edev Tšehhov, kes kõkutab naerda iga kord, kui me ei viitsi midagi *en réalité* ära teha, ehkki teame, et peaks, või kui ohkame, et seda ei saa nagunii tehagi või et sellega on veel aega. Ja-jah. Kus sul see aeg homme küll võtta on, huvitav.

Jah, raske on alustada. Sest kui ei alusta, ei tule ka lõpetust. Ja sa ei saa kunagi ka lahti kummitavast mõttest, et see asi tuleks ära teha. Sest loomulikult ei jäta mõte sind rahule. Loomulikult mitte. Ta jääb vana nätsuna vaevatud lõualihaste võltsi rütmikasse kinni. Ega seedi mitte kunagi. Kuni hetkeni, mil sa selle asja lihtsalt ära teed. Oh seda lõdvestust siis. See dopamiin. Sel pole võrdset.

Säh. Siin on mu käsi. Sisutihe žest. Kus su tantsukaart on? Sind on kaalutud ja leitud, et käid kah. No kõlbad, ajad asja ära. Kas ajad juba vahtu välja? Milleks praalida. Vähemalt lasen ma sul hingata.

Aa. Me oleme jõudnud kriitilisse seisu. Su tõstetud kulmud on juba tuttav pilt. Ma haistan su hingeõhust küsimust, kas tegemist on järjekordse eputisega. *Tu erres.*⁵ Kas sa vajad luupi? Miks sa oma paljukiidetud huumorimeele koridori jätsid?

Minu vereringe ütleb mulle: *system junk* 405 MB. Aga sinul?

Oled väsinud? Sünkroniseerimine on alati pingeline. Harjutame.

★

Olen kuulanud Senecat. Kui ta kirjutab Luciliusele, et ennast tuleb uurida igast küljest. Filosoofia päästab, kui tahad olla vaba. Mis sellest, et vabadus hirmutab. Vabadus ka kohustab. Ja see on oluline.

Mõnikord ma kujutan ette, mida Seneca naistele ütleks. Võib-olla samuti sirgjoonelisuse õpetussõnu, hingevoorusi, püsivust. Arvestades, muidugi, et tema sõnastuses kõlab pikantne „ülemäärane meeldivus naisestab hingi”. Loomulikult on viide ja ettevaatus liigmugavasse elusse lan gemise eest päevakorras. Aga kripeldama jääb mitu lõngakera.

Nt miks peab Seneca meelest nii raske olema uuesti alustada. Muidugi on lihtne käia edasi-tagasi tallatud rajal. Aga inimene tahab ju avastada. See on meisse sisse kodeeritud. Olen alati arvanud, et me oleme tegelikult

---

5 Sa eksid (pr).

melanhoolsed ekslinnud, kellelt on millegipärast tiivad ära kukkunud või võetud. Mis me muidu sinna mõõtmatusse asuuri kogu aeg oma kukalt viskame, eks ole. Aga seal on ju veel avastamist ees. Ja vabadust. Eks ikka selle pärast. Seal on nimetu lootus. Seikluste töötus.

Samas, nõustun Sylviaga: „Freedom is not of use to those who do not know how to employ it.”⁶

Ent elutempo nõuab oma. Seneca hoiatus ei kehti meie aegruumis. Inimesed alustavad ja taasalustavad ja uusalustavad ning pooleli-jäänud-avastavad tänapäeval üha rohkem ja rohkem, sest igavikumõõde on pragmaatilisest vaatepunktist üksnes poeetiline turnüür, ei muud. Aga kellel elavaist on elu katkenud nii, nagu Seneca tegelikult heaks peab, ehk ainult üksikute alustustega, see neab viimse minutini tegematajätmissi, alustamata alustamisi.

Siiski annan Senecale au koristamisstrateegia propageerimisel – tuleb läbi mõelda, mis on vajalik, mis üleliigne. See on tore põhimõte. Lähtun. Jää terveks.

*

Ma teadsin, et nii läheb. Ma teadsin ja tahtsingi.

Ent lõpuks ilmub see siiski justkui üllatus. See sirm. Ma haistan su siluetti, kuid mitte meeolelu. Aga ära unusta, et me mõlemad kobame. Ühel ajal. Meie läbirääkimised alles kestavad. Loomulikult. See on mu lemmikhetk. Kui tutvus ei ole selget kooskõla veel omandanud. Hõrgutav on püüda esmalt leida ühisosa, mõõta ühisarmastust.

Võtame näiteks teksti. Milline romanss. Barthes'i võlusõnad. Täiuslik armastus. Täiuslik kirg. Kütke. Painduv armastatu. Oo. Raamatuvirnad. Inimvirnad. Vestlusvirnad. Kõik need jutukerad. Oi kuidas mulle meeldivad raamatud. Mitte niivõrd lood. Pigem killud, murtud nurgad, tsitaadid siit-sealt, vestlusringi lõppsilbid, ääremärkused. Aga raamatud. Jaa, ma tean. Sulle meeldivad ka. Oo, Zaid. Liiga palju raamatuid.

Mis on sinu praktika? Kas huvi-loed, st töötad loetu läbi lugemisega samal ajal, kirjutad küsimärke teksti sisse, parandad trükivigu, või mängu-loed, st sirvid siit-sealt, mõtled vahepeal omi mõtteid, kaotad pidevalt järje, unustad raamatu ühistransporti, sõbra riiulile? Lugemisi on nii erinevaid

---

6 Vabadusest pole tolku, kui seda kasutada ei osata (ingl).

ja see on hea, et on erinevaid, erinevus on erinevus on potentsiaalne sõnavaidlustribüün. Ilma poksita. Ent seda avatust erinevusele on vaimselt mõnikord väga raske välja kannatada. Seda tuleb treenida. Aga kui tähelepanu puudub, mis lugemisest kui virgutusvõimlemisest alles jääb.

Que de voyages dans le voyage,⁷ ümises Cixous. Meenutades roostes Descartes'i: „Iga lugemine on reisimine.” Mulle meeldib reisida. Sest lehtedel sa ei ole ju kunagi üksi. Ikka ja alati hoiab mõni kiivas giid sul teravalt silma peal. Eri giididega, sellistega, kes muunduvad juba sisukorras kamufleeriks *par excellence*. Kameeleoniks. Ja sellised, kes hoiavad su kätt algusest lõpuni pihus või kes toetavad leebelt su selga või kes klammerduvad närviliselt sinu külge. On igasuguseid.

Tu ne me fais pas encore confiance.⁸ Kes teab. Võib-olla olen järjekordne ebausaldusväärne jutustaja.

Hüva. Ankurdame end siis. Korrakski.

Mina loen, pliiats käes. Ja ma kirjutan vastu. Sest lugemine-reisimine, see on ju mõttetöö, vaimupesu, ajukäärude pigistamine, aktiivne kaastöö. Palimpsest. Muidugi, kunagi väiksena ma ei julgenud, vanemad ei lubanud. Ütlesid, et sodin varandust. *Quelle bêtise!*⁹ Palimpsest on aktiivne lugemine. Mis sodimine! See on ju kaasakirjutamine. Paralleellugemine. Kaasamõtlemine. Kaasa-olemine-jalutamine-sirutamine. Pitseeritud sõnavooluga samal laineharjal aerutamine. Muidu langeme ju tempost ja rütmist välja, kukume harjalt maha. Ja mis siis saab ... mitte midagi ei saa. Aga ega sa ei saa tegelikult ju siis ka öelda, et sa huvi-lugesid. Kui sa juba maas oled. On ju nii. Või kuidas?

Sõnad „läbilugemine” ja „lugemine” on devalveerunud.

Otsitakse asjatult pinget loost, jutust, alguse-lõpu-keskosa-laineharjast. Usutakse varmselt kaotavat midagi olulist sellega, et ei minda kaasjalutuskäigule tekstiga, mis ei imponeeri. Ja niimoodi sünnivad põlvkonnad, kes on nii suletud ja kapriissed, et kõik, mis nende isikliku maitse järgi kokku keevitatud ei ole, kõik see on ajaraisk ega vääri läbilugemise harjutustki. Ka mitte püüet. Märkamatu olen mõistnud, kuidas lugemisharjutuse kujundamine on eluharjutuste soojendusjooks.

Meil on vaja rohkem: lugemisklubisid, *miks*-küsimusi, parandustelkekioskeid, kuhu inimene saab vabalt tulla, et parandada/meisterdada/ehitada.

7 Nõnda palju reise mahub ühte ja samasse reisi (pr).

8 Sa ei usalda mind veel (pr).

9 Milline rumalus! (pr)

Vestlemise esteetika. Tennessee Williamsi „Cat on a Hot Tin Roof” on vestlemisraskuste ABC. Selle võtab kokku lihtne mõte „Conversation is not a conversation if it lacks meaning”¹⁰. Olgu Maggie ja Bricki vahel või Bricki ja Big Daddy vahel.

Luba üks ekskurss. Vestlemise esteetika. (Ära loe: võitlusstrateegiate aritmeetika.) Enne põhiviisakusi ja standardrütmi on midagi äärmiselt olulist. Mulle näib, et seda (v.a võib-olla väitluskursustel) tuletatakse harva endale meelde, nimelt et argumenteeritud infovahetuspunkti käsiraamat võlgneb kuldvillaku skolastilisele vaidlusele. Seesinane skolastiline vaidlus nõuab, et väitleja sõnastaks oponendi seisukoha ümber enda sõnadega nõnda, et küsib dialoogipartnerilt, kas oponent sellega nõustub. Üksnes nii on võimalik olla enam-vähem kindel, et kaaskõnelejaga tallatakse samal rohumaal. Selle mittetegemine lihtsustab vääritimõistmist, tautoloogiat, demagoogiat, lõputut kordamist ja alguspunkti tagasijõudmist.

Tihti juhtub, et meeli ergutava vestluse käigus ei tule keelele head argumentid, kuid ikkagi tunned füüsiliselt, kuidas tahaks dialoogipartnerile äsada. Sest tunned, et jääd alla, tunned, et kaotad. Aga kaotad õigupoolest mida? Mida sa siis kaotad, kui kuulad teist? Ja kuulad lõpuni.

Olen kahjuks nõus George Lakoffi ja Mark Johnsoniga, kes kirjutasid, et inimeste sõnavahetust mõtestataksegi kui sõda. Mis on viga, kui võrd see tähendab, et me ei oska dialoogi mõtestada muus võtmes kui lahinguväljana. Lahinguväli on konkreetne aegruum: keegi peab võitma ja keegi peab kaotama. Mille üle võitlus või võistlus tegelikult käib? Egode.

Vestlus on vestlus, kui ta jääb meelde. Jah. Ja kui siis sellele meeldejäävale, sind veel järgmisel päeval või nädalal kimbutavale mälestusele sellest vestlusest, eikusagilt, kutsumata, mingid suurepärasead mõtted-argumentid äkki laekuvad, siis sa kahtlemata parastad: no miks mul seda sel hetkel käepärast öelda polnud! Aga vaata, sa oled mööda libisenud kõige olulisemast. Nimelt, oluline ei olnud pareerimine, *en garde*, sel hetkel, oluline on, mis toimus gerundiumis sinu peas sellest vestlusest alates. Teadvustatult või mitte. See, et teise öeldu pani sind mingite asjade üle järele mõtlema, sügavamalt juurdlema, vaagima ja kaaluma. See on vestluse võlu – mõtlemisteguvus, mille sa oma ajus teistelt saadud spasmi-

---

10 Sisuta jutuajamine pole veel vestlus (ingl).

ja laengutega saad, uute assotsiatsioonide ehitamine, uute radade sillutamine. Mine ja ole risoom, kullake.

Lõppude lõpuks. Oskus osavalt, sügavalt ja põhimõtteliselt kõrvalolijat teistmoodi juurdlema kutsuda, see ühiskondlik praktika on ka kalliskivihunnikust väärtuslikum teadmine. Viia inimene ukseni, kust piilub vargsi sisse küsimus: miks? Selles seisneb väärtusliku dialoogi sisu.

*

Siin minu tänu Sandrale, kes on mind mitu korda paokil ukseni viinud. Suurepärane, Sandra.

*

Muide. 10+ inimest olengul tähistab, et vestluspeost on mindud üle teistsugusele koosviibimisele. Stefano Guazzo tegi juba 17. sajandil tähelepaneku.

*

Kui elu on liiga lihtsaks tehtud, mis siis saab entusiastmist.

Miks sa arvad, et su elu on kui täpselt väljamõõdetud kingakarp, mille kõik küljed on võrdsed? Millel ilutseb etikett *made in* ja mille olemus tuleb iga hinna eest realiseerida enne säilivustähtaja kukkumist. Iga inimühik huikab hõõgvele iseenesest, enda südamikust. Eikellestki teisest, ei ühestki pealtvaatajast. See on elutuli. Kordumatu maagilissinakas leek.

Aga sa lämbud. Lämbud meilide, reklaami, reisikirjade käskluste all, mis nõuavad üksteise võidu, et enne surma pead lugema seda ja seda, enne kärvamist pead käima ära seal ja seal, pead ostma neid ja neid tooteid, pead kuulama teda ja toda. Ja sa ei küsigi miks. Sest su hää ei kaigu enam üle. Ja siis sa võrdled. Sul pole enam kogu selle infokamakaga muud teha kui end pidevalt teistega võrrelda ja leida, et oled puudulik. Prognoosida, et sa ei ela täisväärtuslikult. Ja sa lased end sellest piinata ja end hukka mõista, unustades, et reklaamis nähtud iginaeratavad inimesed on väljamõeldis, nende rõõmnäod on väljamõeldis, nende lood on väljamõeldis.

Ent sa siiski võrdled. Ja leiad, et oled puudulik. Ja siis sa hakkad isoleerima fassaadi, intensiivsemalt, jõhkramalt, raevukamalt. Narrus.

„Sa saad hakkama ka üksi oma lummas,” on sõnanud Mati Sirkel.

✱

Kütkestavaid asju, mida öelda, on palju. Aga selleks ajaks, kui on jõutud mõistmiseni, et sügavus on käeulatuses, kaob see nagu tina tuhka. Või ongi nii mõeldud, et pihku peab jääma kogu aeg puru. Tolm. Kübemed. See on Proust. See on Musil.

Jah. Mu armas. Täpselt nii. Fragmentid.

Ennist mõtlesin eesmärkide täitmisest ja toppama jäämisest. Kas on nii, et kui eesmärki ei ole, pole ka ideed või mõtestamist, mille nimel midagi teha. Ei ole tõuget, ei ole utsitust, ei ole särtsu. Kas see siis tähendab, et elu on õnnestunud, kui üksteise järel sõnastada eesmärged ja neid siis täita. Kas eesmärgi puhul on oluline, et see on südamesoov, või sobib mistahes siht?

Kõik see tingetangel, mis tahab harutamist. Kõik see rigu-rägu.

✱

Mis keeles palvetada, Aquino Thomas?

Olen kogu elu mõtisklenud nimetuse *võõrkeel* üle. Võõrkeel. Võõrsus. Võeh.

Kohe näha, et kuidagi kummastavalt *võeh*-nimetus. Isegi eesti keeles. Eriti eesti keeles. Selline külmajudinaid tekitav. Reeturliku maiguga. Kuid ei ole nii, ei ole. Võõrkeeled on mind päästnud. Päästnud hukust. Päästnud uppumisest.

Võõrkeeled andsid mulle hääle. Mina olen segu. *Métisse*.

Sain assortiiks siis, kui minu isa otsustas jooma hakata. Sealt algas tabavate-omadussõnade-puudumine. Vaikus. Piin. Äng. Vihavalitsus. Totaalne varisemine. Vaimne kratsimine, piitsutamine. Ja siis see oli, et ma pettusin eesti keeles. Emakeel kadus jalge alt. Ja ma varisesin. Ja lagunesin.

Ja kui see juhtus, siis tajusin eneses teatud protsenti, mis tahtis kangekaelselt elada. Nii et ma vaatasin mujale. Otsisin lohutust. Teadlikuks sain sellest alles hiljem. Tagantjärele.

Ent tasahilju raputas see minust läbi. Algul hispaania keele tundides. Siis venekeelsetes luuletustes. Kuid see ei olnud piisav. Ma kukkusin ja leidsin end üllatunult võrkkiigest. Kulunud, aga tugevast võrkkiigest, mis mind kandis. *J'ai trouvé le français*.¹¹ Leidsin kodu.

Ja sa ei pea olema päri.

Milleks haavuda? Palun küsi hoopis nendelt lastelt, kelle isad joovad, mis keeles nad palvetavad. Võib-olla Aquino Thomas oskab aidata.

★

Tagasivaatamine. Kus sa tahad elada, olevikus või minevikus.

Olen kulutanud miilide viisi tasustamata ületunde *dans le passé*. Miks. Purunaiivses lootuses muuta olnut, kergendada südant. Oigavas ootuses klapitada nii üks kui ka teine, nii olevik kui ka minevik. Ent näen nüüd, et enda isiklikku minevikku puurimine üksnes varustab meid materjaliga, kust leida vabandusi oma käitumisele, ebaõnnestumistele, vigadele. See varustab meid keldriga, kust ammutada kahjurõõmu, et selgitada kahetsusi, millest me ei ole valmis lahti laskma. Ahelad defineerivad meid kõige julmemal moel. Vabatahtlikult, sest me oleme laisad ja mugavad. Patukahetsus nõrutab, ent ei lahenda. Nii sa lähed inertsist õhtuti operatsioonilaua taha. Muidugi. Sest näljane nagu Michelangelo, sul on vaja *dissecare*. Opereerida enda isikliku käega oma hinge traataeda. Olnu võimaldab toetumist.

Tabula rasa nõuab julgust.

★

Jäin unelema.

---

¹¹ Leidsin prantsuse keele (pr).

✱

Ecco David Markson:

Once, somebody asked Robert Schumann to explain the meaning of a certain piece of music he had just played on the piano.

What Robert Schumann did was sit back down at the piano and play the piece of music again.¹²

---

¹² Kord palus keegi Robert Schumannil enda äsja mängitud klaveripala lahti mõtestada. Selle peale istus Robert Schumann uuesti klaveri taha ja mängis sama pala uuesti. (ingl)

HALVA VÄÄRTUS EHK KUIDAS PASCUAL POOLTÜHJAS KLAASIS UJUMA ÕPPIS

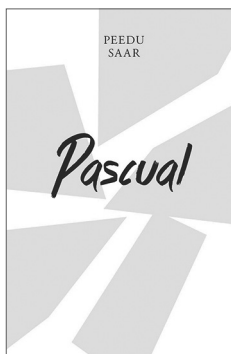
Pilleriin Puhlov

Peedu Saar
„Pascual”
Pilgrim, 2018

„Tõus ja mõõn olid vaheldunud. Vesi oli must nagu pigi ja sädeles kui tähistaevas, sest üle jõe kõrgusid Canary Wharfi kõrghooned ja nende peegeldus virvendas öisel veel.” (lk 45)

Esmalt tasuks küsida, kes (või mis) on Pascual? Pascual on enda loo kangelane, ebaproduktiivne logeleja, maailmarändur, kalarookija, varas ja õnnetähe all sündinud igine pessimist. Pascual on ka kannatamise sümbol, vastikuse rõhutuse. Personifikatsioon sellisest olukorrast, kus justkui mitte midagi ei ole halvasti, aga ometi on kõik halvasti. Pascual ise ütleb: „Ma ei ole petis või kaabakas, väike nihverdaja ega omakasupüüdlik lurjus. Ma ei arva, et oleksin sünni või kasvatuse järgi halb või halvem kui teised.” (lk 78) Ilmselt polegi ta halvem kui keskmine inimene, aga ta ei oska oma eksistentsiaalset raskust kanda niimoodi, et ümbritsevat maailma sellesse ei seoks.

„Pascual” kui teos on hillerdav oopus, liikuv ja lainetav. See on rikas sisemiste vastuolude ja mitmesuguste fundamentaalsete opositsioonide rõhutamise poolest. Pascual kirjeldab ümbritsevat olustikku mosaiigina ning seepärast näib ka raamat killustatud, justkui oleks see melanhoolsuse, vimma ja ihaluse kollaaž. „Pascual” on sügavalt refleksiivne teos. See tunneb iseenda vastu vastikust – nagu juba raamatu alguseski nenditakse. Refleksiivsus on kommentaar kirjutatule ja selle teose puhul analüüsib protagonist iga tahes iseend. Pascual mõtiskleb nii oma psühholoogiliste seisundite kui ka maailmatunnetuse üle. Uurimise all on häbi, hirm ja ängistus. Ta ei kannata isegi enam seda, mis peaks teda õnnelikuks tegema: „Aga ma ei talu enam oma uhket elamist, see on mulle vastikuks muutunud. Ometi tulen siia igal õhtul tagasi nagu rott urgu, nagu kuningas kõledasse paleesse.” (lk 13) Peategelast iseloomustabki alatine teadlikkus oma psüühika purunemise seikadest ja isiksuse lõhenemisest ning kogu teos paistab seega ajendatud psühhoanalüüsist. Pascual arutleb: „Maailm, see mosaiik, oli segamini pööratud ja ma püüdsin leida nurgatükki, mille külge seda tükk tüki haaval kokku sobitama hakata, aga ma ei leidnud midagi ja vist ainult keerutasin neid tükke, selle maailma tükikesi, ringi ja ringi ja ringi...” (lk 66–67)

Pascual on urbaniseerunud hulkuja. Eesti kirjanduses on linnakeskkonnas olesklejate traditsioon täiesti olemas, näiteks on Epp Annus rõhutanud Mati Undi „Sügisballi” kõndimise- ja vaatekeskset linnanägemust.¹ „Pascual” on üks ajaveetmis- ja jalutamisromaani tõrviku edasikandjaid. Selle teose kohta võib väita sama, mida on näiteks Ivo Heinloo öelnud, kui kirjeldas Peeter Sauteri „Indigot” jalutamisromaanina: kusagile kohalejõudmine on neis ainult ajutine; mitte sündmus omaette, vaid pigem miski, mis väärib üksnes lakoonilist nentimist. Need on elliptilised teekonnakirjeldused, milles tähtsate seikade juurest liigutakse äkiliselt üha järgmiste oluliste juhtumiste juurde, ja seetõttu on tekst fragmenteeritud.² Sündmustik kulgeb nii ajaliselt kui ka ruumiliselt hüplikult: Pascuali mõtted põikavad olevikust minevikku ja tagasi ning ta kirjeldab enda viibimist eri riikides, eri paikades, hoolimata aja lineaarsusest. Nii nagu Sauteri madaldunud kangelast, võib ka Pascuali pidada flanööriks, kes elab linnas ja kasutab seda ära, jälgib linnaelu ning kirjeldab seda kohati maniakaalse täpsusega.

Pascual kirjeldab ümbritsevat olustikku mosaiigina ning seepärast näib ka raamat killustatud, just-kui oleks see melanhoolsuse, vimma ja ihaluse kollaaž.

Teos on tipitud viidetega teravmeelsele hidalgole. Nagu don Quijote, on ka Pascual paroodia. Ta on moodsa maailmaränduri, välismaal edu saavutanud eestlase kõverpilt. Samas on need kaks protagonistit polaarsed vastandid. Kui don Quijote loo üks keskmeist on hea ja kurja vägikaikavedu, milles võidutsevad austus, vaprus, rüütellikkus ning eriti headus, siis Pascuali maailmas on kaalukauss teisele poole kallutatud. Idealismi ja realismi võimuvõitluses jääb Pascuali silmis kaotajaks idealistlik olemus, mis don Quijotet isegi raskustes õnnelikuna hoiab.

„Pascualis” toimub teosesisene enesedekonstruksioon: olemuslikud põhimõisted keeratakse tagurpidi, mis aga avab paljud mõtlemise ja maailmatajumise võimalikused. See toob nähtavale seni varjatu ja näitab halvemaks peetu tõelist väärtust. „Pascuali” primaarne opositsioon on arhailine vastandus hea vs. halb, seejuures on erinevalt traditsioonilisest maailmanägemisviisist tähelepanu fookuses pigem halb. See annab teose maailmatõlgitsusele toe ja loob romaanile keskme.

Nii on teose üks varjatud eesmärke millegi hea – nähtuse, omaduse, isegi entiteedi – levinud eelistuse kahtluse alla seadmine. Pascual õpib teose jooksul üha rohkem hindama halba. Ta küsib: „Kas ei ole mind alati kiskunud räpase ja kurja poole, sest neid tundmata ei oska

1 Epp Annus. „Jalajäljed ja pilgud: Mati Undi Mustamäe” – Looming, 1/2017, lk 112–123.

2 Ivo Heinloo. „Flanöör nõukogude provintsipealinnas. Üks vaatenurk Peeter Sauteri romaanile „Indigo”” – Methis, vol. 3, nr 4, lk 89–98.

ma head hinnata? Kas pole ma halba tehes või valesti käitudes alati teadnud, et nii ei tohi või nii pole õige, aga on see mind kunagi takistanud?” (lk 50) Tema ellu toob koraks õnnesähvaka Hana, tüdruk, kellesse ta armub, aga see tunne ei ole määratud kestma ning asendub peagi viha ja kurbusega. Pascual leiab peagi mingisuguse tasakaalu, asudes tööle surnuaias, kuid sellises miljões ei tavatse õnn tihti tärkida. Peategelase elus vahelduvadki tõusud ja mõõnad.

„Pascual” on huvitav seepärast, et ei ületa piire ega püsi ka nende sees, vaid jääb kusagile vahepeale pingesse hõljuma. Kohati on teos isegi kummalises piiritus olekus, sest eitab üldse piiride olemasolu.

Enamasti on ta aga mõnes halvas või vastikus olukorras ja on seejuures isegi rahulikum kui õnnelik olles. Inimloomus, mis tavaliselt ihkab õnne, on puruks rebitud ja pea peale keeratud.

„Pascuali” läbib dostojevskilik arusaam, et inimene ei sünni õnne jaoks ja et õnn tuleb välja teenida kannatamise hinnaga. Pascual näeb kannatamises peituvat klaari võlu. Klaasid tema maailmas on alati pooltühjad ning see toob resignatsiooni ja rahu. Kannatuste vastu võitle-

mine, vastuvoolu ujumine on rammestav ja asjatu. Valuvalda laskumine muudab Pascuali elu see-eest aina lihtsamaks. Seesugune surmatantsulik kannatamisvalmidus teeb piina kergejalgsemaks ega lase kannatamisel talumatult raskeks kasvada. Kannatamine on miski, mida peab õppima. See ei tule inimestel loomulikult välja, sest iga rakk pistab rinda piinaga. „Inimene ei oska ju kannatada, nagu loom, ma mõtlen, pimedalt, kogu hingest. Ikka hiilib kuskilt ligi trööst, maskeeritud enesehaletsuse või magusa valu rüüsse.” (lk 51) Kannatamine on aga kaunis oskus, mida õppida. See on tants läbi elu kuni surmani.

Ilukirjandus tavitseb piire kombata. Piiriületus – olgu see piir moraalne, legaalne, religioosne või midagi muud – ei ole loomult ühiskonnas aktsepteeritav ja seetõttu püsib ka suur hulk kirjandusest nende piiride sees. Piiriületajaid nimetatakse enamasti transgressiivseks ja neidki on eesti kirjanduses hulgaliselt. „Pascual” on aga huvitav seepärast, et ei ületa piire ega püsi ka nende sees, vaid jääb kusagile vahepealsesse pingesse hõljuma. Kohati on teos isegi kummalises piiritus olekus, sest eitab üldse piiride olemasolu, samal ajal neile siiski toetudes: „Piirid on ainult kaartidel, päris elus pole midagi ja alati saab astuda veel sammukese, eriti kui kord juba piirile lähedale on satutud” (lk 38–39). See on üks teose sisemistest vastuoludest.

Läbi „Pascuali” lehekülgede jookseb veesoonte võrgustik. Teost iseloomustab pidev liikumine, millele osutab nii protagonisti rändurlikkus, emotsionaalne killustumine kui ka korduv veesümboolika. Jõed nii Pascuali kodukohas kui

ka Londonis voolavad temast pidevalt mööda ja saadavad tegevustikku. Kui Pascual töötas kalarookijana, luges ta kalasüdameid kokku, et arvutada, kui palju raha talle töö eest antakse, kui kaugele ta selle palgaga liikuda saaks. Pascual ise on justkui liikuva vee personifikatsioon. Ta ei leia kusagil pidepunkti, vaid on alati ärgas järgmisesse kohta jõudma. Ükskõik kust ta end ka leiab ja ükskõik kuidas tal ka veab, Pascual jääb paratamatult truuks kannatamise ülistamisele: „Olin palju rohkem tahtnud ja palju rohkem ka saanud! Aga siis oli see minult jälle ära võetud – selles oli midagi... ma ei tea, see oli peaaegu ilus.” (lk 68)

ÕPETUS JA MÕNED VÄIKESED NÄPUNÄITED ÜHE VALMINUD TÖÖ VARAL EHK KAHEKSA SAMMU VÄRVIKAKS JA ARMASTATUD KIRJANIKUKS SAAMISE TEEL

Rauno Alliksaar

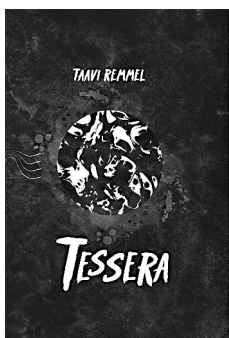
Taavi Remmel
„Tessera”
Sahmak OÜ, 2018

Selles kirjatöös esitan kaheksa punkti, mille põhjal saab kirjutada teose, mida võiks pidada sügavmõtteliseks, aga samas laiale lugejaskonnale ligipääsetavaks. Kirjutan soovitusel esmalt lahti ja seejärel näitlikustan Taavi Rummeli romaani „Tessera” varal, kuidas neid edukalt rakendada.

1. Mängi kõikvõimalike žanri- ja vormimääratlustega

Ära piirdu pelgalt sellega, et teost üht- või teistviisi nimetad, pane kõik žanrid ja vormid ühte raamatusse kokku, sest killuke proosat ja killuke luulet ja killuke draamat ja näpud (või peotäis) tsitaate teevad teose ju mitmekülgeks ja huvitavaks, kindlasti aga postmodernistlikuks (post-postmodernistlikuks?) ja *cool*’iks. Tasub tõsiselt kaaluda ka päätükkide esitamist mõnes internetile ja muidu masinale sobivas vormis, mis on üleliigsest puhastatud – hää variant on panna tekst kirja jututuba jäljendades. Seda on lihtne jälgida ja lugeja ei pea end ülemääraste epiteetidega piinama, autor ei pea aga kartma, et tema raamat ära põletatakse, kui ebainimlikku keskendumispingutust nõudvad teosed keelatakse.

*Et igasugused vanameelsed
fossiilid ära ei kohkuks ja
raamatut
kätte võtmast loobuks,
saadud tulemust sa nimeta
tagakaanetekstis
mõne võimalikult klassikalise
ja üldsõnalise
nimetusega.*

SAMAS SEE, MIS RAAMATUSSE SISSE LÄHEB, MEELITAB
KINDLASTI LUGEJAI, KES EI KARDA EKSPERIMENTE EGA
UUENDUSI! KIRJANDUS ON MÄNG-ELU ON MÄNG.

Nõnda kohtab Taavi Rummeli „Tesseras” tervet hulka olulisemaid vorme ja žanre. Teoses leidub nii proosateksti (teose põhiosa), luulet (ligi kolmandik raamatust) kui ka filmistenaariumi või draamateksti järeleaimamist. Hoolimata aegunud žanrimääratlusest „romaan” (mis üldse on romaan?) on see mitmekülgne teos, milles leidub midagi kõigile lugejatele. Püüdlus kõigiga arvestada viib põhjaliku lihtsuseni, mis on sageli ahvatlev ja meelepärane. Ka keerukate dialoogide lihtsustatud esitamine stsenaariumi (või jututoo vestluse?) vormis on sümpaatne – see võimaldab pöörata tähelepanu tegelaste sõnadele, sest kaotab tarbetu kirjeldamise ja sõnavahu (nt lk 281–290). Rummel ei tegele ilukõnega, tema jaoks on oluline üksnes see, mida mõeldakse ja öeldakse; mis seda saadab, on tähtsusetu ning võibki seletamata jääda. Sedasi jäävad ka teose kõik otsad lahtiseks, mistap kaugeleb määratult teose tõlgendushorisont. „Tessera” on justkui lõputu varasalg, mis tutvustab lugejale põgusalt eri võimalusi, kuidas kirjutada, olemata ometigi ühestki kindlast viisist vähimalgi määral sõltuv. Üleliigse jätab Rummel lugeja ja tema fantaasia hooleks. Uhke ja isepäine, julge teos!

2. Kasuta võimalikult palju võõrkeelseid sõnu ja väljendeid

See näitab, et oled haritud, maailma näinud ja *open-minded*. Võimaluse korral võiks muist raamatust üleüldse olla kirjutatud mõnes teises keeles, soovitatavalt rahvastevahelise suhtlemise keeles (ja see on inglise keel, kes veel ei teadnud). Võimaluse korral tasubki valitud *quote*’id esitada võõrkeeles, seejuures soovitatavalt inglise keelde tõlgituna, kui need peaks algul mõnes muus keeles olema. See kõik näitab lugejale, et teos (ja seeläbi ka autor) on intelligentne ning tegeleb muugagi kui ainult omaenda naba vahtimisega. Lugejatel, kes ise võõrkeeli oskavad, tekib võimalus autori tundeid paremini mõista, sest ükskeelne väljendus ei suuda iialgi mitut keelt valdavat inimest päriselt kõnetada. Samuti annavad näiteks ingliskeelsed päätükid suurepärase võimaluse rahvusvaheliste lugejate tähelepanu püüda – kes teab, mis sellest veel tulla võib!

„Tessera” leheküljed 165–254 on täidetud pääasjalikult ingliskeelsete luuletuste ja proosalaastudega. Siiski on lisatud ka mõned maakeelsed read, mis on märgitud autoritõlgeteks. See on häa, sest autor tunneb oma loomingut ise kõige paremini, mistap mõjub autoritõlge usaldusväärselt. Samuti on sümpaatne, et Rummel on maakeelset teksti ka muus osas rahvastevahelise suhtlemise keelega võrdsitanud: „*Aga huvitav tundub Tessera sellegipoolest. Ja sügelised ongi juba kohal. Does the Moon exist when a tiny mouse looks at it?* (A. Einstein).” (lk 110) või „Mida ***** sa teed! Sinu *truely*

and absolutely brilliant lovesong on läbi. *Hilarious*. Lepi sellega! Ja ära pane seda rasvaseks.” (lk 147)

3. Tsiteeri!

Tsitaadid võiksid ühe sügavmõttelise teose mahust moodustada vähemalt 10%. Selge see, et alati ei ole nii suur määr võimalik, ent alati tasub ju püüelda parima võimaliku tulemuse poole. Nagu juba öeldud, võiks tsitaate võimaluse korral esitada inglise keeles. Tsiteerimiseks tuleks valida autoreid eri elualadelt ja kultuuridest, seejuures ei tasuks kindlasti unustada kodumaiseid kirjanikke ja mõtlejaid, sest muidu võib rahvuskaaslasest lugeja tunda, et on kõrvale jäetud. Tsitaadid osutavad sellelegi, et autor loeb ja õpib neilt, kes on teinud kirjatööd enne teda – ehk siis seisab hiiglaste õlgadel. Säärane austusavaldus näitab, et kirjanik ei ole egoist, vaid hoolib ka teistest. Ja kui juba teistest autoreist, siis ju lugejaist ammugi ning see läheb inimestele korda, mistap on lootust, et nad soovivad teost sõpradele. Nagu ütles juba Jorge Luis Borges: „Elu ise on tsitaat.”

Siinkohal on sõnad ehk isegi liigsed, piisab sellestki, kui panna kirja osaline nimekiri kõigist, keda teoses tsiteeritakse: Pentti Saarikoski, Samuel Beckett, William Shakespeare, Alberto Caeiro (inglise keeles), Karl Ristikivi, Friedebert Tuglas, Don DeLillo, Michio Kaku, Edwin Abbott Abbott, Fernando Pessoa, Virginia Woolf, Plautus, Albert Einstein, Michael Frayn, Martin Rees, Pascual Jordan (inglise keeles), Mait Metsanurk, Søren Kierkegaard (inglise keeles).

4. Püüa teksti lõimida reaalteadustega seotud termineid ja sõnu

Ilukirjanduslikus teoses reaalteadusliku sõnavara kasutamine on väärt mõte, sest siis saab lugeja aru, et kirjanik ei ole mingi tühikargaja, vaid teab ka päriselust (mis sarnaneb suuresti korrastamata süsteemidega) üht-teist. Eriti tugeva mulje jätab füüsika, sest see puudutab kogu universumit. Tasuks kaaluda pikkade füüsikapassuste lisamist, sest füüsikaliste protsesside kirjeldus, eriti hoomamatutel astro- või tuumatasandil, tekitab lugejas kirjaniku vastu aukartust ja austust. Ühtlasi muudab see teose sügavmõtteliseks, sest hoomamatuga tegelemine seda paratamatult ju on. Kuigi Suurest Paugust saati on universum lakkamatult paisunud ning aine ja tumeaine hulk jäänud küll samaks, on universumi ekspansiooni tõttu selle tihedus kahanenud. Nõnda võiks lakkamatult paisuda ka kirjaniku looming, muutudes seejuures ulatuslikumaks ja võimaldades samal ajal järjest rohkemate lugejate seas end sinna kaotada. Füüsika ja kirjanduse suhe on pikaajaline, aine fundamentaalosakesed kvargid on teatavasti saanud nime James Joyce'i teosest

„Finnegans Wake”. Taavi Remmel ise künnab seda seostepõldu aga suisa mitmel rindel, uurides teaduslik-tehnilise progressi viljastaval mõjul võrsunud kvantkirjandust ka akadeemiliselt, doktoritöös „Kvantkirjandus modernismi ja postmodernismi taustal”.

Taas mõni näide, kuidas säärast asja hästi teha. „Atamamulus mäletas, et lõi jaoks oli Vaariku Priidik. Kogu ülejäänud jutustus tiirles selle ümber, kas Otto on nõrk

Kuigi Suurest Paugust saati on universum lakkamatult paisunud ning aine ja tumeaine hulk jäänud küll samaks, on universumi ekspansiooni tõttu selle tihedus kahanenud. Nõnda võiks lakkamatult paisuda ka kirjaniku looming, muutudes seejuures ulatuslikumaks ja võimaldades samal ajal järjest rohkemate lugejate seas end sinna kaotada.

ja haiglane või, kui ta rääkis ikkagi tõtt, siis oli selle kaudu võimalik tõestada ka hinge olemasolu, peenmateeriat ja muid elektrilisi sidemeid, millest võisid rääkida Niels Bohr ja Werner Heisenberg.” (lk 53) „Ehkki WMAP paljastab jäljed universumi 380 miljardi aasta tagusest algusest, on see üles võetud ikkagi tänapäeval. Tuleb jälgida, mis toimub ümberringi, aga filtreerima peaks igatahes rohkem. Ma arvan, et Olomide räägiks siin pilgust sisse- ja väljapoole.” (lk 267) Milline tulevärk! Füüsikuid ja teisi reaalteadlasi ei jäeta kõrvale, neilegi on raamatus oma maiuspala, mille kallale mõnuga asuda.

Õigupoolest on neid palasid suisa terve hulk (nt ka lk 53 ja 259) ning need moodustavad omamoodi seksiooni, kuhu ehk profaanidel (kelle jaoks on ju raamatus ometi küllalt muud lugemist!) pääsu ei ole. On mõistetav, et hoolimata ühiskonna avatusest ja lõimitusest tahavad spetsialistid mõnikord siiski omaette olla ja endaväärilist konti jārada, ning kes võiks seda neile keelata. Taavi Remmel seda igatahes ei tee ja see on kiiduväärne.

5. Arvesta ka alternatiivsete maailmapiltidega

Kõik inimesed ei ole teadushuvilised ja sellega peab arvestama. Mõnd võib ülemäärase teadusliku maailmapildi päälesurumine isegi häirida, mistap tasub raamatusse pista midagi neilegi – olgu siis astroloogia, kristalliteadus või muu pigem esoteerilist või müstitsistlikku laadi mõtteviis. Ühest küljest näitab see, jällegi, autori haritust ja avatust, teisalt aga muudab teose rahvahulkadele ahvatlevaks. Raamat, millest igaüks, kes selle lahti lööb, midagi leiab, on häa raamat! Samas peab siiski tunnistama, et alati ei õnnestu *kõigile* midagi kirjutada. Sellisel juhul peab autor hoolikalt valima, kes on tema sihtrühm. On teada, et Jäärale meeldivad seiklusjutud, Vähile memuaarid ja elulood, Skorpionile *thriller*’id ja krimkad, Amburile aga naljalood. Igaühele oma!

Remmel on „Tesseract” olnud suurepäraselt arvestav! Suisa nii, et sulatab sujuvalt teadusliku ja alternatiivse

maailmapildi üheks tervikuks, eelmises punktis tsiteeritud WMAP kohta käiv lõik nimelt jätkub nii: „Tal on õigus, ma ei tea, millisest tähtkujust ta on, aga hobuse ja tiigrina me sobiksime küll. Kuhu ta üldse kadus? Kuritegelikud jõud on jälle... Ma olen kindel, et see tantsija (tumedas) on Kaalud (Ristikivi oli Kaalud). Meenutagem.” (lk 267)

6. Ära õigekirja pärast ülemäära palju muretse

Õigekiri on läinud aegade jäänuk mis ahistab vaba vaimu. Muidugi on hulk luuletajaid ja muidumehi kes ei tunnista suurtähti ja kirjavahemärke ent nemadki on valdavas osas siiski pigem vanade konventsioonide järgijad. üldiselt ei maksa end „Reeglitest ja Konventsioonidest” kuigivõrd häirida lasta. kõik mis tuleb peab paberile saama sest see on kõige autentsem ning sestap lugejaile kõige paremini mõistetav sest Mis oleks üllam? kui näidata end oma kõige loomulikumal kujul? muretseda pole vaja ka lause või lõigu sisemise loogika pärast. küll lugeja juba aru saab. see ausus püüab lugejaid ning võimaldab autoril tuua võimalikult vähe moonutatult tuua esile on oma sisimad Mõtted ja Tunded; nii ärkavad need ka päriselt ellu ja saavad täiuslikeks

Näitlik tsitaat:

„;kuum, keha, jalad, erootiline tundmus, ei mäleta
;rändur, pime lava, aeg, kardin, minu juuksed on näha,
keegi silitab. Ikka avastad ennast... Suhted, ei saa öelda.
Miks? Kelle jaoks? Võiks ju. Meenutagem. Mida? Kellega?”

7. Ära keskendu süžeele!

Raamatut peab olema võimalik lugeda suvalisest kohast alustades. Alguks-keskpaik-lõpp-mall on iganenud ega kõneta enam tänapäeva lugejat, kes soovib asju teha omal viisil, mitte ettekirjutatud norme järgides. Säärasest vormist loobumine toob paratamatult kaasa üldiste süžeeleiniide kadumise, sest need toimivad üksnes ranges puuris, kuhu kirjandust sajandite jooksul lakkamatult on surutud. Selguse huvides võiks aeg-ajalt mainida samu tegelasi või sündmusi, sest see aitab hoida koos tervikut (nii palju kui tervik saab üldse olemas olla). Tegelased võiksid seejuures olla pigem abstraktsed kontseptsioonid, et lugeja ei peaks liialt palju nende tundmaõppimise pärast muretsema. Mõnikord on raamatud huvitavad, teinekord mitte. Mõni teos on triviaalsus täis, teine läheb aga lugejale põhjalikult hinge. Mõne raamatu süžee on kergemini haaratav kui teise, aga sellest hoolimata tasub neid kõiki siiski lugeda. Tänapäeval ei ole inimestel kiire elutempo pärast enam aega kuigivõrd süveneda, sestap on norme eirav kirjandus neile sobivaim, sest annab täieliku tõlgendusvabaduse.

„Tesserat” lugedes võib veenduda, et see teos ei lase end süželistest konventsioonidest kuigivõrd häirida. Autor on teksti tõepoolest valanud iseennast kogu selles kaoses(?), mis üks inimõistus ja -hing on. Tõesti, see paneb elu ja asjade üle järele mõtlema, sest isegi mitmekordse lugemise järel ei luba teose sügavad sõlmed end kuigi kergesti lahti harutada. Saladused ja mõistatuslikkus on sellesse raamatusse juba eos kodeeritud ning praegu, mil põnevus- ja müsteeriumikirjandus on moes, on see raamat lugejate seas kindlasti kõrges hinnas.

Romaani esimene osa („Kokkupõrge”) räägib Atamamulusest, Gizelist ja Ludusest, mõnikord sekkub neljandat seina lõhkudes ka autor. Pinget tekitab Luduse teadmata saatus. („Nad kallistasid ning Atamamulus tundis, et Gizeli põlv libises sel korral mööda tema reie sisekülge veelgi kaugemale. Palju küsimusi jäi õhku. Mis ikkagi juhtus Ludusega tol päeval, kui maanteed olid libedad? Millal lõppes demograafiline plahvatus? Mis juhtus

„Tesserat” lugedes võib veenduda, et see teos ei lase end süželistest konventsioonidest kuigivõrd häirida. Autor on teksti tõepoolest valanud iseennast kogu selles kaoses, mis üks inimõistus ja -hing on.

Kopenhaagenis aastal 1941? Naine suudles Atamamulust põsele, libistas oma visiitkaardi tema pintsaku küljetaskusse, andes silmadega mõista, et see on juhuks, kui teda peaks vaja minema ja lahkus treppide põrinal.”, lk 45) Teises osas („Mraz”) ilmuvad Leoš Zmrznjen, Antonin Mraz ja Tessera, „kummaline, geomeetiline ja ilus naine” (lk 111), samuti müstilised Flatlanderid, Kierkegaard, Vaariku Priidik jt. Olomide ja Leoš vahetavad kirju, pinge kasvab. Kolmas

osa („On Clouds on Cirrus”) koosneb luuletustest, neljas („Appendix”) toob taas tagasi Atamamuluse ja Gizeli, aga ka paljud teised tegelased, ning raamatu ootamatus kulminatsioonis nendib Tessera, et talle Leoš ikkagi meeldib. Ärevust on õhus viimase leheküljeni, mil rahuliku lõppplahendusena suubub kõik melanhooliasse. Mõistatuslikkusest juba puudu ei tule ja alguse saab see õigupoolest juba tõelise süvastruktuuri tasandilt. Esimene müsteerium, millega lugeja kohtub – ja veel millise müsteeriumiga! –, on kindlasti see, kuidas teose osi (ja osade osi) omavahel sidusalt kokku pandi, ning selle varjamisel pole autor end kuigivõrd tagasi hoidnud.

8. Kui ideed otsa saavad, korda!

Teadupärast kordavad inimesed alailma seda, mida nad on juba varem öelnud. See on normaalne, sest mõte juba töötab kord nii – kui eelnenu järele midagi värsket öelda ei ole, tuleb varasemat mõtet korrata. Mõtete kordamine aitab neid sorteerida. Ühtlasi näitab see, et autor mõtleb asjadest

süvitsi (kuidas muidu need kogu aeg jutuks tuleks), ja samal ajal muudab ta teksti lugejale kergemini mõistetavaks, mis omakorda tähendab suuremat lugejaskonda. Kordamine on tavaline ja aitab luua korda säääl, kus seda muidu ei ole.

Näitlik tsitaat:

„; enamasti sajab vihma [ENTER ROMANTIKA] või on jääne ja libe (kukkumisoht, õudne).

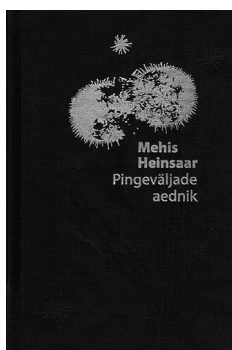
;lühis, minu alastus, pettunud, juba ootusärev, hämarus. Sisimas loodab Tessera ikka, et on kuidagi erilisem. Sa loodad ju olla ikka erilisem, nii nagu minagi olen lootnud. Õnneks aitas kohv [ENTER COLUMBIA, NÜÜD] ja igal pool valitsev libedusoh.

Kõiki nimetatud võtteid rakendades peaks igaüks, kel selleks vähegi soont, olema võimeline kirjutama vähemalt sama põneva, laiahaardelise, intellektuaalselt laetud, uuendusliku ja end aheldavaist konventsioonidest vabastanud romaani, kui on Taavi Remmeli „Tessera”.

TÜHJUS JA TIIVAVALU

Ann Viisileht

Mehis Heinsaar
„Pingeväljade aednik”
Verb, 2018

Lugeja on unustatud luhaservale. Seal hõljub aoaegne briis. Ta näeb taamal jõekääru, kaarduvaid pajusid, leppasid. Ta üritab astuda mõned sammud, aga jääb kinni vanasse kulusse. Ent siis märkab ta midagi. Mingit liikumist natuke eemal. See on Mehis Heinsaar. Ta üritab ületada luhta luha endana. Olla terve ületamise aja luht. Tal on silmis suure avaruse rahu ja ta üritab kõigest väest olevikuigavikust, luhaajast mitte väljuda, ta tahab olla selles tõelise tundmuse hetkes.¹

Pealtnägev, innustunud lugeja võiks aga üritada igat siinses kogus leiduvat luuletust lugeda luhana. Lugeda nii, nagu Heinsaar tuleb üle luha, nagu ise tuleks üle luha. Olla korraga ainult selle luuletuse juures, olla sellena, olla see. Mitte vajuda mujale, enda tühiseisse asjusse. Kui see õnnestub, siis teada, et tegelikult piilub Heinsaar kogu selle aja salaja tihniku servalt. Vaatab teda lugemas, vaatab teda luhtumas.

Kaduma kippuv jõud

„Pingeväljade aedniku” põhiküsimus võiks olla jõu ja nurjumise vahekord. Suve ja talve vahekord. Võimatuse ja võimise vahekord. Igitalvine väsimus *versus* varasuvine maantee. Kuid minemise lootus on talvel kuidagi kasutu, see on vedelemine tülpimuse lummas, tagajärjete unistamine. Kui veel ei saa minna matkale. (Põhimõtteliselt saab, aga milleks vaielda – kõik teavad, et see pole see.) Kogus on palju luuletusi kammitsais kellestki, keda kimbutavad kutsungid *mitme päevateekonna kaugusel*. Sees on mugavused, väljas seiklus, terav ja aus elu. Toas võib olla päevi, mil rõõm isegi mitte ei vilksata sinilinnu kombel puude vahel. Peab ootama isikliku jõu kujumuutust, et

üldse

üldse

üldse midagi teha

tahta. Sest kui ei suuda minna välja, kuidas tuua tagasi Jõud, mille abil suudaks minna välja? Aga see on ju klassikaline Naatan Vaerase² küsimus!³

- 1 Mehis Heinsaar. „Luhtatulek” – „Luhtatulek. Ekslemisi Mehis Heinsaare tihnikutes” – Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 110–111.
- 2 Novellis „Teekond maailma lõppu” pärib Naatan Vaeras nimelt salapärase paadi, aga ei suuda kuidagi otsustada, kas jätta selle nimel pere ja asudagi ulguretkele. Ta vaeb küsimust nii kaua, et lõpuks pärandatakse paat kellelegi teisele.
- 3 „Pingeväljade aednikus” leidub Heinsaare paljudest novellidest tuttavaid tegelasi, eriti viimasest kogust „Unistuste tappev kasvamine”. Korra näib, et Heinsaar tegi tainast, rullis selle siis laiali ja suuremast osast vormis novellid ning tainaülejäädikdest tegi luuletused – aga pole selgi viga. Nad on kaasteelised ühes kokkukuulavas loominguuniversumis. Ühisest tainast on muu hulgas sündinud nõiamoorid, tegelane nimega Arupap, haihtuvad subjektid, jõu tagasituleku probleemistik, puuõõnsuses elav tumemeelne olend, ehtheinsaarelik toolifetiš jn.

Raamatu alguses on Jõud veel hulkvel, lõpu poole ta naaseb. Joonistub kena kaar, elu saab (taas) uhitud kevadesse, väljadele. Andrus Org on põhjalikult lahanud Heinsaare loodustunnetust ja kirjutanud: „Heinsaarelik maailmataju kasvab välja loodusega seotud nähtuste ja protsesside hoolsast silmitsemisest, mis peaaegu alati viib mingi müstilise nihke või kummastavuseni.”⁴ Põhiline nihe siin raamatus võiks olla müstilise jõuelemendi tagasitulek. See tulekuhetk on omamoodi ekstaas, midagi sarnast Jaan Maatamehe surmaeelse loodusesse sulandumise ja tantsuga või nagu Gerko äratundmine endas.

Mida siis ikkagi peab tegema selleks, et Jõud tagasi tuleks? Tühjuse ja elujanu tasakaalu küsimust käsitles Heinsaar essees „Internet ja luuletaja”. Üks vastuseid on oskus olla eikuidagi, oskus mitte summutada oma tühjuse-tunnet, valu. Tsiteerin: „Sest elav inimene, mõtlev inimene, ja eelkõige kasvav, arenev luuletaja peab läbi tegema ka need igapäevased vahealade tunnid, need paar-kolm deemonlikku tundi, mil meeled tajuvad intensiivsemalt olemise tühjuse painet. Peab vahtima enne magamajäämist unetuna lakke, mitte end filmi abil magama uinutama ..”⁵ Ja tal on õigus. Õhtul aegamisi voodile lähemale liikuda, ükshaaval lampe kustutada ja siis summutada see viimane, teades, et nüüd peab jääma üksi pimeduse ja une vahele – see on tõeline julgustükk. Just nendes hinge- ja vaimupadrikutes tuleb siis sumbata, endaga silmitsi seista.⁶ Tsiteeritud essee kontekstis võiks öelda, et Heinsaar ütleb proosas paremini seda, mille ütlemine muidu, üldiselt, teistel luuletajatel, tuleb paremini välja luules. Tsiteerin selle tõenduseks veel: „Elu on iha ja tühjuse, metsikult kauni elutungi ja absoluutse mõttetuse aina uuenev, märglevalt uuenev põiming.”⁷

Tühjuse mõttes on teine keeruline piirkond ajas keskpäev. Tema seintel on seieriteta kellad, ta sunnib inimest eneses aega veetma ja talle ei saa kuidagi ära öelda. Ainult ühe fataalse vea on autor teinud: keskpäevakirjeldus on tal liiga romantiline ja seiklusrikas. Seal sõutakse venega mööda kuhtuvatest linnadest, põuastest nõmmedest, luitundvalges tornis paku-takse isegi rammusat veini ... Aga muidu on kõik õige. Palju turvalisem ongi olla *õhtupooliku mees*.

**„Aga mis muud kohustust saab luuletaja-
jalt üldse nõuda, kui olla elus ja kõige
olevaga vaikselt kaasa hingata?”⁸**

Looduses viibides pole päeva pelgami-seks põhjust. Seal on paslik olla kogu aeg ärkvel. Kui jõud tuleb tagasi, oled ka ise

4 Andrus Org. „Looduskirjanik Heinsaar” – „Luhtatulek. Ekslemisi Mehisi Heinsaare tihnikutes” – Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 157–158.

5 Mehisi Heinsaar. „Internet ja luuletaja” – Looming 10/2017, lk 1517–1518.

6 Samas, lk 1518.

7 Samas.

8 Mehisi Heinsaar. „Unistuste tappev kasvamine” – Menu, 2016, lk 161.

rohkem looduse moodi. Selle luulekogu minakesed ei suuda mitte sumbuda loodusesse. Nad seletavad ennast looduse kaudu, aga mitte sellepärast, et on temaga sarnased või loodus on neile kuidagi olemuslik, vaid – see ongi tema, see ongi nemad. Nad kuuluvad sellesse rohkem kui igale poole mujale.

Rändaja õnne sarnane liikumine luuletuses „Ole kes oled” (männik, Surm, sohva, mõte vms) juhatab kerge peanoogutusega, et kõige parem oleks ikkagi olla „jõetagune luht, / kus uinumas / kerratõmbunud / rebane” (lk 15). Sest see on lõpetatus ja rahulolu, see on see, millele kaamera pidama jääb ja pärast mida läheb kõik mustaks, pärast mida on kõik juba olnud. Sellist mitmekesisuste ülesloetlemise võtet, nagu eespool näiteks tõin, kasutab Heinsaar kogus sageli, demonstreerib elu kirevusi, aga enne seda – märkab. See on enda jaotamine maailma ja laiali. Sama oluline kui on tunda inimhinge, on tunda maastikku, sest see on mõnes mõttes sama. Valdav maastik selles teoses on muide roostik.

**„Pingeväljade aedniku” põhiküsimus
võiks olla jõu ja nurjumise vahekord.**

Olla palju. Olla loom, olla mõnulev saarmas, liikuda järjest kaugemale oma inimminast, inimilmast. Või olla lind. Õigupoolest ongi see tiivuliste raamat. Tiivavalu raamat. Tiibadega raamat, kui soovite.⁹ Tuleb välja, et lind on universaalne ülekandevariant. Kui koorida endalt

kõik igapäevakihid ja teistele mõeldud näod, jääb alles üks ehmunud ilmega lind. Sulgloomake on puändiks ühes rahulikus tuba ja tühjust kirjeldavas luuletuses, mis aga ootamatult ja humoorikalt lõppeb: „Seinal rippumas / noore-ea pilt / hoburästana” (lk 24). Mõnikord ka luules lastepärasusse või naiivsusse kalduv Heinsaar on selles stroofis soojuse, totalitäre ja sügavuse oskuslikult kokku põiminud ning näitab selgelt, kes või mis oleks kõige etem olla. Kohe täiesti teine liik! Vahest ei peaks alahindama seda lihtsat, aga ikkagi imetabast fakti, et linnud suudavad lennata. Ka jõud tuleb tagasi vana haigru pilguga silmades. Ise keskmes on lind. Andrus

Org on märkinud: „Heinsaare looduskujutuses pole tunda asist hoiakut või pragmaatilist suhtumist. Loodust kujutades kirjeldab ta eelkõige teisi võimalikkusi ja nähtamatusi, osutab avastamata potentsiaalile, rutiinitagustele tähendustele, viirastuslikele võimalustele. Ennekõike on Heinsaare meetodiks avastada looduse hämarat poolt, tema salapära ja varieeruvusi, ent ka temas peituvat muinasjutulist alget.”¹⁰ Seda see Jõu tagasitulek ka on, omamoodi imemuinasjutt.

9 Statistilise täpsuse huvides olgu öeldud, et suleliste eri liike mainitakse siin umbes kahtkümmend viit ja muid lendudega seotud tegusid toimub ligi kolmveerandis luuletustest. Peale selle võib detailimaia lugeja uurida paljusid huvitavaid muudatusi, mis on luuletustega toimunud pärast esmailumumist perioodikas.

10 Andrus Org. „Looduskirjanik Heinsaar” – „Luhtatulek. Ekslemisi Mehis Heinsaare tihnikutes” – Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 158.

Heinsaarele omane maailmade avastamise rõõm, n-ö Kolumbuse-pilk¹¹, on selles kogus muundunud aedniku pilguks, mis on sarnane, aga pisut teise rõhuasetusega uita-mine-avastamine enese sees. Aednik peab ringi käima ja kastma oma sisemisi taimi, paitama mõtteid, sosistama neile lahkusi nagu taimedele aknalauale. Aednik ja ta mõtteidud peavad koos laulma-palvetama, siis nutma-naerma ja katarsiseni jõudma. Seejärel peab nendega õhtuks hüvasti jätma,

Selle luulekogu minakesed seletavad ennast looduse kaudu, aga mitte sellepärast, et on temaga sarnased või loodus on neile kuidagi olemuslik, vaid – see ongi tema, see ongi nemad.

laskma endal ja neil puhata. Sugestiivses, peaaegu posivas luuletuses „Julge aednik” palutakse, et hirmrohi lööks eneses mahlaka rohuna vohama. Miks peaks esmapilgul negatiivse orasheinahirmu tärkamine ja kasvamine kuidagi soovimisväärne olema?

Sellele leiab vastuse Heinsaare 2008. aastal ilmunud esseest „Teadmised, hirm ja loovus”¹², milles autor postuleerib, et hirm on erakordselt vajalik loovale inimesele, Loovale Vaimule. Teadmatust, hirmu, eksimusi, üksindust ja ängi ei peaks mitte eemale peletama, vaid vastu võtma¹³: „Just sellistes äraspidistes meeleoludes viibimise julguses peituvad sageli originaalsed ja mõtlemist edasi viivad pool-, veerand-, kümnend- ja sajandiktoonid.”¹⁴ Niisiis on julge ja loov aednik see, kes annab mõnes mõttes alla, pühitseb hirmu, lubab ta oma põõsaste vahele ja laseb tal südaõise vihma toimel veelgi vohada.¹⁵

„On viimane aeg mõningad kirjakahad / ümber teha,” / sosistab ta öömusta sõrmega / kollaseid tähti ähvardades” (lk 38)

Kogu keeleilma kiigates torkavad esimesena silma sagedased ohked ja hüüatused.¹⁶ Näiteks ohates kõnetamine, tänamine, otsene pöördumine mõne loodusilmingu poole või hoopis lootusetuse tunnistamine, mõned ohked aga näitavad, et ikka jagub energiat tundmiseks, reageerimiseks,

kommenteerimiseks. Kogu ühes nõrgimas luuletuses („ah! – kõik need armastused / mis piiskadena on viibimas õhus”, lk 83) tähistab ohkamise-õhkamine küll teatud eufoorilist seisundit, tunnetuslikku kõrghetke, ent ei tee esitatavaid sentimente kuidagi siiramaks. Kuidas neid lauseid tõsiselt võtta? Luuletuses „Mäletaja mulla all” toimub see kuidagi loomulikumalt. „Oi, oi, kuis küll tahaksin teada, / oi, oi, kuis küll ihkaksin meenutada” (lk 64). Kahekordne oitamine meenutab humoorikat rahvalaulu (mida rõhutavad ka muud kordused).

11 Samas, lk 156–157.

12 Mehis Heinsaar. „Teadmised, hirm ja loovus” – Sirp, 17.10.2008.

13 Samas.

14 Samas.

15 Samas.

16 Tegelikult meeldis jutustajale kaasa-elavalt ja kommenteerides, mõnikord ettekuulutatavalt hüüatada juba „Unistuste tapvas kasvamises” ja mõnel pool varemgi.

Eriti kui kujutada ette, et nõnda ohib soolatüükaga nõiamoor, kellele see mulla all mäletav kolbaluu kuuluda võis. Nõnda on võte mõnel juhul andestatav, aga kõikjal see siiski edukalt ei toimi.

Häirib ka tehtult luulelik sõnajärg ja üleliigsete sõnade kasutamine riimi täiteks. Sellised sõnad on „nüüd”, „siis”, „küll”, „seal”, „sää”, „enam”, „ju”, „juba”, „aga”, „liig”, „sest”, „üha”, „ka”, „nii” jne. Võtkem paar rida: „Nüüd päevad ja kuudki / aasta-aastalt on lähemad üha” (lk 19) – sõnad „nüüd”, „aasta-aastalt” ja „üha” justkui viitavad samale asjale ja on üheskoos liigsed. Või kohmakas „kinnisilmi nii näen”¹⁷. Sellele lisaks saab luulekeele jalapealt (*pun intended*) vana-moelis-poeetiliseks teha, luulelisustada, kasutades sõnu nagu „kuis”, lühikesi verbivorme lõppudega *-et*, *-nd* või pistes sõna otsa *-gi/-ki*. Heinsaare luule on klassikaliseks ja ajatuks tunnistanud Tõnu Õnnepalu, kes pidas selle all silmas vormi, kujundite ja motiivide valikut ning tähendamissõnalisi mõttekonstruktsioone. Õnnepalu arvates on see Heinsaare luules nii tugevus kui ka nõrkus.¹⁸ Kuid ökonoomsus, täpsus ja loomulikkus, mille poole nimetatud võtete asemel püüelda võiks, ei tähenda, et ei saaks või ei võiks tunnelda ega olla siiski võluvalt ähmane, maalida meelde jäävaid maastikupilte.

Üks silmatorkavaid poeetilisi võtteid kogus on eitus, mitteteadmise, olematuse rõhutamine – maja, mida keegi pole kunagi ehitanud (lk 48), Eikeegi, kes haihtub nagu olnuks ta olemas (lk 38). Asju, mida samuti ei teata: kas tellida veel üks kohv (lk 13), puude nimesid (lk 22), õnnestava haiguse sümptomeid (lk 49), vastuseid küsimustele (lk 60), kuhu tuul on teel (lk 63), kuhu mina olen teel (lk 61), kes ma olin (lk 64), kes ma olen (lk 61), miks ma peale surma tagasi tulin (lk 66) jne. Kui neid kõvasid pähkleid on piisavalt registatud, saab vahepeal kasutada üht lähedalt seotud poeetilist võtet: kuu võib näiteks „**vaikida** [autori rõhutus] sellest, mis arme ja õudusi / maailmas ta vahepeal / näinud on” (lk 26). Ambivalentsus, ebamäärasus, ellipsid – juba kõhklejale Bernardile meeldis „triivimine konkreetsuste vahel”¹⁹. Korra ei ehk tekitab see salapärase õhkkonna, aga paraku ei saa nii palju kordi ühe teose jooksul ennast

teadmatusesega välja vabandada. Ehk on mitteteadmises siiski vabastavat minnalaskmist, ehk on see seesama (juba mainitud) teadmiste turvalisusest loobumine ja julgelt segastesse hämaraladesse astumine, mõtetest loobumine tunnetamise kasuks. Tõepoolest, kui luuleminakesed ei tea, mis lähiajal saama hakkab, teavad nad ometi kuidagi tunnetuslikul tasandil

17 Samas leidub väga õnnestunult, rütmiliselt ja omanäoliselt ritta asetatud sõnu: „Või olin ma, / olin ma koguni joodik, / lämisev aguliaedade najal” (lk 64).

18 Tõnu Õnnepalu. „Aega veel on” – Sirp, 12.02.2010.

19 Mehis Heinsaar. „Ebatavaline ja ähvardav loodus” – Menu, 2010, lk 107.

seda, mis saab kõige lõpus ja peale seda (vt nt lk 63). Ja luuletusest „Saladus” aimub, et teadmine on ometi nii lähedal! Alati kuskil loori taga ja alati piilumas, aga jõutakse temani alles teistspoolsuses. Võib-olla muu pole nii oluline. Heinsaare novellideski on sarnane ja igikorduv võte: tegelane tunneb, et keegi või miski on tulemas, ta ei tea, mis see on, aga läheb sellele ikkagi vastu. Või siis jõuab kohta, kus kõik teda juba tunnevad ja on tema saabumiseks ettevalmistusi teinud (tervitused, Ristikivi!). Ehk on nii, et mingid vihjed on saatus sulle jätnud, pudistanud metsa maha leivapuru, aga seda ei näe veel, sa lähed lõhna peale.

„Olen kuulnud, et te luuletate ja mitte halvasti”²⁰

Geniaalses Heinsaare novellis „Suur hooaeg” varitseb kohviku luuletaja Robert H. Suurt Luuletust. Ta ei tohi kaotada valvust, sest Suur Luuletus võib rünnata ootamatult ja iial ei tea, kumb kumba varitseb.²¹ Või kas ta üldse tuleb ja kui tuleb, ehk liiga hilja? Näiteks alles siis, kui oled kahetsusväärsel kombel jõudnud tooliks muutuda ega suuda sulle ilmutuslikult saabunud värssse enam artikuleerida. Milline on aga selle kogu Suur Luuletus, mida poeet varitses või lausa kõrbes jahtimas käis?²² See võiks olla suurejooneline „Apoloogia nurjumisele”, mis tegeleb taas allasurumatu allilmaga. Siin saavad sõna inetud

Üks silmatorkavaid poeetilisi võtteid kogus on eitus, mitteteadmise, olematuse rõhutamine.

mittekangelased, need, kellest tavaliselt ei räägita, need, kes ei saada korda midagi märkimisväärselt ega isegi lihtsalt mainimisväärselt. Nad vingerdavad niisama suurmeeste varjus, lasevad end määratleda väikestel asjadel, tühistel tungidel. „Mu nimi pole sattunud / ühtegi ürikusse, / kuid mu tumedaid tegusid / on täis kogu / ööpoolne ajalugu” (lk 52). Milline terav ja veider lugulaul! Kirsi sätib tordile kergelt maniakaalne puänt, mis laseb lugemise lõpetada naeruturtsatusega.

Liigun siit kohe teise äärmusesse ja juhtumisi järgmisele leheküljele, millel asub kogu kõige mõistatuslikum, hõrgum luuletus, mis lõpeb järgmiselt:

„tumedais vetes
hull uppupa
olen” (lk 54)

Vapustavalt napp ja pentsik. Nii krüptiline. Miks *hull uppupa*? Miks *olen uppupa*? See viitaks justkui tegevuse korduvusele, aga kuidas uppuda mitu korda? Või siis kestusele? Või ikkagi uppumise momeendile? Ka luuletuse algus on meeldejäädavalt loitsiv-nägemuslik: „Kailud ja laukad / kailud ja laukad” (samas). Nagu meister

20 Mehis Heinsaar. „Unistuste tappev kasvamine” – Menu, 2016, lk 149.

21 Mehis Heinsaar. „Rändaja õnn” – Verb, 2017, lk 33.

22 Vt ka Mehis Heinsaar. „Jaht põua ajal” – „Sügaval elu hämaras”, lk 84–85.

ise on lausunud: „Julgus ja oskus mõelda mõistu, lausuda hämaralt, allegooriliselt – see inimitajus ajaloo jooksul välja arendatud metafoorne topeltnägemise võime on midagi fenomenaalset, imelist ja habrast, ning see on väärt mitte ainult säilitamist, vaid ka edasiarenemist.”²³ Sellised hääbumiskujutelmad luules ongi nautimiseks, see allakäigu ilu ja poeesia, see elu ja maastike murenemine.²⁴

Ka igasugu häid pealkirju leidub siin kogus. Mõnikord tundub, et tõeliselt hea pealkiri heastab selle, kui luuletus ei ole nõnda tugev. See võib kõlada meelevaldselt, aga pealkirju saab täiesti vabalt ka iseseisvalt nautida. Ja kui luuletus ise üldse ei sobi, saab hea pealkirja juurde mõelda midagi muud, jäädes siiski autori üldistele maastikele truuks. Iseseisvaks nautimiseks pakun (samas ütle mata midagi luuletuste sisu kohta!): „Mu vahepealsed aastad”, „Kusagil keset elu”, „Mäletaja mulla all”, „Jõu tagasitulek”.

„Su liigendjais silmades / terendab tuhatkond võimalust” (lk 73)

Heitkem korra pilk Heinsaare eelmisele luulekogule. „Sügaval elu hämaras”, koondkogu maiguga teos, on mitmekesisem, kuid samas valgub rohkem laiali. Seal on selgelt rohkem armastusluulet, mille häbenemata, kohati pateetiline romantilisus võib tegelikult väga värskendav olla (vt nt lk 34–35, 38–39, 49). „Pingeväljade aednikus” ei anta armastusele enam sõnaõigust. Argipäev kimbutab endiselt, aga armastus ei ole tema vastand, vaid osa tema luhtunud olemusest. Päästa saab üksnes sisemine jõud ja ehk ka minemised. Ühes luuletuses (lk 82) siiski on laua ääres istumas kaks armastavat, õnnelikku inimest – ent need ei ole minake ja tema keegi, need on keegid teised, keegid kaugel olevad. Kui „Pingeväljade aednik” on raamat loodusest ja jõust, siis „Sügaval elu hämaras” kehast, keha õitsengust ja hävingust, palavatest suvedest; valitsev on surma ja une teema ning muidugi kõige üle laiuv nukrus. „Sügavalt elu hämarast” jäävad pähe read „Kiirustada ei maksa. / Kui oled tühi ja nukker, / siis ole tühi ja nukker / need mõned päevad.”²⁵

23 Mehis Heinsaar. „Internet ja luuletaja”.

24 Väikese kõrvalepoikena võiks mainida, et kuskil ei demonstreeru elu ürg-hämarus, iha selle ja kannatuste järele paremini kui eepilises ja võimsas loos „Siin Põhjatähe all” kogust „Ülikond”. See võiks lausa romaan olla! „Pea kohale jääb kõik, mida tahtsime olla, kõik, millel polnud võimu tõsta meid kõrgemale. Ent milline õnn on siis liukuda valguse vastaspoolel!” (lk 128)

25 Mehis Heinsaar. „Sügaval elu hämaras” – Verb, 2009, lk 50.

Käeshoitavast luuleteosest jäävad kõlama read „Ei tea millal irdusin jõest, / millal sai minust / eemaletõmbunud abajas” (lk 25). Need sõnad võtavad päris palju kokku.

Millest veel õppida? Mida veel kaasa võtta? Vahest idee vaiksest mässust, mida Heinsaar peab üksluise, turvalise, kesk-pärase elu vastu. Tema seisab poeedi elu eest, poeedi õndsuste ja vigade eest, tema üles-alla kõikuva elu eest. Tema ja

ta tegelased annavad jõudu olla veidrad, armastada häma-relusid. Pista rinda sihtide kadumise, tühjuse, üksindusega; mitte kuhugi kinnituda, aga jätkata, olla julge oma äraspidisuses. Tema seisab, kui kõik teised on ammu langenud.²⁶ Ühendades maagilise realismi, Borgese ja Heinsaare, on Jaak Tomberg kirjutanud tegelikkuse sisemisest paljususest, mida igapäevareaalsus maha surub: „Kuid on samavõrra selge, et ainulises tegelikkuses seisja hoiab endas alati alal

„Pingeväljade aednikus” ei anta armastusele enam sõnaõigust. Argipäev kimbutab endiselt, aga armastus ei ole tema vastand, vaid osa tema luhtunud olemusest.

suhet võimalikuga: igapäevase reaalsuse kulgu toestab varjatud sõrestikuna lakka-matu nägemus või kujutelm sellest, kuidas oleks võinud olla, sellest, mis võib tulla, või sellest, mis on võimatu.”²⁷ Heinsaar näeb neid võimalikkusi ja see on lugejale väga suur kingitus. Ta ei ole uue, tänapäeva maailma kirjanik, vaid uitab mineviku luhtadel, aegruumi aegamisi hargnevate rööpjoonte vahel. Kõik need sentimentid võtab kokku lause, mida arvestades tahaks ka ise omi

toimetusi seada: „Olime tusased ja vaiksed, sest polnud üksluisemat tegevust, kui tajuda maailma sellisena, nagu ta paistab.”²⁸

Võib-olla peabki jõud vaheldumisi ära käima ja tagasi tulema. Mitte naasma viimast korda, vaid *alati jälle viimast korda*. Inimese igapäevane töö võiks aga olla töötamine uskumise kallal, et mingil hetkel tuleb jõud taas. „Ja mida kauem ma elan, seda enam hakkamõistma, et tegelikult ongi see vist mu elu pärisosa, kõndida kord luha teise otsa nõnda, et olen see-aeg ka valgus selle luha kohal, jõgi, mis voolab läbi välu [---]. Et olen osa sellest suure luha olemisest endast, selle silmad ja kuulmine, selle minemine ja tulemine enda ühest otsast teise.”²⁹ See on üks ilusamaid mõtteid, mis kunagi kirja pandud, ja üks ilusamaid asju, mida olla tahta.

26 Seda, kuidas Heinsaar seisab näiteks unelevate vendade eest, loe „Ülikonnast” lk 142–157.

27 Jaak Tomberg. „Tegelikkuse tontlik vari” – Sirp, 31.10.2008.

28 Mehis Heinsaar. „Ülikond” – Menu, 2013, lk 143.

29 Mehis Heinsaar. „Luhtatulek” – „Luhtatulek. Ekslemisi Mehis Heinsaare tihnikutes” – Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 111.

VALITUD HÄÄLED ERILISEST PAIGAST PÕRGUS

Madli Kullaste

Melba Escobar

„Ilu Kodu”

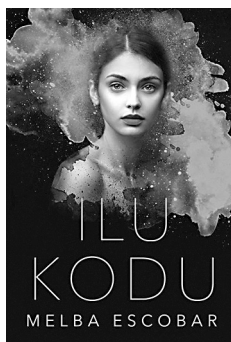
Tõlkinud Ehte Puhang

Tänapäev, 2018

Colombia on riik, kus on elaniku kohta kõige rohkem ilusalonge. Kirjanikku ja kolumnisti Melba Escobari (kes pole kurikuulsa narkoparuni Pablo Escobari sugulane, kuigi temalt on seda lugematutel kordadel küsitud) jäi see info-kild kummitama: mida see Colombia kohta ometi ütleb? Ta käis ringi Bogotás ja rannikul ning leidis linnaosi, kus pole ei sillutist ega kanalisatsiooni, aga on ilusalong, ja kohtas naisi, kes pigem jätavad söömata kui ennast üles löömata. Isegi mitte edevusest, pigem ellujäämistaktikana. Escobar leidis, et eriti oluline on see mustanahalistele naistele, kes peavad sisuliselt kohustuslikus korras oma afrojuukseid piinarikka keemilise toiminguga sirgendama, sest muidu ei taheta neid isegi tööle võtta. Usaldusväärse ja puhta naise juuksed peavad olema sirged.

Escobari ajas see vihale. Samuti vihastas teda naiste-vastane vägivald, mis on otseselt seotud naiste nägemisega dekoratsiooni, kauba või omandina. Loomulikult häirisid kirjanikku ka lohkav narkokaubandus ja vägivald (aga keda need ei häiriks?), ent peale selle pani ta tähele, et narkokuritegevuskirjanduses kujutatakse naisi pigem aksessuaaride kui inimestena, kellel on samuti omad mõtted ja teod. Seega otsustas ta, et tema peab andma sellistele naistele hääle – ja panema selle kaugele kõlama. Puhtast raevust ja reporteritööst, mille viljad ei mahtunud enam kuidagi reportaaživormi ära, sündis romaan „Ilu Kodu”.

„Ilu Kodu” on mitme jutustajaga hoogne lugu Colombia rannikulinnast Cartagenast pealinna kolinud ilusalongi-töötajast Karenist, tema klientidest ja kolleegidest. Karen on üks neist, kes peab iluteenindajana töötamiseks tingimata oma juukseid ohjeldama, aga kes siiski ei pääse kundede rassistlikest kommentaaridest. Kui tuntud telenägu otsustab, et Kareni hüüdnimi peaks olema Pocahontas, pole tal muud valikut kui see kommentaar alla neelata. Ilusalong on omamoodi mikrokosmos iseäralike reeglitega, mida järgides võib leida leevendust ja lohutust nii teenindaja kui ka klient, ning protseduurikabiinis kohtab niisugust intiimsust, mis muidu on eri ühiskonnakihtidest naiste vahel haruldane.

Nagu kirjanik on intervjuudes tunnistanud, oli loo osi raske koos hoida, ja sellepärast tundus hea lüke üks tege- lastest mõrvata. Nii otsustas Escobar ohverdada ühe Kareni klientidest: keskkoolitüdruku, keda Karen vahetult enne surma vahatab. Tüdruku surmast ja selle tähendusest on raamatu jooksul märkimisväärselt vähe juttu, aga selle uuri- mise kirjeldustest on hästi näha kohaliku õigusemõistmise korruptiivsust; kui palju privileege on neil, kel on võimu. Vaevaliselt alanud kriminaaluurimine on algusest peale lootusetu, sest uurimisega ühel ajal toimub asja kinnimät- simine – ja seda palju tõhusamalt. Samal ajal üritab Karen sobituda pealinnaellu ja õigesti riietuda ning kogub mad- ratsi alla raha, et oma nelja-aastane poeg rannikult vana- ema juurest ära tuua. Karenit vägistatakse, raha madrasi alt varastatakse ja ta kolib kahtlaselt heal järjel kolleegi juurde. Selgub, et too on prostituut, ja ka Karen otsustab põhitöö kõrvalt seda ametit proovida, sest nii saab kiiresti jälle sääste koguma hakata.

Ilusalong on omamoodi mikrokosmos iseäralike reeglitega, mida järgides võib leida leevendust ja lohutust nii teenindaja kui ka klient, ning protse- duurikabiinis kohtab niisugust intiim- sust, mis muidu on eri ühiskonna- kihtidest naiste vahel haruldane.

Justkui sellest oleks veel vähe, jõua- vad temani pidevalt uudised riigis lakkavast vägivallast. Automaatne kaitsereaktsioon on neist mitte välja teha, sest täielik loo- tusetusetunne ei muuda niigi raske pae- vaga toimetulemist kuidagi lihtsamaks. Näiteks palub protagonist taksos raadio- jaama vahetada, kui raadiouudised on liiga verised: „Ärka, Bogotá! Uskumatu! Arvates, et naine petab teda, tappis ehitustööline Bosa rajoonist kahekümne rusikalöögiga oma abikaasa. Kuulake veel! Kennedy linna-

osas pani üks joodik politseiniku põlema, sest too oli palu- nud tal tejo mängimine lõpetada. Uskumatu! Cuadra Pichas tappis üks rumbatantsija diskoteegi uksehoidja, sest too ei tahtnud teda sisse lasta. [...] Karenile meeldis „Ärka, Bogotá!” saatejuhi hääl. Ka rannikul kuulati seda saadet palju, aga ta tõesti ei tahtnud teada, kuidas rahvas üksteist notib. Tal valutas pea.” (lk 105)

Taksojuht reageerib Kareni palvele ja konkureerivas raadiojaamas räägitakse parasjagu tervishoiupettusest, mis on tema jaoks piisavalt neutraalne, et magama jääda: „Uudistes selgitati, et need tervishoiuteenuseid osutavad asutused mõtlesid ise välja patsiente, kloonisid neid, sises- tasid süsteemi juba surnud inimesi, kirjutasid välja ravimeid, mida keegi polnud kunagi tarvitanud, et seejärel arve kulude katmiseks esitada riigile” (lk 109–110).

Just nagu vägivallauudised, mille kirjanik peajasjalikult päriselust võttis, oli tervishoiupettus Colombias täiesti päevakohane nii 2015. aastal, kui Escobari raamat ilmus,

kui ka nüüd. Kummituspatsiendid hõljuvad Colombia haiglates endiselt: tunamulluste kurioosumite seas oli õhust võetud õnnetustes viga saanud olematute ohvrite intensiivravi; samuti kulus suur summa nähtamatute töötajate palkadele. 800 fiktiivset patsienti said ülikallist aidsiravi ja hambaravis tuli ette, et kui mõnel patsiendil asendati kaks hammast, läks arvepidamisse kirja kaheksa. Ajakirjanduses on nende andmete kajastamisel kasutatud eelarve verest tühjaks jooksmise metafoori, mis on eriti sobilik sellepärast, et ka hemofiliaravimid olid nende arstimite hulgas, mida fantoompatsiendid hädasti vajasisid.

Kui sellised uudised kuhjuvad, muutuvad inimesed paratamatult nende vastu tuimaks, sest need on juba osa igapäevasest mittemaagilisest realismist. Iga kord uuesti ärrituda pole kestlik. Nii on Kareni reaktsioon uudisele täiesti usutav: jahmatusest õhu ahmimise asemel lihtsalt uinuda.

Isegi esmapilgul liialdustena tunduvate kirjelduste puhul selgub, et need võrsuvad pigem Escobari andmekogumiskirest kui kujutlusvõimest. Raamatus kirjeldatakse näiteks kohalikku vanglat kui tõelist põrgut: kaheksa naist magavad vahetustega neljas narivoodis; ihuliste vajaduste rahuldamiseks peab seisma sabas, seda saab teha ainult kindlal ajal ja mitte kunagi privaatsest. Euroopa lugejale võib see tunduda ülepingutatud, eriti kui ta on mõnes (enamasti Venezuelas toodetud) seebiseriaalis tõepoolest näinud, kuidas ebaõiglaselt süüdi mõistetud õrn neiu rāpases ja kõledas ruumis mingit halli ollust sööb, aga tegelikult pole kirjeldatu Colombia reaalsusest sugugi kaugel. 2018. aasta

seisuga olid Colombia vanglad nii ülerahvastatud, et neis oli peaaegu poole rohkem inimesi, kui neisse tegelikult mahtus, seega on kõiksugused järjekorrad ja soovimatud ühistegevused vägagi tegelikud.

Bogotá linnaruumi on Escobar kujutanud küll põgusalt, aga minu jaoks piisavalt detailsest, et meenuksid eri linnaosade lõhnad ja sõbra visandatud kaart, millel ta märkis ristikesega ära mõned piirkonnad,

kuhu ei peaks minema. Tänavad on märgistatud numbritega, vähegi kenamate majade ümber ehitatakse müürid ja linnaliinibussidesse hüppavad vahel sisse üheksa-aastased poisid, et pere ülalpidamiseks reisijatele mentoolikomme müüa. Kusjuures just ühistransporti kirjeldavates stseenides näitab Escobar kohalike kenamat poolt, sõbralikkust ja solidaarsust võõraste vastu. Näiteks kui bussis Kareni kõrval istuv poiss kuuleb, et naisel kõht koriseb, annab poiss talle pool guajaavimooisiga saiakest ja selles pole midagi

Isegi kui tundub, et mõne naise vahel on tekkimas soe ja toetav side, on see näiline. Otsustaval hetkel on alati olulisem klassikuuluvus või isiklikud eelarvamused.

imelikku; Karen ise paneb käe hirmunud raseda tüdruku käe peale, et too lõpetaks küünte närimise.

See seik on aga ainus tõeline naistevaheline solidaarsuseilming terves raamatus. Isegi kui tundub, et mõne naise vahel on tekkimas soe ja toetav side, on see näiline. Usaldus pole põhjendatud, illusioon luuakse pigem selleks, et ise kasu saada.¹ Escobar on öelnud, et tema raamatu tegelaste jaoks on otsustaval hetkel alati olulisem klassikuuluvus või

„Ilu Kodu” annab tõepoolest aimu Colombia ja eriti pealinna elu mõnest meeleheitele ajavast aspektist, aga see pole selline Suur Naisromaan, mis pakuks korralikku alternatiivi meestekesksele narratiivile.

isiklikud eelarvamused, mitte teise naise heaolu. Eri taustaga naistel lihtsalt pole piisavalt palju ühist, et päriselt hoolida ja üksteist aidata. Kui „Ilu Kodu” oleks lihtsalt üks vahvalt verine krimiromaan, poleks sellest hullu, sest siis võiks öelda, et nad on kõigest käputäis väljamõeldud tegelasi, aga kuna Escobari ambitsioon oli teose kaudu naistele hääl anda, püüab ta neid kujutades ju ometi midagi üldistavat öelda. Ent üldistus, et Colombia naised – või ehk naised üldiselt – käituvad üksteisega põrmustavalt,

on karm. See meenutab veidi inimesi, kes väidavad, et on sõbrad ainult meestega, sest naised on ussid, pinnapealsed või frivoolsed. Tahaks neile öelda, et ka naised võivad olla võrratud sõbrad, aga samas ei tahaks ise seda neile vabahtlikult tõestada.

Omaette teema on naiste kaassüü naistevastases vägivaldas. Kui Karenit vägistatakse, ilmub kohale vägistaja abikaasa, kes küll moepärast ärgitab meest järele jätma, ent kutsub seejärel Karenit litsiks, käsutab teda ennast pesema ja kutsub talle takso. Tapetud koolitüdruku viimaste mõtete hulgas on näpunäited emalt, kes on kasvatanud teda kuulekaks ja meeldivaks: „Ta oleks tahtnud seda talle öelda, oleks tahtnud talle öelda, et ta tegi haiget, et see ei meeldinud talle, aga siis meenus talle ema, kes oli öelnud: „Kui sul pole midagi head öelda, siis parem hoia suu kinni,” nii et ta pidas paremaks suu kinni hoida ja lasta tal seda teha, lasta tal valada endale ühe klaasi viskit ja sundida see ära jooma, lasi puistata välja ühe kokaiiniriibu ja määrada seda igemetele, selleks kaks sõrme talle jõuga suhu surudes, lasta tal rebida katki oma valge koolipluus, lasta sorida seljakottis, et saada teada, kes mida teab, ja siis tema riided mööda tuba laiali loopida.” (lk 89)

Võiks isegi mõelda, et tüdruk sureb sellepärast, et ema õpetas teda suud kinni hoidma, aga see oleks ohvrisüüdistamine, veelgi enam, ohvri ema süüdistamine. Tüdruk sureb, sest ta tapetakse, süüdi on tema mõrvar. Kui tüdruku ema on

1 Naiste sõpruse kujutamisest sellise vuhvlina on Eestis kirjutanud näiteks Johanna Ross artiklis „Sõbranna – sõbralaadne toode. Kultuurilisi representatsioone meilt ja mujalt” – Vikerraadio 1/2012.

kaassüüdlane, siis ehk ainult seepärast, et esindab Lõuna-Ameerika romantilist patriarhaati, mis sugereerib isegi kõige kenamate salsalugude laulusõnades, et armastus on kannatus, omanditunne suhtes on normaalne ja naine peab tegema seda, mida temalt oodatakse. Ema näpunäited pidid aitama tütrelihtsalt kohaneda. Raamatu kontekstis on tüdrukul tõepoolest oluline roll, sest detaile tema surmaeelsetest kannatustest jätkub lausa mitmesse peatükki, aga peale neiu vanemate ja tõendeid hävitavate võimukate meeste on ülejäänud maailmal tema õnnetust lõpust päris ükskõik.

Kui tüdruku ema on kaassüüdlane, siis ehk ainult seepärast, et esindab Lõuna-Ameerika romantilist patriarhaati, mis sugereerib isegi kõige kenamate salsalugude laulusõnades, et armastus on kannatus, omanditunne suhtes on normaalne ja naine peab tegema seda, mida temalt oodatakse.

Õigupoolest tundub vaikus tüdruku surma ümber kohatu, sest kuigi Colombias on erakordselt palju naistevastast vägivalda ja mõrvu, ei peeta seda tegelikult normaalseks ega paratamatuks. Escobari raamatu kirjutamise ajal kõlas nii tema kodulinna Bogotá kui ka sünnilinnas Cali tänavakunstist, artiklitest ja kampaaniatest kooride kaupa vihaseid hääli, kes nõudsid naistele õigust elada. Selle võitluse mõju jõudis 2015. aastal Rosa Elvira

Cely nimelisse seadusesse, kus defineeriti feminitsiidid kui naise tapmine mehe poolt tema soo pärast, ning selle teo eest määratakse nüüd varasemast raskem karistus. Seadus võeti vastu küll alles juunis (Escobari raamat ilmus veebruaris), aga meeleavalduste ja märgukirjadega poliitiline võitlus selle nimel algas juba 2012. aastal, kui Cely koolikaaslane naise Bogotá pargis pargis nii julmalt läbi peksis ja vägistas, et tüdruk vigastustesse suri. Escobari kujutatud Bogotá, kus pole ühtegi vihjet sellele märkimisväärselt intensiivsele liikumisele ja kus noore tüdruku kahtlase surma puhul ei mõelda esimesena, et tema kallim või eks on ta mõrvanud, on reaalsusest tohutult kaugel, lausa düstoopiline.

„Ilu Kodu” annab tõepoolest aimu Colombia ja eriti pealinna elu mõnest meeleheitele ajavast aspektist, aga see pole selline Suur Naisromaan, mis pakuks korralikku alternatiivi meestekeskele narratiivile. Raamatus on küll esindatud probleemid, millega naised rinda pistavad, aga need naised on kas ise ohvrid või kaassüüdlased, enamasti mõlemat. Escobar tegi nende tegelaste loomiseks tõesti põhjalikku reporteritööd, aga millegipärast ei jäänud raamatut kokku pannes sõelale ühtki päriselt enda ja teiste elu eest võitlevat naist, kuigi neid ometi Colombias külluslikult leidub. Sellest, kuidas Escobar naisi kujutab, kumab pigem internaliseeritud misogüünia ja hukkamõistu, mitte empaatiat.

Mind lugejana ei jää kummitama mitte niivõrd see, kuidas naised selles raamatus üksteist reedavad, vaid see, kuidas kirjanik ise on nad reetnud.

AUTORID

Rauno Alliksaar (26):

„Kogu inimajaloos pole ükski peatükk südamele ja vaimule õpetlikum kui inimese eksiteede annaolid.” – Friedrich Schiller

Aili Annuk (31):

„Olen unistanud, olen ka teostanud – pole olemas teist nii tugevat droogi.”

Kristel Algvere (30):

„Kas näed ka seal taltsutatud lohet või hoopis lehmakesi? Arvamused on seni langenud kahte lehte. Kohvijoonistus 19. märtsist Krempli kohvikust, kus Marta-Liisa ja Kaisaga muu hulgas ka möödunud päeva äikseküsimust arutasime.”

Mikk Grins (28)

õpib kognitiivsemiootikat Taanis Aarhuse Ülikoolis, soovib rohkem aega veeta kirjan- dust tõlkides ja kõnnib kõikjale jala, sest pole ratast korda teinud.

Marianne Harju (27):

„Vahel puhun luuletusi ja kirjutan seebimulle.”

HEKDIK,

vt lühiintervjuud lk 17.

Justīne Janpaule (28)

on luuletaja, kriitik ja tõlkija. Debüteeris koguga „Kaugekõne” („Tālsaruna”) 2015. aastal. Üks veebiajakirja Punctum asutajatest, praegu elab Prantsusmaal.

Madli Kullaste (25)

pooldab kodanikujulgust ja sõnavahesid.

Taavet Kase (28),

vt lühiintervjuud lk 29.

Ieva Melgalve (38)

on läti ulmekirjanik. Ta on avaldanud kaheksa raamatut, neist kaks lastele. Melgalve on kirjutanud ka näidendeid ja luulet ning korraldab proosaõpituba Läti Kirjanike Liidu kultuurihariduse programmis „Kirjandusakadeemia”.

Madli Lavin (30):

„Vanadel pattudel on pikad varjud. Surnud samuraidel samuti.”

Mirjam Parve (27)

üritab mitte meelt heita,
hinge heita, keha heitida vmt.

Pilleriin Puhlov (24):

„Don't try” – epitaaf
Bukowski hauakivil.

Piret Põldver (34)

toimetab tekste, loeb tekste ja loob tekste.
Ja kasvatab seitsmeaastast poega.

Artis Ostups (31)

on luuletaja, tõlkija, kriitik ja veebiajakirja Punctum peatoimetaja. Ta on avaldanud kolm luulekogu: „Seltsimees Lumi” („Biedrs Snieg”, 2010), „Foto ja käärid” („Fotogrāfija un šķēres”, 2013), kust pärinevad ka siinsed tekstid, ja „Žestid” („Žesti”, 2016). Ostups on Tartu Ülikooli võrdleva kirjandusteaduse doktorant.

Katrīna Rudzīte (27)

esikkogu „Päikeseuputus” („Saulesizplūdums”) ilmus 2014. aastal ja pälvis Lätis parima debüüdi auhinna. Rudzīte on õppinud antropoloogiat ja kultuuriteooriat ning huvitub feminismist, soouuringutest ja püstijalakomöödiast. Praegu elab ta Soomes.

Patrick Soome (17):

„Hea on olla. Kasvatan metabentoniiti.”

Tuuli Geetsia Tšaškin (23):

„Kui õpetaja meile kunagi gümnaasiumis juhuslikult Värsket Rõhku tutvustas, poleks ma osanud aimatagi, et hakkam kunagi luuletama ja et selles ajakirjas avaldatakse minu loomingut juba teist korda. Mulle on alati meeldinud kirjutada peamiselt loodusest ja ilusatest tunnetest.”

Ilze Tälberga (34):

„Kannan alati musta. Aastal 2018 sain tiitli „Kõige salapärasem kolleeg.”

Silvia Urgas (26)

üritab proovida uusi asju. Senikaua on kõige suurem uus asi, mida ta on proovinud, katse teha uusi asju.

Tiina Veikat (30):

„Inimene kohe tahab oma vastikute mälestuste küljes riputada, ta kohe peab kõigest oma õnnetustest hästi kõvasti kinni hoidma ega saa neid endast välja lasta! Siis on hing kogu aeg ilusti midagi täis. Inimesed maksavad kätte oleviku ebaõigluse eest ja määrivad ennast juba tulevikusitaga kokku. Väga õiglased argpüksid. Inimloomus.”
– Louis-Ferdinand Céline

Ann Viisileht (28)

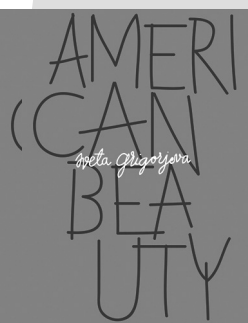
on galaktikate sõber.

RAAMATU- SOOVITUSED

P. I. Filimonov, „Порошковые огнетушители” („Pulberkustutid”; eesti keeles ilmunud). Kite, 2018

Uues venekeelses luulekogus on näha meistri kätt. Filimonov kirjeldab hulka juhuslikke olukordi, ent peamine on siiski suurepärase ümberkäimine kõnekeele, mida on eri olukordades pealt kuulnud ja millest on saanud luulekeele osa. Pärast selle kogu lugemist ei ole kahtlust, et peaaegu kõik igapäevanähtused võivad saada esteetiliselt objektideks ning luulekeel haarab endasse kergesti kõikvõimalikke sõnavarakihistusi, sealhulgas lihvimata kõnekeelt, slängi ja roppusi. Eraldi väärib mainimist luuletuste tehniline pool. Filimonov kirjutab vene keeles nõnda, nagu enamik eesti luuletajaid kirjutab praegu eesti keeles, st peamiselt vabavärsis, mõnede, ent mitmekülgsete rütmilis-meetriliste killukestega. See on veel üks kogu värske ja aktuaalsuse indikaatoreid ning põhjus oodata Katrin Väli tõlke ilmutist.

Sveta Grigorjeva, „American beauty” Suur Rida, 2018

Sveta Grigorjeva uus raamat erineb Filimonovi omast samal määral, kui sellega sarnaneb. Muidugi, Grigorjeva lüüriline kangelanna (kelle perenimi, eesnimi ja isegi isanimi(!) juhuslikult autori omaga kokku langevad) on „Majakovski ruudus”, agressiivne alfaiaane. Aga käsitledes luulet vastassuunast – Grigorjeva luuletused on agressiivsed, naiselikud, keskendunud omaenda luuleminale –, käib poetess keelega kongeniaalselt ümber. Esiteks lõhub Grigorjeva väljakujunenud luulelisi ja isegi keelelisi klišeid (mida on väärt kas või tuntud vanasõnade ja kõnekään-dude järjekindel dekonstrueerimine luuletuses pealkirjaga „TÜHI”, mida ma ei saa mainimata jätta, sest olen töölinstituudis, mille nimelühend kõlab just nii). Teiseks on Grigorjeva võimeline kõigest paari reaga looma võimsat poeetilist pinget, mille tõttu hakkavad esmapilgul tavalistes sõnades mängima kõige peenemad tähendusvarjundid. Nagu tuntud Ameerika filmigi puhul, kust raamatuks inspiratsiooni saadi, võib ka luulekogu pealkirja mitut moodi tõlgendada.

Jürgen Rooste, „Surm Tallinnas” Tuum, 2018

Laenatud pealkiri, mis mängib samuti korraga kahel semantilisel tasandil, iseloomustab hästi Jürgen Rooste esimest proosavalimikku, mille lugemine on samavõrd kaasakiskuv kui tema parimad luuletused. Surm on lõpuks nii nähtus kui ka vana-mutike, kelle pealuu kaunistab teose musta kaant. Juba see poeetiline võte osutab, et „Surm Tallinnas” on särava luuletaja proosateos. Selles võib veenduda raamatut enam-vähem suvaliselt leheküljelt avades – silma torkavad paljuütlev partselli-mine ja loetlevad laused, mida Rooste üksteise otsa lükib. Teos on märkimisväärne mitmel põhjusel. Esiteks elab novelližanr praegu läbi taassündi ja fakt, et sellele väikesele proosavormile pööravad tähelepanu kirjanikud, kes on harjunud end värsivormis väljendama, ei ole juhuslik. Teiseks on „Surm Tallinnas” suurepärase näide sellest, kuidas psühheedsed lood, mis keerlevad liigse alkoholitarbimise (ja sellega seotud elustiili) ümber, sisaldavad hulka kultuurilisi viiteid: „[o]n kohutav, et mu sees elab ka Analüsaator,” ütleb autor oma samanimelise tegelase kohta. Mis autoril veel hiilgavalt õnnestub, on iroonialt ja farsilt eksistentsiaalsesse öudu üleminek ja sealt tagasitulek.

Mihhail Trunin
Tõlkinud Rauno Alliksaar

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Madli Lavin

Fotod lk 44–55 Mirjam Parve

Fotod lk 73–79 Anna-Kristiina Pae

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 59 (3/2019)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Silvia Urgas
8	Ieva Melgalve
13	HEKDĪK
18	Patrick Soome
22	Taavet Kase
30	Marianne Harju
36	Piret Põldver
42	Aili Annuk
44	Päevik: Mirjam Parve
57	Katrīna Rudzīte
63	Artis Ostups
65	Justīne Janpaule
70	Intervjuu Anna-Kristiina Paega
80	Tuuli Geetsia Tšaškin
83	Tiina Veikat
93	Pilleriin Puhlov Peedu Saarest
97	Rauno Alliksaar Taavi Remmelist
104	Ann Viisileht Mehis Heinsaarest
112	Madli Kullaste Melba Escobarist
118	Autorid
120	Raamatusoovitused

Hind 2.90 eurot

9 771736 295428 03